

**T.C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KÖY MERKEZLİ TARIMSAL ÜRETİME DESTEK PROJESİ'NİN
TARIMSAL YAYIM AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ:
ŞANLIURFA İLİ ÖRNEĞİ**

Umut Kenan KARA

TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI

**ŞANLIURFA
2007**

**T.C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KÖY MERKEZLİ TARIMSAL ÜRETİME DESTEK PROJESİ'NİN
TARIMSAL YAYIM AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ:
ŞANLIURFA İLİ ÖRNEĞİ**

Umut Kenan KARA

TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI

**ŞANLIURFA
2007**

Prof. Dr. Yaşar AKTAŞ danışmanlığında, Umut Kenan KARA'nın hazırladığı “**Köy** Merkezli Tarımsal Üretime Destek Projesi'nin Tarımsal Yayım Açısından Değerlendirilmesi: Şanlıurfa İli Örneği” konulu bu çalışma 14/12/2007 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Yaşar AKTAŞ

Üye : Prof. Dr. Ayşen OLGUN

Üye : Prof. Dr. Bahri KARLI

Bu tezin Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı'nda Yapıldığını ve Enstitümüz Kurallarına Göre Düzenlendiğini Onaylarım.

Prof. Dr. İbrahim BOLAT
Enstitü Müdürü

Bu çalışma HÜBAK Tarafından Desteklenmiştir.
Proje No: 693

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
ÖZ.....	i
ABSTRACT.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	iv
ÇİZELGELER DİZİNİ.....	v
KISALTMALAR.....	vii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Konunun Önemi.....	1
1.2. Köy-Mer Projesi ve Gelişimi.....	3
1.2. Kavram Belirleme.....	5
1.4. Araştırma Gerekçesi, Amaçları, Varsayımları ve Soruları.....	6
1.4.1. Araştırma gerekçesi.....	6
1.4.2. Araştırma amaçları.....	6
1.4.3. Varsayımlar.....	7
1.4.4. Araştırma soruları.....	9
1.5. Kuramsal Temel.....	11
2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR.....	19
3. MATERYAL ve YÖNTEM.....	22
3.1. Materyal.....	22
3.2. Yöntem.....	22
3.2.1. Köylerin seçimi ve verilerin elde edilmesinde kullanılan yöntem.....	22
3.2.2. Verilerin değerlendirilmesinde kullanılan yöntem.....	24
3.2.3. Araştırma alanını tanıttıcı bilgiler.....	24
3.2.3.1. Doğal yapı.....	24
3.2.3.1.1. Coğrafi konum.....	24
3.2.3.1.2. İklim ve bitki örtüsü.....	26
3.2.3.1.3. Topoğrafik ve jeolojik yapı.....	26
3.2.3.1.4. Su kaynakları.....	27
3.2.3.1.5. Ulaşım durumu.....	28
3.2.3.2. Toplumsal yapı.....	28
3.2.3.2.1. Nüfus yapısı.....	29
3.2.3.2.2. Eğitim durumu.....	30
3.2.3.2.3. Sağlık yapısı.....	30
3.2.3.2.4. Aşiret (oymak) düzeni.....	31
3.2.3.3. Tarımsal yapı.....	32
3.2.3.3.1. İlin tarımsal ve ekonomik açıdan gelişmişlik durumu.....	32
3.2.3.3.2. Tarım alanının dağılımı.....	33
3.2.3.3.3. Bitkisel ürün deseni.....	34
3.2.3.3.4. Hayvancılık.....	36
3.2.3.3.5. İşletme büyüklükleri.....	36
3.2.3.3.6. Tarımsal girdi kullanım durumu.....	37
3.2.3.3.6.1. Mekanizasyon durumu.....	38
3.2.3.3.6.2. Tarımsal ilaç kullanım durumu.....	38
3.2.3.3.6.3. Gübre kullanım durumu.....	30
3.2.3.3.6.4. Tarımsal desteklemeler.....	40
4. ARAŞTIRMA BULGULARI ve TARTIŞMA.....	41
4.1. Tarım Danışmanına Yönelik Araştırma Bulguları.....	41
4.1.1. Danışmanların kişisel ve mesleki özelliklerine yönelik bulgular.....	41
4.1.2. Danışmanların çalışma alanı ile ilgili bulgular.....	43
4.1.3. Danışmanların eğitimine yönelik bulgular.....	44
4.1.4. Danışmanların proje hakkındaki düşüncelerine yönelik bulgular.....	46
4.1.5. Danışmanların çalışma etkinliklerine yönelik bulgular.....	47
4.1.6. Danışmanların çalışma verimliliğini etkileyen ekonomik ve sosyal etkenler.....	49

4.1.7. Kendi inisiyatiflerini kullanarak yayım çalışması yapabilme durumu.....	52
4.1.8. Danışmanın çalışmalarında en büyük desteği kimlerden aldığını gösteren bulgular.....	53
4.1.9. Danışmanların kadınlara yönelik çalışmalarına ilişkin bulgular.....	54
4.2. Tarımsal Üreticilere Yönelik Araştırma Bulguları.....	55
4.2.1. Üreticilerin özelliklerine ilişkin bulgular.....	55
4.2.2. Tarım danışmanının çalışmalarına yönelik bulgular.....	57
4.2.2.1. Kadınlara yönelik çalışmalar.....	58
4.2.2.2. Üreticilerin tarım danışmanın önerilerini uygulama durumu.....	60
4.2.2.3. Tarım danışmanının çalışma yaptığı konular.....	61
4.2.3. Üreticilerin gübre ve ilaç kullanımı konusunda bilgisine ilişkin bulgular.....	64
4.2.4. Üreticilere göre danışmanın ücretine yönelik bulgular.....	65
4.2.5. Üreticilerin proje ile ilgili düşüncelerine yönelik bulgular.....	66
4.2.6. Bilgi kaynakları.....	67
5. SONUÇLAR ve ÖNERİLER.....	69
5.1. Sonuçlar.....	69
5.1.1. KÖY-MER Projesi'ne ve finansmana yönelik sonuçlar.....	69
5.1.2. Tarım danışmanlarına ve yayım çalışmalarına yönelik sonuçlar.....	70
5.1.3. Tarımsal üreticilere ilişkin sonuçlar.....	75
5.2. Öneriler.....	77
5.2.1. Projenin ilke ve amaçlarına yönelik öneriler.....	77
5.2.2. Projenin uygulanmasına ve altyapıya yönelik öneriler.....	79
5.2.3. Eşgüdümeye yönelik öneriler.....	80
5.2.4. Örgütlenmeye yönelik öneriler.....	81
5.2.5. HİE'e yönelik öneriler.....	81
KAYNAKLAR.....	84
ÖZGEÇMİŞ.....	86
EKLER: Danışman ve üretici anketleri.....	88
ÖZET.....	94
SUMMARY.....	96

ÖZ

Yüksek Lisans Tezi

KÖY MERKEZLİ TARIMSAL ÜRETİME DESTEK PROJESİ'NİN TARIMSAL YAYIM AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ: ŞANLIURFA İLİ ÖRNEĞİ

Umut Kenan KARA

Harran Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Yaşar AKTAŞ
Yıl: 2007, Sayfa: 97

Çalışma, Köy Merkezli Tarımsal Üretime Destek Projesi'ni araştırmanın kuramsal temeli olan "Dizgelerarası Tarımsal Yayım Modeli" ışığında hem danışmanlar, hem de üreticiler açısından çözümlenerek, soruna yönelik öneriler geliştirmek amacıyla yapılmıştır. Bu bağlamda çalışma, tarım danışmanları ve tarımsal üreticiler olmak üzere iki kümeyi oluşturmaktadır. 14 tarım danışmanı ve 58 tarımsal üretici ile 2007 Nisan-Mayıs tarihinde anket çalışması yapılmıştır.

Araştırmanın bulgularının ilk bölümünde tarım danışmanlarının kişisel özelliklerine, proje hakkındaki düşüncelerine, sorunlarına, tarımsal yayım çalışmalarına ve hizmet içi eğitimlerine yönelik bulgulara yer verilmiştir. Danışmanlar, üreticiler ile iç içe bulduklarından tarımsal yayım çalışmasını yürütmek daha kolay olmaktadır. Ancak zaman ve olanak yetersizliğinden, danışmanlar daha çok kendilerine danışan üreticilere hizmet vermektedir. Çevre köylere ise yine araç sıkıntısı nedeniyle yeterince hizmet götürememektedirler. Ayrıca bir diğer bulgu ise tarımsal üretimde yoğun olarak çalışan kadınların tarım danışmanlarının çalışmalarında yeterince yararlanamamasıdır.

Araştırma bulgularının ikinci bölümünde ise, üreticiler tarafından tarım danışmanının değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu bölümde; tarımsal üreticilerin kişisel özellikleri, danışmanın tarımsal yayım çalışmaları ve üreticilerin bilgi alma kaynaklarına yer verilmiştir.

Üreticiler danışmanın çalışmalarını genellikle olumlu bulmaktadır ve projenin devam etmesini istemektedirler. Ancak danışmana verilecek ücret konusunda, üreticilerin ödeme yapmak istemedikleri, bu ücretin tamamının devlet tarafından karşılanmasını istedikleri saptanmıştır. Bunun nedeni olarak da gelirlerinin düşük olmasını göstermişlerdir. Bu bağlamda, üreticilerin özel danışmanlık sistemine geçiş için hazır olmadıkları çıkarılabilir. Ayrıca çalışmada, tarım danışmanlarının sorunlarına ve tarımsal yayım çalışmalarına yönelik öneriler geliştirilmiş ve yeni bir kuramsal model ve eşgüdüm önerisi ortaya konmuştur.

ANAHTAR KELİMELEER: KÖY-MER, tarım danışmanı, tarımsal yayım çalışması, Şanlıurfa

ABSTRACT

Msc. Thesis

EVALUATION FROM POINT OF VIEW OF AGRICULTURAL EXTENSION OF PROJECT FOR SUPPORT TO VILLAGE FOCUSED AGRICULTURAL PRODUCTION: CASE OF SANLIURFA

Umut Kenan KARA

**Harran University
Graduate School of Natural and Applied Sciences
Department of Agricultural Economics**

**Supervisor: Prof. Dr. Yaşar AKTAŞ
Year:2007, Page: 97**

Study was carried out to develop project for support to village focused agricultural production in theoretical basis inspiration and suggestions about problems by solving from point of view of both farmer and consultant. On this context, the study forms two groups as agriculture consultant and farmer. Questionnaire interview was made with total 74 reagents as 14 agriculture consultant and 58 agriculture farmers.

Personal characteristics of agriculture consultant, thoughts about project, problems, agricultural extension studies and evidence about in-service training take part in first part of evidence of study. Pursued of agricultural consultancy study is easier because of keeping together of consultant and farmer. But, because of insufficiency of time and possibility consultants usually help people who consult them. Neighborhood villages can't be taken services because of transportation troubles. Additionally one another evidence is that women who densely work in agricultural production can't benefit from efficiently studies of agriculture consultant.

Appreciation of agriculture consultant was made by farmer in second part of searching evidence. Personal characteristic of farmer, agricultural extension studies of consultant, information sources of farmer take part in this part.

Farmers evaluate usually positively studies of consultant. But, it is determined that farmers don't want to pay to consultant; they think that this payment should be paid by government. As a reason to their thought, they show that their revenue is low. In this context, conclusion that farmers aren't ready for private consultancy system can be revealed. Additionally, in this study, solutions for problems of agriculture consultants and suggestions about agricultural extension studies was developed and a new theoretical model was formatted.

KEY WORDS: KÖY-MER(Project for support to village focused agricultural production),
Agricultural extension work, Agricultural consultancy, Şanlıurfa

TEŞEKKÜR

Tez çalışmamda birlikte çalışmaktan son derecede onur duyduğum danışmanım Sayın Prof. Dr. Yaşar AKTAŞ'a çalışmama yaptığı, bilimsel açıdan katkıları için içten teşekkür ederim.

Ayrıca, değerli tez jüri üyeleri Prof. Dr. Ayşen OLGUN'a ve Prof. Dr. Bahri KARLI'ya değerli katkıları ve eleştirileri için, ayrıca Tarım İl Müdürü Derviş GÖÇER'e ve Çiftçi Eğitim ve Yayım Şubesi Müdürü Osman ÇEVİK'e anket çalışmasına katılan tüm danışmanlara ve özellikle görevli oldukları köylerde çalışmama yardımcı olan Zir. Müh. Esra AKAY'a, Zir. Müh. M. Şükrü YAHLIZADE'ye, Mehmet ŞAHİN'e, anket sorularına içtenlikle yanıt veren Kısas, Parapara, Yaslıca ve Yanaloba köyü tarımsal üreticilerine, anket çalışmalarım sırasında büyük özveri ile çalışan Musa AK ve Ramazan DEMİRKIRAN'a ve yardımlarını benden hiçbir zaman esirgemeyen eşim Arş. Gör. Fatma ÖCAL KARA'ya içten teşekkür ederim.

ŞEKİLLER DİZİNİ

	Sayfa No
Şekil 1.1. Dizgelerarası tarımsal yayım modeli.....	16
Şekil 1.2. İki dizge arasındaki örtüşme.....	17
Şekil 3.1. Şanlıurfa haritası.....	25
Şekil 5.1. Tarım danışmanlarının çalışma yöntemi için eşgüdüm önerisi	81

ÇİZELGELER DİZİNİ

Sayfa No

Çizelge 3.1. Araştırma kapsamına alınan köyler.....	23
Çizelge 3.2. Şanlıurfa İli köy, mezra sayısı.....	25
Çizelge 3.3. Şanlıurfa ili arazi sınıflarının dağılımı.....	26
Çizelge 3.4. 1990-2000 yılları arasında yıllık nüfus artış hızı.....	29
Çizelge 3.5. İlçelerin seçilmiş yıllara göre nüfusu.....	29
Çizelge 3.6. 2000 Yılı Nüfus Sayımı okur-yazarlık oranı.....	30
Çizelge 3.7. Okullaşma oranları.....	30
Çizelge 3.8. Yıllara göre Şanlıurfa İli sağlık ocağı sayıları.....	30
Çizelge 3.9. Şanlıurfa İli gelişmişlik düzeyi.....	32
Çizelge 3.10. GAP'ın bazı illerinde yıllık ortalama tarımsal büyüme hızı.....	32
Çizelge 3.11. Şanlıurfa tarım sektörünün GSYİH'daki durumu 2001.....	33
Çizelge 3.12. İl arazisinin ilçeler itibariyle yıllara göre genel dağılımı.....	33
Çizelge 3.13. Önemli kültür bitkilerinin üretiminde Şanlıurfa İli'nin Türkiye üretimindeki payı...	34
Çizelge 3.14. Tarla ürünleri üretimi (2006).....	34
Çizelge 3.15. Sebze üretimi.....	35
Çizelge 3.16. Meyve - bağ üretimi (2006).....	35
Çizelge 3.17. Yıllara göre Şanlıurfa ili hayvan varlığı.....	36
Çizelge 3.18. Şanlıurfa ili tarımsal işletme büyüklükleri (2003).....	37
Çizelge 3.19. Şanlıurfa ili makine, alet-ekipman varlığı (2006 yılı).....	38
Çizelge 3.20. İlaç tüketim cetveli (2000-2001-2002).....	38
Çizelge 3.21. Şanlıurfa İli ilaç kullanım durumu (2006).....	39
Çizelge 3.22. Şanlıurfa'da başlıca ürün grupları için gübre kullanımı (2003).....	39
Çizelge 3.23. Şanlıurfa İli destekleme kullanım durumu (2006).....	40
Çizelge 4.1. Tarım danışmanının kişisel ve mesleki özellikleri.....	42
Çizelge 4.2. Danışmanın çalışma alanı.....	43
Çizelge 4.3. Tarım danışmanlarına verilen HİE.....	44
Çizelge 4.4. Tarım danışmanlarının Tarımsal Yayım bilgisi.....	45
Çizelge 4.5. Projenin başlangıç aşamasındaki sorunlar.....	46
Çizelge 4.6. Araç sorununa çözüm biçimi.....	47
Çizelge 4.7. Tarım danışmanının tarımsal yayım çalışmasını yürütmesi açısından köyde bulunmayı değerlendirmesi.....	48
Çizelge 4.8. Danışmanların izlediği çalışma yöntemi.....	49
Çizelge 4.9. Çalışma verimliliğini etkileyen ekonomik etkenler.....	50
Çizelge 4.10. Çalışma verimliliğini etkileyen sosyal etkenler.....	50
Çizelge 4.11. İşe başladıkları günden bugüne çalışma alanlarında üretim tekniklerinin olumlu yönde değişmesi durumu.....	51
Çizelge 4.12. Danışmanların kendileri için belirledikleri amaçlar.....	52
Çizelge 4.13. Danışmanların çalışmalarında destek aldığı kurumlar ve kişiler.....	53
Çizelge 4.14. Kadınlara yönelik çalışma yapma durumu.....	54
Çizelge 4.15. Üreticilerin özellikleri.....	56
Çizelge 4.16. Danışmanların köydeki tüm üreticilere yardımcı olma durumu.....	57
Çizelge 4.17. Köydeki kadınların danışmanın çalışmalarına katılma durumu.....	58
Çizelge 4.18. Üreticilerin kadınlara danışman tarafından hizmet verilmesi konusundaki görüşü.....	59
Çizelge 4.19. Üreticilerin danışmanın önerilerini uygulama durumu.....	60
Çizelge 4.20. Kısmen ve hayırsa nedeni.....	61
Çizelge 4.21. Tarım danışmanının çalışma yaptığı konular.....	61
Çizelge 4.22. Üreticilere göre danışmanın yetiştirilen ürünler dışında başka ürünler önermesi durumu.....	63
Çizelge 4.23. Bu ürünleri yetiştiriyor musunuz?.....	63
Çizelge 4.24. Öğrenim durumuna göre deneklerin kimyasal gübre ve ilaçların zararını bilme	

durumu.....	64
Çizelge 4.25. Tarım danışmanının önerileri uygulamaları, dekara veriminizde bir olumlu değişiklikler yarattı mı?.....	65
Çizelge 4.26. Devlet danışmana verilen maaşı bıraksa siz bütün üreticiler birleşip vermeye razı olur musunuz?.....	65
Çizelge 4.27. Projeye ilk başladığında (danışman köyde göreve ilk başladığında) projeye bakış açınız nasıldı?.....	66
Çizelge 4.28. Danışmanın üreticilere verdiği yazılı materyaller.....	67
Çizelge 4.29. Üreticilerin tarım danışmanından önceki bilgi kaynakları.....	67
Çizelge 4.30. Şimdi de bu kişilerden bilgi alma durumu.....	68
Çizelge 4.31. Üreticilerin derneğe ve kuruluşa üye olma durumu.....	68
Çizelge 5.1. Danışmanın başarılı olabilmesi için gerekli koşullar.....	78
Çizelge 5.2. HİE eğitim programı taslağı.....	82

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ÇEYŞ	Çiftçi Eğitim ve Yayım Şubesi
DİE	Devlet İstatistik Enstitüsü
GAP	Güneydoğu Anadolu Projesi
GSMH	Gayri Safi Milli Hasıla
KGZT	Köy Grup Ziraat Teknisyenliği
KÖY-MER	Köy Merkezli Tarımsal Üretime Destek Projesi
KPSS	Kamu Personeli Seçme Sınavı
HİE	Hizmet İçi Eğitim
TEDGEM	Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü
TİM	Tarım İl Müdürlüğü
TKİB	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
TYUAP	Tarımsal Yayım ve Uygulamalı Araştırma Projesi

1. GİRİŞ

Bu bölüm, “konunun önemi”, “KÖY-MER Projesi ve gelişimi”, “kavram belirleme”, “araştırma gerekçesi, amaçları, varsayımları ve soruları”, “kuramsal temel” olmak üzere beş başlık altında incelenmiştir.

1.1. Konunun Önemi

Tarımın en önemli işlevi beslenmedir. Beslenmenin yanında sanayiye ham madde sağlama, Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH)’ya katkı ve istihdam yaratma gibi işlevleri de bulunmaktadır. Ülke nüfusunun % 30’unu içinde barındıran tarım kesiminin GSMH içindeki yeri gittikçe azalmaktadır. Toplumun büyük bir kısmının köyle ilişkisi bulunmaktadır. İnsanların birçoğunun ya kendileri ya da aileleri köyle bağlantılıdır. Yıllık ortalama % 1.82 oranında artan nüfusa karşılık bitkisel ve hayvansal üretimde artış, nüfus artış oranını karşılayamamaktadır (Anonim, 2004). Bunun nedenlerinin başında birim alandan alınan üretim miktarının düşük olması gelmektedir. Bunun en büyük nedeni ise, üreticilerin geleneksel yöntemlerle üretim yapması ve teknolojik gelişmelerden yararlanamamasıdır. Başka bir deyişle bu olanakları kullanmaya ilişkin bilgi düzeylerinin düşük olması ve maddi olanakların yetersizliğidir. Bu eksikliği gidermenin en iyi yolu tarımsal yayım hizmetini etkili bir biçimde yapmaktır.

Bu konuda Aktaş (2005), şu görüşü ileri sürmektedir: “Tarımın beslenme ve diğer işlevlerini yerine getirebilmesi için toprağın verimli kullanılması gereklidir. Toprağı verimli kullanmak, birim alandan ekonomik olarak en fazla ürünü almak demektir. Bunun birinci derecede gerçekleştirecek olan tarımsal üreticidir. Tarımsal üreticinin en önemli niteliği ise insan olmasıdır. Ancak bu insan bir ağaç gibi mekanik yolla yontulamaz, biçimlendirilemez. Çünkü insan, aklını kullanır, düşünür, ölçer, tartar, karşılaştırır, sonuç çıkarır, karar verir, aldığı kararı uygular ve sonuçlarına da katlanır. İnsan ögesinin önemi, onun bilgi, beceri ve sorun çözme yeteneğinden gelmektedir. İşte bu, birim alandan alınan verimi ve dolayısıyla beslenme sorununu etkilemektedir.”

Türkiye'nin beslenme gereksinimini sağlayan tarımsal üreticilerin kırsal alanda iletişim kaynaklarını; öncelikle deneyimleri, akrabaları, komşuları, tarımsal girdi satıcıları, yaymanlar, danışmanlık şirketleri ve bağlı bulunduğu üretici örgütleri oluşturmaktadır. Üreticiler güncel bir tarımsal sorunla karşılaştığında yaymanlara ulaşmada zorluk çekmektedirler. Çünkü Türkiye'de yayım çalışmasını yürüten yaymanlar genellikle kent merkezlerinde yaşamlarını sürdürmektedir. Teknik ve kaynak sorunları nedeniyle her köye yetişememektedirler. Şimdi ise KÖY-MER Projesi ile tarımsal üreticilerin tarımsal konularda iletişim kaynakları arasına yeni bir kaynak daha eklenmiştir. Böylece üretici, danışmana kolaylıkla ulaşabilecektir.

Gökçe (1998, 2003), bu konuda şöyle bir görüş ileri sürmektedir. “Maden ocağından uzak maden mühendisi, ormandan uzak orman mühendisi, şantiyeden uzak inşaat mühendisi ne ise, köyden ve tarladan uzak ziraat mühendisi de odur. Terziler terziliği, tornacılar tornacılığı okullarda öğrenirken, üreticiler tarımı aile ocağının geleneksel ortamında öğrenmektedir. Bir berber işyerini bile yetki belgesi olmaksızın açamazken, bir tarım işletmesini yeterli olduğunu belgelememiş ellere bırakmaktayız.” Bu sözlerle her köyde en az bir Ziraat Mühendisi'nin bulunmasının gerekliliği açıkça vurgulanmaktadır.

Aktaş (2005) ise bu konuda şöyle bir görüş ileri sürmektedir. “Türkiye’de kamu tarımsal yayımı il, ilçe ve köy düzeyinde, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı’na gerçekleştirilmektedir. Başka deyişle tarımsal yayım devlet idaresinin bir parçasıdır. Tarımsal Yayım ve Uygulamalı Araştırma Projesi (TYUAP) kapsamında öngörülen köy düzeyindeki yayım çalışması Köy Grup Ziraat Teknisyeni (KGZT) tarafından gerçekleştirilmiştir. Ancak Dünya Bankası’ndan gelen kredilerin kesilmesi ile köydeki çalışmalar aksamıştır. Dahası inşa edilen binaların yıkılması planlanmışsa da aşırı masraf nedeni ile vazgeçilmiştir. Bu binaların önemli kesimi, özellikle Güneydoğu Anadolu ilerinde görel olarak Jandarmaya devredilmiştir. Özetle KGZT işlevini yerine getiremez durumdadır. Bu işlevin “Bin köye bin tarımcı” projesi ile gerçekleştirilmesi beklenebilir. Başka deyişle köy yerleşim alanlarındaki üreticilerin yayımı ilçe ya da ilden resmi araba ile gelen yaymanlar tarafından yapılmaktadır. Çok pahalı bir çalışma türüdür.”

Bu açıdan bakıldığında ve tarımın en önemli işlevinin toplumun beslenme gereksinimini güvence altına alması düşünüldüğünde KÖY-MER Projesi'nin uygulanması ve sürekliliği anlamlı olarak görülmektedir.

1.2. KÖY-MER projesi ve gelişimi

Bu projenin geçmişi çok uzun bir süreci kapsamasa da, üzerinde çok konuşulan konulardan biri olmuştur. Bu bağlamda çalışmada sürekli adı geçen bu projenin içeriği ve gelişimi araştırma bağlamında aşağıda açıklanmıştır.

Avrupa Birliği (AB) ile bütünleşme süreci içerisinde Türkiye'nin en zayıf kaldığı noktalardan biri de tarım sektörüdür. Bu bağlamda gerek uluslararası, gerekse ulusal tarım politikaları açısından tarım sektörünün öneminin artması bu projenin uygulanmasında bir etken oluşturmuştur.

1 Ocak 2004 tarihinde TKİB tarafından uygulamaya konulan proje ile ziraat mühendisleri ve veteriner hekimlerden köylerde etkinlik göstermek üzere danışmanlık hizmeti satın alması yoluyla;

- Tarımsal üreticilere gereksinim duydukları bilginin köy ortamında verilmesi,
- Pazar hedefleri,
- Üretime yönlendirilmeleri,
- Teknoloji kullanımının yaygınlaştırılması ile gelir seviyelerinin yükseltilmesi,
- Örgütlenmelerinin sağlanması amaçlanmıştır (TEDGEM, 2004).

Projenin temel ilkeleri ise aşağıda açıklanmıştır:

- Proje tarım hizmetlerini köylerde sunmaya aday olan tarım danışmanlarının gönüllülüğü esasına dayanmaktadır. Bu çerçevede danışmanların öncelikle bölge insanlarından seçilmesi ereklenmiştir.
- Proje; yerel kaynaklar, sivil toplum kuruluşları, çiftçi örgütleri ve özel sektör temsilcilerinin katılımını bünyesinde barındırmaktadır.
- Danışmanlar ilke olarak hizmet verecekleri köylerde yaşayacaklar, böylelikle köylerle tam bir ekleme ve hizmette süreklilik sağlanabilecektir.
- Tarımsal üretimin her aşamasında çalışma saati sınırlaması bulunmaksızın hizmet verilecektir.

- Proje, genel bütçeden finanse edilmeyecek, dolayısıyla bütçede ek bir yük oluşturulmayacaktır.
- Danışmanların hizmet verimliliğinin ölçümünde üretici hoşnutluğu esas alınacaktır. Ayrıca projeye destek veren her gerçek ya da tüzel kişinin projenin verimliliğini ölçebilme olanağı bulunmaktadır.
- Projede görev alacak ziraat mühendisi ve veteriner hekimler devlet memuru statüsünde olmayacaktır. Dolayısıyla danışmanlar, tayin, terfi vb. beklentilere girmeden görev yapacaklardır.
- Proje, 3 yıllık (2004-2006) bir sürede uygulanacaktır (Anonim, 2004).

Bu bağlamda, projenin ilk üç yıllık döneminde 81 ilde pilot olarak belirlenen 1021 köyde, 1021 tarım danışmanı ile uygulanmaya başlanmıştır. Yukarıda açıklanan ilkeler proje yürürlüğe konmadan belirlenmiştir. Ancak bu üç yıllık dönem bitiminden sonra devamına karar verilmiş ve danışmanların devlet memuru statüsünde olması istenmezken 04 Ocak 2007 tarihinde TKİB'nin aldığı kararla 1500 tarım danışmanı daha göreve başlamıştır. 1021 tarım danışmanından performans puanı 1 olanlar, kendi isteği ile ayrılanlar ve proje devam ettiği süreçte sözleşmeleri İl Proje Yürütme Kurulu'nca feshedilenler hariç diğer danışmanlar görevlerine devam etmişlerdir. Böylece toplam çalışan danışman sayısı 2500'e çıkarılmıştır ve tamamı bakanlık kadrosuna (Sözleşmeli 4\B) geçirilmiştir. Alınan 1500 tarım danışmanının 500'ü veteriner hekimdir.

Projenin ilk 3 yıllık döneminde sivil toplum örgütleri ve özel tarım firmaları 421 tarım danışmanının hak edişlerini karşılarken, şimdi tamamı TKİB tarafından karşılanmaktadır. Projenin hedeflerden biri de 3 yılın sonunda üreticileri özel tarımsal danışmanlık fikrine alıştırmak ve üreticilerin danışmanların hak edişlerini karşılamasını sağlamak iken, şimdiki durum ile bu mümkün gözükmemektedir. Çünkü üretici katılımı yoktur.

Şanlıurfa İli'nde ise, projenin başlangıcında 15 tarım danışmanı göreve başlamıştır. 2007 tarihinde 72 tarım danışmanı daha göreve getirilmiş ve böylece ilde toplam danışman sayısı 87'ye çıkarılmıştır.

1.3. Kavram belirleme

Kavramlar, her bilim dalının temel yapıtaşdır. Bu nedenle de ortak kavramların kullanılması tarafımızdan yeğlenmektedir. Ortak kavramların kullanılması gerekliliği, günümüze özgü bir olgu değildir. En ilkel toplumlar bile iletişim sürecinde ortak kavramlar oluşturarak ekinsel yaşamlarına katkıda bulunmuşlardır (Aktaş, 2002). Birçok bilim dalında, örneğin Tarımsal Yayım'da da oturmuş kavramlar bulunmamaktadır.

Benzer durum bu projede de görülmektedir. “Küreselleşme ile başlayan kamu tarımsal yayım hizmetlerinin özelleştirilmesi tartışmaları sürecinde Türkiye’de “Danışman” ve “Danışmanlık şirketi” kavramları da kullanılmaya başlanmıştır” (Aktaş, 2005). Bilim, özel sektör ve bakanlık çevreleri ayrı yaklaşım ve anlayışları sonucu farklı kavramları yeğlemektedir. Bu anlamda bir kavram birliği yoktur. Örneğin bu proje "Köy Merkezli Tarımsal Üretime Destek Projesi", "1000 Köye 1000 Tarımcı Projesi", "1000 Köye 1000 Tarım Gönüllüsü Projesi", "Tarım Danışmanları Projesi", "Tarım Gönüllüleri Projesi", gibi ayrı isimlerle kullanılmaktadır. Bu nedenle de bir kavram sorunu olduğu göze çarpmaktadır. Bu durumda projede görev alanlar, Danışman mı? Gönüllü mü? Tarımcı mı? Bu durum bilim çevresi içinde karmaşıkken, kırsal alandaki üretici ise “mühendis” kavramını kullanmaktadır.

Araştırmada “tarım danışmanı” kavramı yeğlenmiştir. Danışman, danışmak eyleminden türetilmiş bir Türkçe sözcüktür ve Türkçe sözlükte, "düşüncesinden, bilgisinden yararlanılmak üzere görevlendirilmiş kimse" (Demiray, 1990) olarak açıklanmıştır. Diğer bir tanım ise; “danışman tanımlanmış bir hizmeti nesnel ve bağımsız olarak yerine getirmek için hizmet veren ve konusunda uzmanlaşmış kişidir” (Çölaşan, 2000) biçimindedir. Türkçede “-man” eki ile türetilmiş birçok kelime bulunmaktadır. Kocaman, kodaman, sayman, şişman, uzman, yazman, öğretmen, eğitmen gibi örnekler çoğaltılabilir. Aktaş (2002), Tarımsal Yayım Bilim Dalı'nda bir kavram birliği oluşması açısından Çiftçi Eğitim ve Yayım Şubesi'nde yayım görevinde çalışanlar için "yayman" sözcüğünü önermektedir. Aynı biçimde danışman sözcüğü de bu projede çalışanlar için daha uygun görünmektedir. "Gönüllü" kavramı ise, "kendi isteği ile bir işi yapmayı üstlenen kişi" olarak yine

aynı sözlükte tanımlanmaktadır. Ancak bu kavramla, sanki ücretsiz gönüllü yapılan bir iş algılanabilmektedir. Aynı biçimde "tarımcı" kavramının ise, üretimi gerçekleştiren kişiyi mi yoksa üreticiye hizmet götüreni mi kastettiği belirsizdir.

1.4. Araştırma gerekçesi, amaçları, varsayımları ve soruları

Araştırmada Köy Merkezli Tarımsal Üretime Destek Projesi'nin Tarımsal Yayım temelinde çözümlemesi yapılacaktır. Böyle bir araştırmanın yapılmasının gerekçesi, araştırma amaçları, varsayımları ve soruları aşağıda ayrıntılı bir biçimde verilmiştir.

1.4.1. Araştırmanın gerekçesi

- Bu çalışmada incelenen KÖY-MER Projesi, şimdiye kadar yapılmış yayım çalışmalarından farklı iki özellik taşımaktadır. Birincisi, danışmanların köyde oturup (üreticiler ile birlikte yaşamaları), orada görevlerini yerine getirmesidir. İkincisi ise, ilk 3 yıllık proje süreci içerisinde üreticiler tarafından da bir ücret verilerek danışmanlık hizmetinin satın alınmasıydı.
- Proje başlangıçta, Türkiye'de işsiz olan 1021 ziraat mühendisi ve veteriner hekime bu projenin tarımsal yayım hizmetinin özelleştirilmesi, giderlerin ilgili özel sektör kurum ve hizmeti alacak olan üreticiler tarafından karşılanmasıyla değişik özellikte bir istihdam yaratmaktaydı. Şimdiki durumunda ise bakanlık kadrosunda çalışıyor olmaları ve sayılarının artırılmasının dikkat çekici bir özellik taşıması,
- Hükümetin gerek yazılı, gerekse görsel basında bu projeye çok önem vermesi ve projeyi daha fazla geliştirmeyi düşünmesi,
- Bu projenin yeni olması nedeni ile bu konuda yapılan çalışmanın yetersiz olması ve Şanlıurfa İli'nde bu konuda çalışmanın yapılmamış olması böyle bir çalışmanın yapılmasının gerekçesini oluşturmuştur.

1.4.2. Araştırma amaçları

Araştırmanın ana amacı: "Projeyi Dizgelerarası Tarımsal Yayım Modeli" temelinde hem danışmanlar açısından hem de üreticiler açısından çözümleyerek,

projenin uygulanmasına, danışmanların ve üreticilerin sorunlarına yönelik öneriler geliştirmektir.”

Diğer amaçlar ise aşağıda belirtilmiştir.

- İldeki tarımsal üreticilerin projeden yararlanma durumunu ortaya koymak,
- Projenin başlangıç aşamasından bugüne kadar geçen süredeki soyut ve somut (bakış açısı, ürün deseni, verim, üretim tekniği, işletmecilik) değişimleri hem üreticiler hem de danışmanlar açısından araştırmak,
- Özel tarım danışmanlığı sistemine geçiş için ortaya çıkan bu projenin 3 yıl sonunda bu sisteme geçişte ne tür katkıları olduğunu saptamak,
- Üreticinin özel tarım danışmanlığına olan bakış açısını belirlemek,
- Projedeki temel sorunları üreticiler ve danışmanlar açısından ortaya koymak,
- Tarım danışmalarının tarımsal yayım etkinliklerini ilçelere göre karşılaştırmak,
- Danışmanların bireysel başarılarını etkileyen olumlu ya da olumsuz etkenleri ortaya koymaktır.

1.4.3. Varsayımlar

Araştırmanın ana varsayımı: “KÖY-MER Projesi, Türkiye’deki tarımsal yayım çalışmalarının biraz da olsa eksikliklerinin giderilmesinde önemli bir rol üstlenmiştir. Bu açıdan bakıldığında olumlu görünmekte, ancak proje uygulama aşamasından önce gerekli altyapı eksiklerinin giderilmemesi projenin ilk yıllarda başarısını gösterememesine neden olmuştur.”

Oluşturulan diğer varsayımlar ise, sınıflandırılarak danışmanlara yönelik ve üreticilere yönelik olmak üzere iki bölümde ele alınmıştır.

Danışmanlara yönelik varsayımlar

- Tarım danışmanlarının üreticiler ile birlikte aynı ekinsel ortamda yaşamaları, üreticilerin sorunlarını iletmede ve çözüm bulmadaki sıkıntılarını büyük ölçüde ortadan kaldırmıştır. Böylelikle danışmanlar, benimseme sürecindeki üretici davranışlarını yakından izleyebilmektedir.
- Tarım danışmanları çalışmalarını, görev aldıkları köy ya da beldelerin ilçe tarım müdürlükleri ya da TİM’ nün belirlediği programa göre yapmaktadır.

Kısaca tarım danışmanlarının kendi inisiyatiflerine göre tarımsal yayım çalışması gerçekleştirmemektedir.

- Tarım danışmaları her ne kadar bir tarımsal yayım projesinde çalışsa da, Tarımsal Yayım ve Haberleşme Bilim Dalı'nın kapsadığı konular hakkında bilgisi yetersizdir.
- Tarım danışmanları çalışmalarında en büyük yardımı çalıştıkları bölgenin muhtarı ve belde belediye başkanlarından almaktadırlar.
- Tarım danışmanları kaynak ve iletişim araçları yetersizliğinden (binek araç, deneme tarlası sorunu, gösteri araç-gereçleri, slayt, broşür, el ilanı, bilgisayar vb.) dolayı tarımsal yayım çalışmasının etkisi düşmektedir.
- Başarılı ve girişimci danışmanlar Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Projeleri'nden yararlanmaktadır.
- Tarım danışmanlarının çalıştıkları bölgede toprakların büyük kısmının birkaç üreticinin elinde olması ya da büyük üreticilerin topraklarını kiraya vermesi tarımsal yayım çalışmalarının yapılmasında bazı zorluklara neden olmaktadır¹.
- Tarım danışmanlarının çalışma verimliliğini etkileyen ekonomik (ücret), toplumsal (köy yaşamına uyum sağlama, evlilik) ve HİE alanlarında sorunları vardır.
- Tarım danışmanları, tarımsal üreticilerin örgütlenmesini özendirilmektedir.
- Erkek tarım danışmanları, bölgenin feodal koşullarından dolayı kadınlara yönelik tarımsal yayım çalışması gerçekleştirememektedir.
- Tarım danışmanları projenin sürdürülmesine olumlu olarak bakmaktadır.
- Tarım danışmanları, üretici ile iç içe bulunduğu için üretici danışmana her zaman danışabilmektedir. Bu nedenle danışman, üreticinin kendi kendine yardımcı olabileceği ortamı yaratmamaktadır.

Üreticilere yönelik varsayımlar

- Arazi büyüklüğü az olan üreticiler köyde daha az sözü geçtiğinden, danışmandan yararlanma durumu daha düşüktür.
- Proje başlamadan önce üreticiler, üretim tekniği konusunda yeterince bilgi edinmekte zorlanmakta iken projenin başlamasıyla üreticiler üretim tekniği

---

¹ Örneğin kiraya tutan üretici toprak kendi toprağı olmamasından dolayı çevre korumaya özen göstermemektedir.

konusunda tarımsal yayım çalışmalarından yeterince yararlanmaktadır. Böylece karşılaştıkları sorunları eş, dost, akraba ya da büyük üreticilere danışma yerine tarım danışmanlarına danışmaya bırakmıştır. Böylelikle projenin başarılı olduğu yerlerde üretim tekniği yöntemleri değiştirilip iyileştirilmiştir. Ayrıca tarımsal üreticiler, tarım danışmanlarının görev almasından sonra suyun, kimyasal ilaç ve gübrelerin yanlış ve aşırı kullanılmasının tarıma ve çevreye olan zararlarını öğrenmiş ve uygulamada daha özenli davranmaya başlamışlardır. Böylece üreticilerin sürdürülebilir tarım konusunda daha bilinçli davranmasında etkili olmuştur.

- İlin en önemli sorunlarından biri de üreticilerin örgütlenmesidir. Tarım danışmanlarının görev almasıyla üreticiler örgütlenme konusunda bilgi sahibi olmuşlardır; örgütlenmeye başlamışlardır.
- Tarımsal üreticiler, danışmanları, konusunda uzman olarak görmekte ve verdiği önerilere güvenmektedir.
- Üreticiler, projeyi başarılı bulmaktadır ve projenin sürdürülmesine olumlu olarak bakmaktadır. Ancak bu konuda devletin hizmet vermesine alışık olan üretici, ücret ödemeye sıcak bakmamaktadır.

1.4.4. Araştırma soruları

Çalışmada yanıtı aranacak araştırma soruları, sınıflanarak danışmanlara ve üreticilere yönelik olmak üzere iki bölümde ele alınmıştır.

Danışmanlara yönelik araştırma soruları aşağıdaki gibidir.

Amaç: Proje hazırlık aşamasında belirlenen amaçlarına ulaşabilmiş midir? Ulaşılmış ise hangi konulardadır? Ulaşılamayan amaçlar nelerdir? Tarım danışmanlarının kendilerine göre belirledikleri amaçları var mıdır? Bu amaçlara ulaşılma durumu nasıl olmuştur? Niçin kimi amaçlara ulaşılmış ya da ulaşılammıştır?

Yöntem: Tarım danışmanları hangi yayım yöntemlerini ve niçin bu yayım yöntemlerini daha sıklıkla kullanmaktadır? Danışmanlar, yayım çalışmalarını

gerçekleştirmek için yapacakları kurs, tarla günleri, tarımsal fuar vb. etkinlikler için gerekli olan binek araç, iletişim araçları ve diğer malzemeleri nasıl sağlamaktadır?

HİE: Danışmanlara verilen HİE uygulamadaki çalışmalarında yararlı olmuş mudur? Hangi konularda eğitim eksiklikleri vardır? Verilen eğitim, uygulamadaki sorun çözümüne yönelik midir? Bu eğitimler hangi sıklıkla düzenlenmektedir? Çözüm önerileri ne olabilir? Tarım danışmanlarının meslek deneyimi nedir? Danışmanların genel yükümlülükleri ve sorumlulukları nelerdir?

Değerlendirme: Tarım danışmanları, çalışmalarını kendileri değerlendirmekte midir? Yapılmaktaysa hangi ölçütler kullanılmaktadır? Yapılmıyorsa nedenleri nelerdir? Danışmanları başarılı ve başarısız kılan etkenler hangileridir? Tarım danışmanları çalıştıkları bölgede 1 Ocak 2004 tarihinden bugüne kadar geçen süre içerisinde ne tür değişime (üretim tekniği, işletmecilik, verimlilik vb.) katkıda bulunmuştur? Bölgesindeki üreticilere hangi yenilikleri benimsetebilmiş, bu yenilikleri üreticilerin benimsemesinde hangi tarımsal yayım yöntemini genellikle uygulamıştır? Danışmanlarının başarılarının değerlendirilmesi TİM tarafından nasıl yapılmaktadır? Herhangi bir ödül alma durumu söz konusu mudur?

Eşgüdüm: Projenin eşgüdümü ve yürütülmesi hangi kurumlar tarafından yapılmaktadır? Şanlıurfa'da projeye destek veren sivil toplum örgütleri ve özel kuruluşlar var mıdır? Varsa hangileridir? Ne tür destekler verilmektedir?

Örgütlenme: Danışmanların üreticilerin örgütlenmesine yönelik ne tür girişimleri vardır? Böyle bir ortam yaratabilmişler midir?

Üreticilere yönelik araştırma soruları da aşağıda verilmiştir.

Etki: Yürütülen bu proje ile, üretim yöntemlerinin düzeltilmesinde, dekara verimin artmasında, üretim giderlerinin düşürülmesinde etkili olabilmiş midir? Üreticilerin danışmanlardan memnuniyet derecesi ne düzeydedir? Üreticiler, danışmanlık hizmetine maddi olarak katılmak istemekte midir? İstemiyorlarsa gerekçeleri nelerdir? Ödemeye razı oldukları ücret ne kadardır?

Yöntem: Danışmanlarca önerilen tarımsal üretim yöntemlerinden hangileri, ne kadar ve niçin benimsenmiştir?

Değerlendirme: Projenin sürdürülmesi konusunda üreticilerin düşünceleri nedir? Üreticiler; danışmanları bilgisi, çalışma yöntemi, verime etkisi, iletişim yeteneği vb. konularda nasıl değerlendirmektedir?

Bilgi kaynaklarına etki: Proje başlamadan önce, tarımsal konularda üreticilerin bilgi alma kaynakları nelerdir? Bu kaynaklar yine kullanılmakta mıdır? Üreticilerin bilgi alma kaynakları arasına tarım danışmanları da girmiş midir?

1.5. Kuramsal Temel

Araştırmada izlenecek kuramsal yöntem, aşağıda ayrıntılı bir biçimde açıklanmış, bu doğrultuda araştırma bulguları değerlendirilmiştir.

Araştırmanın kuramsal temelini oluşturmadan önce, bir bilim dalında kurama neden gereksinim olduğunu açıklamak ve konunun daha kolay anlaşılabilmesi için öncelikle kuram kavramı açıklanmıştır.

Aktaş (2005)' a göre kuram, "O, bir 'Yol Haritası'dır. Bu yol haritasında ulaşılabilecek erek noktaları, amaçlar bellidir. Ereklere ve amaçlara nasıl ve hangi araçla varılacağı saptanmıştır. Kuramsallık bir bütünün söylemidir. Kuram, bir model kanalı ile somutlaştırılabilir. Böylece hem karmaşık ve çok boyutlu süreçler yalınlaşabilecek, hem de açıklamalarda yanılma payı en aza indirgenebilecektir." biçiminde açıklanmaktadır. Bu nedenle bu bölümde araştırmaya bir yol göstermesi, varolan birçok sorunun yanıtını bulup sonuçlar çıkarıp öneriler geliştirmeyi kolaylaştırması, bir bakış açısı oluşturması açısından, Albrecht (1969) ve Albrecht (1987) tarafından geliştirilen Dizgelerarası Tarımsal Yayım Modeli'nden yararlanılacaktır. Bu model, Aktaş (2005)'ten alınarak KÖY-MER projesi ile bağlantılı bir biçimde aşağıda açıklanmıştır. Böylelikle, araştırma bulguları ve

sonuçları hem tarım danışmanı hem de üretici dizgesi biçiminde sınıflandırılarak, birbirinden kopuk değil, tersine bir bütün içinde incelenecektir.²

Ancak bu model açıklanmadan önce “Tarımsal Yayım” anlayışına yer verilmiştir.³

Aktaş’a göre; “Tarımsal yayım çalışması, Türkiye’de Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, iller düzeyinde Tarım İl Müdürlükleri ve ilçeler düzeyinde İlçe Tarım Müdürlükleri tarafından yürütülmektedir. Bu kuruluşlar, hükümetlerin tarım politikaları çerçevesinde tarımda verimliliği artırarak çiftçinin toplumsal, ekonomik refahını sağlamak amacıyla program, proje yapar ve uygular. Bu yolla tarımsal sorunların çözümünü gerçekleştirmeyi öngörür. TKİB bürokratları, taşradaki kuruluş yetkilileri ve daha önemlisi ziraat fakültelerinde tarımsal yayım alanındaki bilim adamları, tarımsal yayım çalışmasını, üreticilere sunulan ücretsiz bir hizmet olarak görmektedir.”

Bu bakış açısı, üretici insanı eğitecek bir nesne olarak görmektir. Bu bakış açısının bilinçli algılandığını ileri sürülebilir. Üretici insan, bir nesne yerine, düşünen, sorgulayan, usunu kullanan, etkileşim özelliği olan ve birlikte çalışabilecek bir özne olarak görülmelidir. Üretici insanı nesne olarak görme felsefesi, bu etkinliğin başarısız olmasının ana nedenidir. Oysa Tarımsal Yayım, öncelikle yaratıcı bir özne olarak üreticiyi felsefesinin ve etkinliğinin odağına yerleştirmiştir. Bundan dolayı da tarımsal yayım çalışması, üretici insan için değil, tam tersine üretici insanla birlikte gerçekleştirilen *bilinçli* bir eylemdir. ”

Yine Aktaş (2007), Tarımsal Yayım ruhunun bozulmadan öz ve anlamlı olarak şöyle açıklamaktadır: “Tarımsal Yayım’ın ruhu bozulmadan çok öz ve anlamlı olarak nasıl açıklanabilir? Sözelimi bir tarımsal üretici, belirli erekler öngörmekte ve bunlara ulaşmak için girişimde bulunmaktadır. Ancak her girişiminde başarısız olmaktadır. Birkaç kez denemesine karşın bir türlü ereklediği noktaya erişememektedir. Çözemediği sorunları, ulaşamadığı erekleri ile bir başına kalan bir

² Bkz. Aktaş, 2005. “Dizgelerarası Tarımsal Yayım Modeli” ayrıntılı olarak bu yapıtta açıklanmıştır. Bu model, yazarın tümceleri ile bu yapıttan çalışmaya aktarılmıştır.

³ Bkz. Aktaş, 2007. Tarımsal Yayım anlayışı bu kitaptan yazarın tümceleriyle alınmıştır.

tarımsal üretici, toplumsal ve psikolojik nedenlerden dolayı, büyük olasılıkla, yeni bir girişimde bulunmayacaktır. Sonuç ise, edilgenlik olacaktır. Bu da varolan üretici insan ögesinin körleşmesi olarak görülebilir. Bu körleşme, yüzyılların getirdiği deneyim ve bilgi sürecinde daha da pekişebilecektir denebilir. ”

Yine Aktaş, aynı yapıtında görüşünü aşağıdaki biçimde sürdürmektedir: “İşte bu koşullarda tarımsal yayım çalışması devreye girerek üreticide eksik olan anlaksal (fikirsel+zihinsel) aracı ona vererek kendi ereğine ulaşmasını sağlayan bir araçtır. Bu nasıl gerçekleşebilir? Tarımsal yayım örgütü, üreticide bulunmayan araç ve gereçleri olan amaçlar, yöntem, üretim tekniği bilgisi, iletişim becerisi vb. onun kullanımına sunarak ereğine ulaşmasının yolunu açabilir. Bu maddi ve teknik yardımdan çok anlaksal bir yardım biçiminde olmalıdır. Anlaksal yardım ne demektir? Yayman, üreticinin sorununu çözüm yöntemini öğrenip uygulayacağı anlaksal ortamı yaratmalı ya da oraya ulaşmasını kolaylaştırmalıdır. Burada özellikle vurgulanması gereken nokta, üreticinin kendisi özgürce karar verdiği için bundan doğacak olan sonuçtan da kendisi sorumlu olacaktır. Bu ilke ile toplumsal bir amaç güdülmektedir. Tarımsal üretici, öncelikle kararlarında sorumluluk taşımayı öğrenecektir. ”

Aktaş (2007) bu çerçevesini çizdiği görüşü de eleştirisel olarak şöyle dillendirmektedir: “Kuşkusuz bu, üreticinin tarımla ilgili sorunlarına bir el atmadır. Ancak bu karışma, üreticinin kendi sorunlarının üstesinden gelme yeteneklerini geliştirmek anlamındadır. Onu yetkinleştirmeyi, erk sahibi yapmayı, anlaksal kapasitesini kullanmasını öngörmektedir. Başka deyişle onun bireyleşmesine, özgürleşmesine bir katkıdır. Çünkü üretici insan, böylece kendini tarımsal üretimle ilgili sınırlayan engelleri görelî aşabilmeyi öğrenecektir. ”

Yine aynı yapıtta yazar görüşünü şöyle somutlaştırmaktadır: “Yukarıda sunulan bu anlayışa göre, üretici adına onun pamuk tarlasına girip zararlı /hastalık kontrolü yapma, kesinlikle tarımsal yayım çalışması kapsamına girmez. Çünkü bu eylemle, üretici edilgenleştirilmektedir. Oysa Tarımsal Yayım’ın bu süreçteki amacı, üreticiyi anlaksal anlamda etkinleştirmektir. Yayman, ona zararlıyı hangi koşullarda, nasıl arayıp bulacağını, tanıyacağını ve nasıl bir tarımsal savaşım yöntemi uygulayacağını

göstererek öğretme yolunu seçerse, anlaksal bir yardımda bulunabilecektir. Bu aynı zamanda, felsefi bir konudur. ”

Aktaş (2007), Tarımsal Yayım anlayışını insan ve yaymanın üreticiye yaklaşımını özetle aşağıdaki gibi dile getirmektedir: “Özetle Tarımsal Yayım anlayışının ve eyleminin odağında insan vardır. Ancak insan ögesi bir yanda insan olarak üreticinin kendisi, sorunları, yaşantısı, gelişme gizilgücü (potansiyeli) ile diğer yanda belirlenmiş erek, amaçlar doğrultusunda iletişim araçlarını kullanan, sorun çözümüne yönelik eğitilmiş bir özne olarak yaymanı kapsamaktadır. Bu iki insan kümesi, tarımsal yayım sürecinin odağını oluşturmaktadır. Tarımsal yayım örgütü ve yayman, kendini ve çalışmalarını buna göre düzenlemelidir. Yayman, üreticinin gerek içselleştirdiği toplumsal, gerekse üretim sürecine bağlı davranışını değiştirmek için güdüleyerek bir girişimci gibi etkinleşmesine ortam sağlayarak onun gerekli iş, işlem ve davranışları hayata geçirmesini kolaylaştırmalıdır. Bu anlamda, tarımsal yayım çalışması ile toplumun en alt katında bulunan üreticinin topluma, ekonomik yaşamla bütünleşmesine katkı sağlayabilecektir. ”

Bu bağlamda, KÖY-MER Projesi’nde görev alan danışmanların bu Tarımsal Yayım anlayışının bilincinde olmasının gerekliliğini söylemek kaçınılmazdır. Danışmanların çalışmalarında üzerinde durması gerekli en önemli noktalardan birisi de üretici adına sorunu çözmek değil, ona bu sorunun çözümünde yol gösterici olmaktır.

Tarımsal Yayım anlayışını açıklayıcı bilgilerden sonra aşağıda araştırmada yararlanılan modele ilişkin bilgiler verilmiştir. Araştırma bu model üzerine kurulmuştur.

Dizgelerarası Tarımsal Yayım Modeli’nde, “Albrecht kendi modelini oluştururken Chin’in (1976) “dizgelerarası modelinden” yararlanmış ve Lersch’in (1965) ortaya koyduğu davranışı belirleyen etkenlerden biri olan toplumsal psikolojik özellikleri de bu modeline eklemiştir.” (Aktaş, 2005)

Dizge, “yalın olarak bir bütün oluşturacak biçimde birbirine bağlı öğelerin tümüdür” (TDK, 2005). Aktaş (2005), ise dizge kavramı için şöyle demektedir:

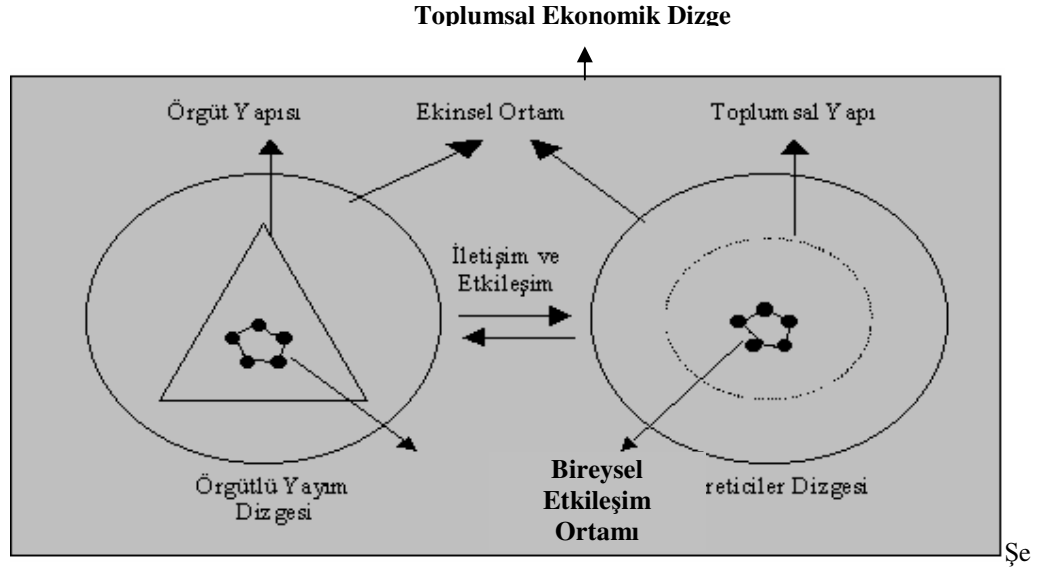
“Dizgenin temelinde kuramsal olarak oluşturulmuş bir yapı bulunur. Değişik bir deyişle dizge, belirli bir kavramlar bütünü ve belirli bir bakış açısı ile ele alınan konuya yaklaşım demektir. Bu parçaların ilişkileri ve etkileşimini çevre ile ilişkilendirmektir. Ayrıca bu parçalar birbirinden bağımsız ve devingendir. Dizgelerarası kavramı, birden fazla dizgeyi içermekte ve bunlar arasında nedeni ne olursa olsun oluşan ilişkilerin varoluşuna işaret etmektedir.”

Dizgelerarası Tarımsal Yayım Modeli'ne göre; üretici ve örgüt dizgesi olmak üzere iki dizge vardır (Çizim 1). Örgüt dizgesi tarımsal yayım çalışmasını gerçekleştiren kuruluşlardır. Üretici dizgesi ise tarımsal üreticinin ya da üreticilerin kendisinin ve ailesinin bulunduğu toplumsal bir yapı olarak ele alınmaktadır. Ayrıca, Aktaş (1977) tarafından eklenen toplumsal ekonomik dizge olarak üçüncü bir dizge bulunmaktadır. Bu dizge ise, örgüt ve üretici dizgesini içinde barındıran bir dizgedir. Bu dizgenin her ülkeye, her bölgeye göre değişen kendine özgü bir özelliği vardır. Bu üç dizge, dizgelerarası modelin ana parçalarıdır ve bu üç dizgeyi birleştiren bağlar vardır. Bunlar, örgüt, üretici ve toplumsal ekonomik dizgedeki bireylerin birbirinden bekledikleri rollerdir. Ayrıca bu dizgeleri birbirinden ayıran bağlar da bulunmaktadır (Aktaş, 2005).

“Bu yaklaşımda, her dizgede “Bireysel Etkileşim Ortamı”, “Toplumsal Yapı” ya da “Örgüt Yapısı” ve “Ekinsel Ortam” öğeleri yer almaktadır.” Aktaş (2005), bu öğeleri şöyle açıklamaktadır.

“Bireysel etkileşim ortamını, üretici için ailesi, yakın çevresi, aşiret üyeleri, köy toplumu, köyün ileri gelenleri ile olan iletişim ve ilişkileri oluşturur. Yayman için de özdeş durum söz konusudur. Ek olarak yayman, yayım örgütünün diğer yayman ve üyeleri ile resmi olmayan bir iletişim ve ilişki içindedir. Örgütü oluşturan öğeler, birbirleriyle belirli bir tür ve biçimde karşılıklı ilişki içinde bir bütün oluştururlar. Bu öğelerin kendi aralarındaki düzenli ilişki biçimi ise örgüt yapısını oluşturur.”

“Üreticinin içinde yaşadığı köy ortamı ise toplumsal yapıdır. Bu yapıdan üretici hem etkilenir, hem de bu yapıda bulunan diğer bireyleri etkileyebilir.”

Şekil 1.1. Dizgelerarası tarımsal yayım modeli

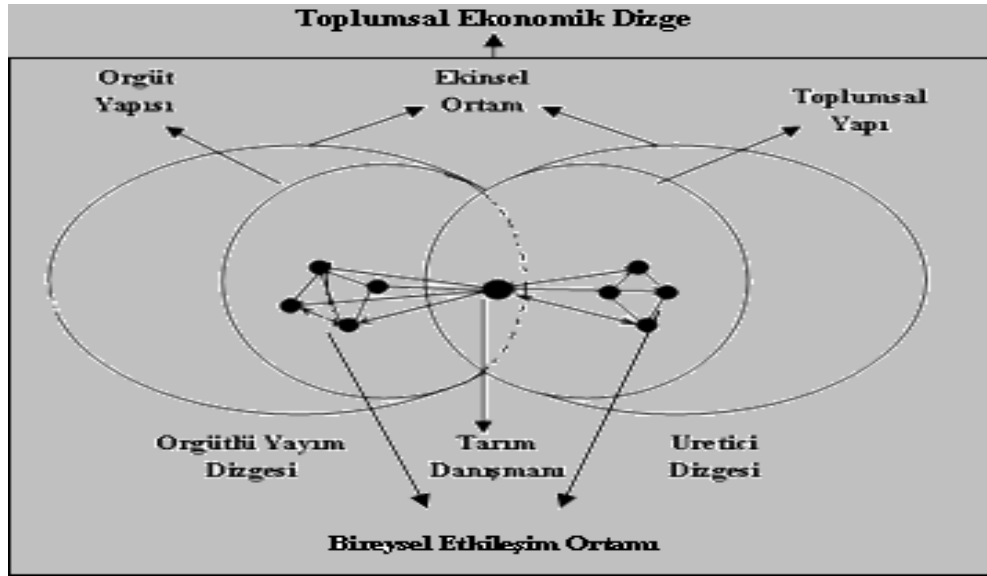
“Ekinsel ortam, her iki dizge için ayırım göstermektedir. Üretici dizgesi için gelenekler, törelere bağlılık önemlidir. Yayman için ise kentli ve modern olma özelliği belirgindir. Bu ekinsel ortam, yayman ve üretici arasındaki uyumsuzlukların ana kaynağıdır. Bu modelde gerek yayman, gerekse üretici farklı bir çevreye sahiptir. Her bireyin kendi çevresi içinde bir anlamı vardır. Çevre ile birey arasında sürekli bir etkileşim vardır. Birey ve çevre ilişkisi her iki dizge için de geçerlidir. Ancak bu iki dizge etkileşim ile birbirine bağlıdır. Ancak bu etkileşimin çok yoğun olduğu söylenemez. Her birinin bağlı bulunduğu toplumsal dizgede diğer üyelerin bulunduğu, bu üyelerle olan etkileşimin, yayman ile üretici arasındaki etkileşimden daha sık ve yoğun olduğu varsayılmaktadır.”

Aktaş (2002), bu konudaki görüşünü şöyle dillendirmektedir. “Üreticinin ve yaymanın davranışının, önemli ölçüde mensup oldukları toplumsal dizgenin diğer üyeleri ile olan etkileşiminden oluştuğu savı benimsenmektedir. Her ikisi de, ekinsel ortamın ve ortak bir ekin dizgesinin parçalarıdır.”

Modelde de belirtildiği gibi üretici dizgesi ile örgütlü yayım dizgesi farklı ekinsel ortamı paylaşmaktadır. Ancak KÖY-MER Projesi ile birlikte üretici dizgesi ile örgütlü yayım dizgesi aynı ekinsel ortamı paylaşmaktadır. Projenin başlangıcındaki hedeflerinden biri de, o bölge içinden çıkmış ziraat mühendisleri ve

veteriner hekimlerin görev alarak tarım danışmanı olmasıdır. Bu nedenle dışardan bakıldığında üretici dizgesi içerisinde yaşayan o bölgenin ekinsel özelliklerini bilen ve yine o bölgede okumuş ziraat mühendislerini göreve getirmek projenin hedefiydi. Bu durumda üretici dizgesi ile örgütlü yayım dizgesi arasındaki ilişki biçimi değişmektedir. Dizgelerarası Tarımsal Yayım Modeli bu projeye göre tarafımdan değiştirilerek aşağıdaki çizimde gösterilmiştir.

Çizimden de anlaşıldığı üzere, danışman üretici ile üretici de danışman ile iletişim ve etkileşim içerisinde. Önceki çizimde bireysel etkileşim ortamı üretici ve yayıman için farklılık gösterirken KÖY-MER projesi ile bu durum iç içe geçmiştir.

Şekil 1.2. İki dizge arasındaki örtüşme

Böylelikle, üretici tarımda oluşan yenilikleri öğrenmede gecikmeyecek, kulaktan dolma uygulamalar yapmayacak, herhangi bir sorunla karşılaştığında her zaman ulaşabileceği tarım danışmanına danışabilecektir. Bir nevi tarım danışmanı kendisinin yardım edebileceği durumlarda üreticinin müdahalede geç kalmasını engelleyecek, yardım edemeyeceği durumda ise Tarım İl ve İlçe Müdürlüğü ile üretici arasında bir köprü görevi görebilecektir.

Ayrıca bu projenin Şanlıurfa İli'nde ve köylerinde süre gelen feodal yapı nedeniyle, tarımsal üretimin hemen hemen her aşamasında yer alan kadınlar için de kendi yörelerinden bir danışman olmasıyla tarımsal yayım konusunda bilgi sahibi

olması açısından önemli olduğunu söylenebilir. Ancak tüm bunlar tarım danışmanının niteliği ile bağlantılıdır.

Bu örtüşmenin sağlanabilmesi için bazı koşulların gerçekleştirilmesi gerekmektedir. ⁴Bunlar danışmanın etnik kökeni, cinsiyeti, uzmanlık alanı, iletişim yeteneği, HİE ve katılımcılık özelliği olarak ileri sürülebilir.

---

⁴ Bu koşullara burada ayrıntılı olarak yer verilmemiş, öneriler bölümünde açıklamaları yapılmıştır.

2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

KÖY-MER Projesi yeni olması nedeniyle, bu konuda henüz pek fazla araştırma yapılmamıştır. Elde edilebilen kaynakların kısa özeti aşağıda verilmiştir.

Çölaşan (2000) “Tarımsal Proje ve Danışmanlık Hizmetleri” konulu çalışmada ilk olarak projenin ne olduğu, projenin evrelerinin neler olduğu konularında genel bilgiler verilmiştir. Danışman kavramı açıklanarak Türkiye’deki danışmanlık hizmetleri anlatılmıştır. Özelleştirme sürecinde olan Türkiye’de bazı hizmetlerin özel sektöre devredileceği ve bu konuda danışmanlık firmalarına önemli görevler düşeceği vurgulanmıştır.

Gökçe (2004) “1000 Köye 1000 Tarımcı Projesi Üzerine Bir İnceleme” başlıklı araştırmada ilk olarak projenin uygulaması ile genel bilgiler verilmiştir. Daha sonra İzmir İli’ndeki 16 tarım danışmanıya, bu danışmanların bulunduğu bölgedeki 16 köy muhtarı ve yine danışmanların bulunduğu köylerdeki 81 üretici ile anket uygulaması yapılmıştır. Çalışmada, projenin yeterli hazırlıklar yapılmadan aceleye getirildiği sonucunu vurgulamış, gerekli iyileştirmeler yapılarak projenin uygulanabileceği önerisi getirilmiştir.

Motuk (2004) “Tarım Gönüllüleri Projesinde; İlk Altı Ayın ve Çalışanların Durumunun Değerlendirilmesi” başlıklı makalede, projeye eleştirel bir açıdan yaklaşarak, tarım danışmanlarının projenin ilk altı ayında koşulların uygun olmamasına karşın yaptığı başarılı çalışmalar konusunda bilgiler verilmiştir.

TEDGEM (2004) Projeyi yürüten Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü’nün hazırlamış olduğu “Proje Uygulama Esasları” projenin genel hükümleri, projede görev alacak kurullar ve birimler, tarım danışmanlarının seçimi, nitelikleri, eğitimleri ve çalışma esasları, denetimi, mali hükümler ve yürütme konusunda genel bilgiler verilmiştir.

TKB (2005) Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ve Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi işbirliği ile tarım danışmanları için hazırlanan “Yayımcı Rehberi” başlıklı kitapçıkta, yayım eğitimi, yayımda öğrenme ve öğretme, yayım yöntemleri konusunda genel açıklamalar yapılmıştır.

Ceylan ve ark. (2005) “GAP Bölgesi’nde Tarımsal Üretim Sürecinde Üreticilerin Bilgi İhtiyaçlarının Karşılansında Tarım Danışmanlarının Rolü” adlı çalışmasında; bölgede üretim desenine bağlı olarak, üreticilerin bilgi gereksinmesinin artışı ve çeşitlendiği belirtilmiştir. GAP Bölgesinde KÖY-MER Projesi kapsamında görev yapan 117 tarım danışmanından ulaşılabilen 89’u ile anket çalışması yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre bölge çiftçilerinin tarım danışmanlarından olan bilgi talebi oldukça yüksektir ve bu oran % 93.2 dir. Diğer yandan bilgi karşılığı ücret kavramı söz konusu olduğunda tarım danışmanlarının % 96.6 sı, çiftçilerin ise % 5 den daha küçük bir bölümünün bilgi karşılığı ücret ödemeye hazır olduğunu belirtmektedir. Bu sonuç KÖY-MER projesinde ifade edildiği şekliyle “Tarımsal Yayım’ın Özelleştirilmesi” hedefinden oldukça uzak olduğunun bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

Özat (2005) “Tarımsal Yayımda Özel Danışmanlık Sistemlerinin Geliştirilmesi Açısından KÖY-MER Projesinin Geleceği” adlı çalışmada Tarımsal Yayım’da özelleştirme tartışmalarını ortaya çıkaran nedenler, dünyada Tarımsal Yayım’ın özelleştirilmesi uygulamaları, AB ortak tarım politikasındaki değişiklikler çerçevesinde Tarımsal Yayım’ın geleceği, AB’nin 1782/2003 ve 1783/2003 sayılı yönetmelikleri çerçevesinde tarımsal danışmanlık hizmetlerinin geleceği, Tarımsal Yayım’da özel danışmanlık sistemlerinin geleceği tartışılmıştır.

Atsan ve Şoraklı (2006) “Bin Köye Bin Tarımcı Projesi Kapsamında Görev Yapan Tarım Danışmanlarının Etkinliklerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma: Erzurum İli Örneği” adlı çalışmasında Erzurum İli merkez ve ilçelerinde bağlı bulunan köylerde proje kapsamında görev yapan tarım danışmanlarının etkinliklerinin belirlenmesi amacıyla 18 danışman, 18 muhtar ve 229 üretici ile anket çalışması yapılmıştır. Tarım danışmanlarının kişisel ve mesleki özellikleri, proje

hakkında düşündükleri ve gerçekleştirdikleri etkinlikler ortaya konmuş, sorunların çözümüne yönelik öneriler geliştirilmiştir.

Sayın ve ark. (2006) “Bin Köye Bin Tarımcı Projesi’nin Antalya İli Koşullarında Etkinliğinin Değerlendirilmesi” adlı çalışmada özel tarım danışmanlığı sistemine hazırlık amacıyla başlatılan “Bin Köye Bin Tarım Gönüllüsü” projesinin Antalya İli’ndeki uygulaması araştırılmıştır. Çalışmada, tarım gönüllülerinin çiftçilere ve tarımsal üretime ne yönde katkı sağladıklarını tespit etmek amaçlanmıştır. Atandıkları köy ve beldelerin seçiminde projede yer alan ölçütlerin yeterli ölçüde dikkate alınmadığı saptanmıştır. Bu köylerin çoğunda tarımsal üretim potansiyeli zayıf olup, üreticiler işbirliğine gönüllü değildir.

Kızılaslan (2007) çalışmasında, Türk tarım sisteminin geleneksel yayım yaklaşımıyla kamu tarafından yürütülen bir yayım hizmeti olduğu ve kamu yayımının etkisinin bütçe darlığı, belirsiz yayım politikaları, yayım personeli yetersizliği ve personelin dağıtımında dengesizlik, güdüleme eksikliği, araştırma kuruluşları ile işbirliği yetersizliği gibi nedenlerle son yıllarda azaldığı vurgulanmıştır. Kamu yayımının kendini yeniden düzenlenmesinin gereğinden ve 2004 yılında başlayan Köy Merkezli Tarımsal Üretime Destek Projesi’yle çiftçinin bilgiye ulaşmasında yeni bir bilgi kaynağının oluştuğundan söz edilmiştir ve kamu hizmetlerinin yeniden düzenlenmesine ilişkin öneriler getirilmiştir.

3. MATERYAL ve YÖNTEM

Bu bölümde araştırmada kullanılacak materyal ve izlenecek yöntem konusunda açıklamalar yapılmıştır.

3.1. Materyal

Araştırmanın ana materyalini iki aşamalı anket çalışması oluşturmuştur. Şanlıurfa İli'nde görev alan tüm tarım danışmanlarıyla ve danışmanların hizmet verdiği dört köyde tarımsal üreticiler ile anket yapılmıştır.

Ayrıca, proje yürütücüleri ile yapılan sözlü görüşmelerden ve TEDGEM'in hazırladığı Proje Uygulama Esasları'ndan, proje ile ilgili bilgiler veren gazetelerden, tarımsal içerikli dergilerden ve bu konudaki benzer makaleler ve diğer yayınlardan yararlanılmıştır.

3.2. Yöntem

Bu bölüm, “köylerin seçimi ve verilerin elde edilmesinde kullanılan yöntem”, “verilerin değerlendirilmesinde kullanılan yöntem”, ve “araştırma alanını tanıttıcı bilgiler” olmak üzere üç başlık altında incelenmiştir.

3.2.1. Köylerin seçimi ve verilerin elde edilmesinde kullanılan yöntem

Şanlıurfa İli'nde toplam 11 ilçe bulunmaktadır. Proje ilk başladığı Ocak- 2004 tarihinde bu ilçelerin 8'inin her birinde bir tarım danışmanı, Viranşehir'de 2, Siverek'de 2, Merkez İlçe'de ise 3 tarım danışmanı olmak üzere ilde toplam 15 tarım danışmanı görev yapmaktadır. Ocak -2007 tarihinden sonra ise, yeni danışmanlar alınmıştır. Buna göre eski danışmanların görev yerleri Merkez İlçe'de 4, Birecik'te 2, Viranşehir'de 2, Bozova'da 2, Suruç'ta 2, Harran'da 1, Akçakale'de 1, Siverek'te 1 olmak üzere yeniden ilçelere dağıtılmış ve bu dağıtım eski olan danışmanların isteğine göre gerçekleştirilmiştir.

Şanlıurfa’da göreve başlayan 72 yeni danışman ise eski danışmanlar yeni yerlerine yerleştirildikten sonra TİM’nün belirlediği köylere verilmiştir. Böylece ilde görev alan tarım danışmanı sayısı da 15 den 87’ye yükseltilmiştir. Ancak çalışmanın verimliliği açısından ve danışmanların verimliliğini ölçmede daha yararlı olacağı için proje ilk başladığında görev alan, bugüne kadar çalışan tarım danışmanlarıyla ve bunların çalıştığı 4 köydeki 58 üretici ile 2007 Nisan- Mayıs tarihinde görüşülerek anket çalışması yapılmıştır⁵.

Üreticilerin seçiminde ise, araştırma bölgesinin tamamında anket çalışması yapmak maddi açıdan olanaklı ve gerekli olmadığından bu ilçelerden gayeli örnekleme ile seçim yapılması uygun görülmüştür. Bu nedenle araştırma alanının seçiminde, köyde sulu ve kuru tarım yapma koşulları, Türkmen, Kürt ve Arap kökenli üreticilerin bulunduğu, dağ ya da ova köyü olması, il merkezine uzaklık ve yakınlık, nüfusu, danışmanların cinsiyeti göz önünde bulundurularak köyler seçilmiştir.

Buna göre, aşağıda araştırma kapsamına alınacak tarım danışmanlarının görev yaptığı köyler verilmiştir.

Çizelge 3.1. Araştırma kapsamına alınan köyler

İlçe	Köy sayısı	Köy adı	Üretici denek sayısı	Danışmanın Cinsiyeti	Sulama durumu	İl merkezine uzaklık (km)	İlçe Nüfusu (Kırsal alan)
Merkez	1	Kıyas	17	Erkek	Sulu	13	5500
Bozova	1	Yalıca	18	Bayan	Kuru-sulu	55	5400
Harran	1	Parapara	13	Erkek	Sulu	26	3500
Suruç	1	Yanaloba	10	Erkek	Kuru	43	3650
Toplam	4	4 Köy	58				

Çizelge 3.1’e göre toplam 4 tarım danışmanının bulunduğu köydeki üreticiler ile ayrı ayrı toplam 58⁶ anket çalışması yapılmıştır. Üreticilerin seçiminde ise gayeli örnekleme modeli kullanılmıştır. “Arazi büyüklüğü az olan üreticilerin danışmandan

⁵ Proje başladığından bugüne kadar aynı köyde çalışmasına devam eden danışmanların köylerine gidilerek üreticilerle anket çalışması yapılmıştır.

⁶ 58 anketin yeterli görülmesinin nedeni, üreticilerin danışmanı değerlendirmek istememelerinden kaynaklanmıştır. Gerekli açıklamalar yapılmasına karşın, üreticiler danışmanın “ekmeği ile oynayacağı” görüşündedir. Bu nedenle ankete sıcak bakmamışlardır. Danışmanların seçeceği kişilerin seçilmiş kişiler olabileceği ve çalışmanın sonucunu etkileyebileceği düşüncesiyle danışmanın olmadığı ortamda görüşme yapılmıştır.

yararlanma durumu daha düşüktür.” varsayımından hareketle üreticiler arazi varlığı az olan kişiler arasından amaçlı olarak seçilmiştir. Böylelikle belde olan yerlerde (Kıyas ve Yaslıca) toplam 35 anket, köylerde (Parapara, Yanaloba) ise 23 anket yapılması öngörülmüştür. Ayrıca sulu tarımın ağırlıklı olduğu yerlerde daha fazla anket çalışması yapılmıştır. Çünkü, bu bölgelerde ürün deseninin farklı olması ve sorunların çeşitliliği artacağından, danışmana daha fazla gereksinim duyulmaktadır.

3.2.2. Verilerin değerlendirilmesinde kullanılan yöntem

İlk olarak anketlerin sağlıklı bir biçimde değerlendirilmesi için, Microsoft Excel Programı’nda bir veri tabanı oluşturulmuştur. Anketlerin her birine numara verildikten sonra, yine her anket için her sorudaki yanıtlar tek tek numaralanıp hazırlanan veri tabanına bu numaralar özenli bir biçimde girilmiştir. Böylelikle her soruya ilişkin yanıtların sayıları ve yüzde değerleri seçilen bazı sorular arasında çapraz ilişki kurularak hesaplanmıştır.

Bu çapraz ilişkiler, hazırlanan çizelgeler yardımıyla, araştırmanın kuramsal temeli “Dizgelerarası Tarımsal Yayım Modeli” ne göre çözümlenmiştir.

3.2.3. Araştırma alanını tanıttıcı bilgiler

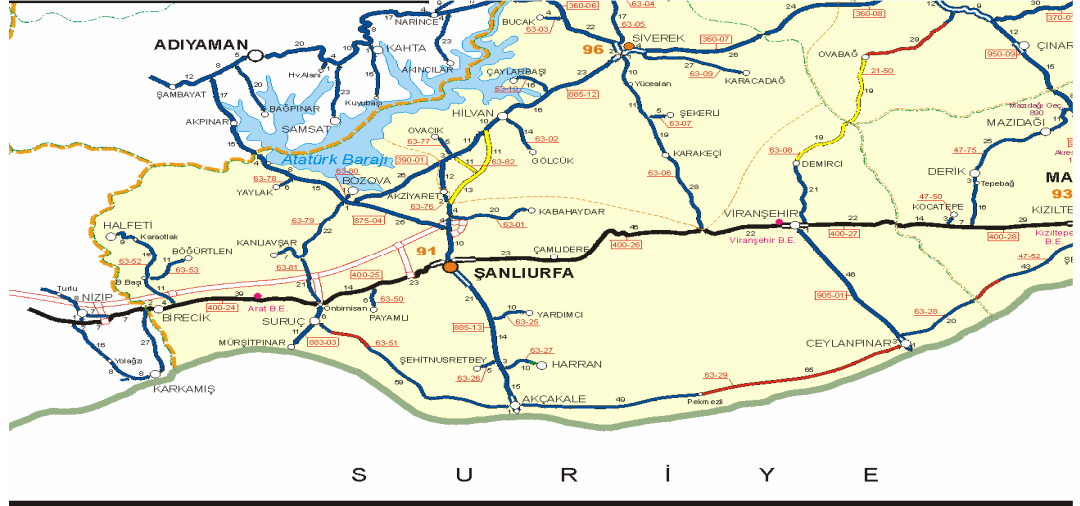
Araştırma bölgesini tanıttıcı bilgiler; “Doğal Yapı”, “Toplumsal Yapı” ve “Tarımsal Yapı” olmak üzere üç alt başlık biçiminde ele alınırken, her başlık ise kendi içerisinde alt başlıklara ayrılarak incelenmiştir.

3.2.3.1. Doğal yapı

Bu bölümde doğal yapı; coğrafi konum, iklim ve bitki örtüsü, topoğrafik ve jeolojik yapı, su kaynakları, ulaşım durumu başlıkları altında incelenmiştir.

3.2.3.1.1. Coğrafi konum

Şanlıurfa, doğusunda Mardin, batısında Gaziantep, kuzeyinde Adıyaman, kuzeybatısında Diyarbakır illeri ile çevrilmiştir. Güneyinde ise Suriye sınırı ile çevrelenmiş bir sınır şehridir.

Çizim 3.1. Şanlıurfa haritası

Şanlıurfa, dünyanın ve Türkiye'nin en önemli bölgesel kalkınma projesi olan GAP'ın (Güneydoğu Anadolu Projesi) merkezi durumundadır.

Şanlıurfa, Güneydoğu Toroslar'ın orta kısmının güney etekleri üzerindedir. İlin kuzeyinde yer alan dağlar ve yüksek tepeler genellikle güneye doğru gittikçe alçalır. Büyük ovalar Şanlıurfa'nın güneyinde yer almaktadır. Sıra tepeler oldukça yaygın olup bunların arasında batıdan doğuya doğru sıralanan Suruç, Harran ve Viranşehir ovaları bulunmaktadır. Yüzölçümü 18.584 km²'dir. Şanlıurfa bu yüzölçümü ile Türkiye'nin 7. büyük şehridir. Şanlıurfa'nın ortalama yükseltisi ise 518 m. dir (Anonim, 2007b).

Çizelge 3.2 Şanlıurfa İli köy, mezra sayısı

	Sayı
İlçe	10
Belde Belediye	16
Bucak	30
Köy	1 080
Mahalle	
Mezra	1 624
Toplam	2 760

Kaynak: (Anonim, 2007a)

Şanlıurfa İli'nin Merkez ilçe dışında; 10 ilçesi, 26 beldesi, 30 bucağı, 1.080 köyü ve 1.624 köy altı yerleşim yeri bulunmaktadır. İdari yönden dağınık ve yoğun bir yerleşim özelliğine sahiptir (Anonim, 2007b). İlin ilçeleri; Akçakale, Birecik, Bozova, Ceylanpınar, Halfeti, Harran, Hilvan, Siverek, Suruç ve Viranşehir'dir.

3.2.3.1.2. İklim ve bitki örtüsü

Şanlıurfa karasal iklim özelliği gösterir. Yazları çok kurak ve sıcak, kışları bol yağışlı, nispeten ılıman geçmektedir. İl, matematik konum itibarıyla ekvatora daha yakındır. Deniz etkisinden uzak bir bölgede bulunmaktadır. Bu nedenle karasal iklim özelliği ağır basmaktadır. Bu özellik sıcaklık ve yağış bakımından kendisini göstermektedir. Atmosfer yeteri derecede nemli olmadığından ve karalar daha çabuk ısınıp daha çabuk soğduğundan Şanlıurfa'da günlük ve yıllık sıcaklık farkları şiddetlidir. Karlı ve don olan günlerin sayısı oldukça azdır. Yılda ortalama 10 günü geçmez. Rüzgârlar kuzeybatı ve batı yönlerinden eserler.

İl, doğal bitki örtüsü açısından zengin değildir. Doğal bitki örtüsü genellikle steptir. İlkbahar yağışlarıyla yeşeren seyrek ot toplulukları yazın şiddetli kuraklık ve sıcaklıklardan sararır ve yok olurlar. Bunlar papatya, gelincik, çiğdem, kekik, devedikeni, yaban buğdayı, sarı çiçek vb. bitkileridir (Anonim, 2007b).

3.2.3.1.3. Topografik ve jeolojik yapı

Suudi Arabistan'nın kuzey bölümü ile Güneydoğu Toroslar'ın orta kısmının güney eteklerinde yer alır. Rakım 518 m'dir. Anakaya, genelde kalker ve bazalittan oluşmaktadır. İl arazisi % 60.4 dalgalı, % 22 dağlık, % 16.3 ova ve % 1.3 yayla karakteri göstermektedir. Kuzeyinde birçok yükseltiye sahip dağ ve tepeler yer alır. Bu dağlardan en önemlisi sönmüş bir volkanik dağ olan Karacadağ' dır (1938 m). Karacadağ ilin en yüksek noktasını oluşturur.

Güney yarısında ilin en önemli ovaları olan Harran, Suruç, Viranşehir ovaları yer alır. İlin güney, güneybatı, batı, kuzey kesimleri yer yer 600-800 m arasında yükseltisi olan tepelerle çevrilidir (Anonim, 2003).

Çizelge 3.3. Şanlıurfa ili arazi sınıflarının dağılımı

Arazi Sınıfları	Alan (Ha)	Oran(%)	Arazi Sınıfları	Alan (Ha)	Oran(%)
I	500 660	26.94	V	265	0.01
II	225 905	12.16	VI	134 811	5.20
III	245 759	13.22	VII	571 604	30.76
IV	194 879	10.49	VIII	22 604	1.22
Toplam				1 858 400	100.00

Kaynak: (Anonim, 2003)

İlde görülen iklim ve jeolojik yapı farklılıkları ile vejetasyondaki çeşitlilik değişik özellikteki toprakların oluşumuna neden olmuştur. Bu özelliklere sahip topraklar Çizelge 3.3’de verilmiştir. I.sınıf araziler, il yüzölçümünün % 26.94’ünü, II. sınıf araziler % 12.16’sını, III. sınıf araziler % 13.22’sini ve IV. sınıf araziler ise % 10.49’unu kaplamaktadır. Ayrıca il toprakları çoğunlukla “kırmızı kahverengi” büyük toprak kümesi içinde yer almaktadır. Organik madde ve fosfor oranları düşük, kil oranları ise yüksektir (Anonim, 2003).

3.2.3.1.4. Su kaynakları

Su kaynakları İlde 1430 hektarlık gölet ile yaklaşık 37.405 ha baraj gölü olmak üzere toplam 38.835 hektarlık su yüzey alanı bulunmaktadır. Şanlıurfa akarsular bakımından ise fazla zengin değildir. Ortalama yıllık yağış miktarı 462 mm, buna karşın buharlaşma 2048 mm olduğundan dolayı akarsuların rejimleri düzensizdir. Ayrıca kalkerli arazi özelliği olduğundan satırlarda akarsu meydana gelmesi zordur. Şanlıurfa’nın önemli akarsuları aşağıda verilmiştir (Anonim, 2007a).

Fırat Irmağı: Siverek ilçesi, Dağbaşı Bucağı yakınındaki Maktalan civarında il topraklarına giren Fırat Irmağı, Adıyaman ve Gaziantep sınırını belirledikten sonra Suriye topraklarına girer. Fırat Irmağı’nın, üzerine birçok baraj inşa edildiği için Türkiye için büyük bir önemi vardır. Atatürk, Karakaya ve Birecik Barajı tamamlanmıştır. Ayrıca Fırat suyu üzerine inşa edilen 2 adet Urfa tüneli ile Harran Ovası ve çevresine ulaştırılmıştır. Fırat Nehri üzerinde ulaşım, 1956 yılında inşa edilen 750 m. uzunluğunda 10 m. genişliğinde bir köprü ile sağlanmıştır. Yer yer sallarla da ulaşım yapılmaktadır. Atatürk Barajı gölünde ise ulaşım feribotla sağlanmaktadır. Yine Atatürk Barajı’nda yeni inşa edilen köprü ile Şanlıurfa Adıyaman arasında kara ulaşımı yapılmaktadır.(Anonim, 2007a).

Culap Suyu: Şanlıurfa Kabahaydar bucağı Edene köyü ile Diphisar köyünden çıkar. Önce güneye doğru akar sonrada iki kaynak birleşir ve Culap Suyu adını alır. Uzunluğu yaklaşık 60 km’dir (Anonim, 2007a).

Habur Irmağı: Karacadağ’ın güney eteklerinden doğan Habur Irmağı, Fırat’ın kollarından biridir. Ayrıca Şanlıurfa’da bulunan diğer akarsular şunlardır: Direkli

suyu, Karakoyun Deresi, Süleyman Pınarı, Yukarı Koymat Suyu, Gülpınar, Anzeli Pınar, Bamyasuyu, Kerhiz Suyu, Camsak Suyu, Germuş Suyu, Çamurlu Suyu, Belih Suyu, Karaköprü Suyu, Tülmen Suyu, Cülmen Suyu, Kırkpınar gibi. Şimdi birçoğu kurumuş veya çekilmiştir .(Anonim, 2007a).

GAP Bölgesi'nde toplam 3.2 milyon hektarlık tarım alanınının 2 milyon hektarı "sulandırılabilir" arazi olmasına karşın, "sulanan" arazi 350 bin hektar civarında; yani potansiyel olarak "sulandırılabilir" arazinin ancak altıda biri düzeyindedir. Bunun da yaklaşık 10'da biri yanlış sulama nedeniyle aşırı tuzlanmış ve çöleşmiş bulunuyor. GAP'da elektrik yatırımları planlanan çerçevede yürütülürken tarımsal yatırımların gerçekleştirme oranı yüzde 18 dolayında kalmıştır (Anonim, 2007c).

3.2.3.1.5. Ulaşım durumu

İlin 1135 km uzunluğundaki devlet ve il yolu ağının 972 km'si (% 85'i) asfalttır. Gaziantep- Şanlıurfa Otoyolu, Diyarbakır-Siverek-Şanlıurfa yolu ve Şanlıurfa-Akçakale yolu çalışmaları devam etmektedir. İldeki toplam 7264 km uzunluğundaki köy yollarınının % 15'ini ikinci derece köy yolları, % 85'ini ise birinci derece köy yolları oluşturmaktadır. Kent merkezine 8 km uzaklıkta bir havaalanı bulunmakta, ayrıca ilin kuzeyinde de uluslararası nitelikte kargo ağırlıklı yeni bir havaalanı bulunmaktadır. Ayrıca Türkiye-Suriye sınırına paralel giden bir demiryolu hattı bulunmaktadır (Anonim, 2003).

İl merkezinin karayolu uzaklığı açısından en yakın olduğu ilçeler, Bozova (38 km) ve Suruç (43 km), il merkezine en uzak olan ilçeler ise Ceylanpınar (140 km) ve Halfeti (112 km) ilçeleridir. İl merkezinin çevre illere karayolu açısından en yakın olduğu iller ise, Adıyaman (109 km) ve Gaziantep (137 km), il merkezinin en uzak olduğu iller ise, Mardin (188 km), Diyarbakır (180 km)'dir (Anonim, 2007a).

3.2.3.2. Toplumsal yapı

Bu bölümde tarımsal yapı; nüfus, eğitim, durumu, sağlık yağısı ve aşiret (oymak) düzeni başlıkları altında incelenmiştir.

3.2.3.2.1. Nüfus yapısı

Araştırma alanının nüfus ilgili bir takım genel bilgileri, aşağıda çizelgelerle sunulmuştur. 2000 yılındaki nüfusun 1990 yılındaki nüfusa kadar olan dönemdeki artış hızı verilmiştir.

Çizelge 3. 4. 1990-2000 yılları arasında yıllık nüfus artış hızı (%)

	1990-2000 yılları arasında yıllık nüfus artış hızı		
	Toplam	Şehir	Köy
Türkiye	18.28	26.81	4.21
Şanlıurfa	36.55	42.30	29.01

Kaynak: Valilik, 2006

Toplumsal ve ekonomik gelişme açısından diğer bölgelerle karşılaştırıldığında, Türkiye'nin en az gelişmiş konumda bulunan GAP bölgesi içerisinde yer alan Şanlıurfa, yüzölçümü itibariyle Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin en büyük kentidir (Anonim, 1998). GAP Bölgesi, 1997 yılı Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre Türkiye nüfusunun % 9.8'ini oluşturmaktadır. Toplam nüfusun 551 124'ü il ve ilçelerde, 450 331'i bucak ve köylerde yaşamaktadır. (Anonim, 1998).

Aşağıdaki çizelgede görüldüğü gibi 1990 yılından bu yana araştırma alanındaki Merkez, Harran ve Akçakale ilçelerin nüfusu düzenli bir biçimde artış göstermiştir. Harran 56 bini, Akçakale ise 77 bin sınırını aşmıştır. İlçeler kendi köylerinden göç almaktadır.

Çizelge 3.5. İlçelerin seçilmiş yıllara göre nüfusu

İLÇELER	1990			1997			2000		
	Şehir nüfusu	Köy nüfusu	Genel toplam	Şehir nüfusu	Köy nüfusu	Genel toplam	Şehir nüfusu	Köy nüfusu	Genel toplam
Merkez	276528	95492	372020	408635	124893	533528	385558	149118	534676
Akçakale	15211	33339	48550	26164	36767	62931	32114	45147	77261
Birecik	28440	30467	58907	37495	34343	71838	40054	34617	74671
Bozova	16745	40067	56812	27747	44018	71765	19848	45994	65842
C.pınar	33238	16317	49555	29771	20577	49555	44258	23559	67817
Halfeti	4128	31930	30058	2778	33392	36170	2766	31636	34402
Harran	2267	27325	29592	7306	33753	41059	8784	47474	56258
Hilvan	14152	21414	35566	15878	18096	33974	16094	22317	38411
Siverek	63049	70787	133836	76019	73856	149875	126820	97282	224102
Suruç	39905	40297	80202	53590	41337	94927	44421	37826	82247
Viranşehir	57461	42900	100361	106685	58234	164919	121382	66323	187705
Toplam	551124	450335	1001459	792068	519266	1311334	842099	601293	1443392

Kaynak: Valilik kayıtları, 2006

3.2.3.2.2. Eğitim durumu

İldeki okur-yazar oranı Türkiye geneliyle karşılaştırıldığında, Şanlıurfa, Türkiye ortalamasında % 17 daha düşük bir durum göstermektedir. Kent dışındaki kırsal alanda bu oran daha da düşüktür. Kadınların durumu, erkeklere göre çok daha vahim bir düzeydedir. Bu özellikle çocukların eğitimi, toplumsal, ekonomik yaşama katılımı ve araştırma alanında egemen olan aşiret düzeni içerisinde kadının yeri bakımından olumsuz özellik ve sonuçları bulunmaktadır.

Çizelge 3.6. 2000 Yılı Nüfus Sayımı okur-yazarlık oranı (%)

Okuma-Yazma	Şanlıurfa			Türkiye		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
Bilen	68	82	52	85	91	79
Bilmeyen	32	18	48	15	9	21

Kaynak: Valilik kayıtları, 2006

Çizelge 3.7’de görüleceği gibi, okullaşma oranı da özellikle orta ve yükseköğretimde çok düşüktür. Araştırma alanında ekonomik etkinliğin tarımda yoğunlaşmasından dolayı okul çağındaki çocuklar, pamuk üretim sürecindeki işler nedeniyle tarlardan okula gönderilmemektedir. Bunlar özellikle yoksul üretici kesimlerin çocuklarından oluştuğunu belirtmeye gerek yoktur. Çocuklar içerisinde kızların durumu, erkek çocuklarından daha olumsuz bir niteliktedir. (Aktaş, 2007).

Çizelge 3.7. Okullaşma oranları

	Şanlıurfa	Türkiye
İlköğretim	91.00	96.18
Ortaöğretim	28.07	55.96
Yükseköğretim	7.00	20.77

Kaynak: Valilik kayıtları, 2006

3.2.3.2.3. Sağlık yapısı

Aşağıdaki çizelgeden de anlaşılacağı gibi 1995 yılından günümüze merkezde sağlık ocağı sayısının arttığı, ancak köylerde artmadığı görülmektedir.

Çizelge 3.8. Yıllara göre Şanlıurfa İli sağlık ocağı sayıları

Yıllar	Merkez	
	Merkez	Köy
1995	5	10
2000	8	10
2007(ağustos)	15	11
Toplam	28	31

Kaynak: Sağlık İl Müdürlüğü, 2007

3.2.3.2.4. Aşiret (oymak) düzeni

Türkiye’de birçok ilden farklı olarak Şanlıurfa’da, özellikle kırsal alanda aşiret düzeni ağırlıklı olarak görülmektedir. Bu nedenle araştırmada bu feodal özellikleri açıklama gereksinimi duyulmuştur.

“Şanlıurfa’da oymaklarla hiçbir ilişkisi olmayan köylerin yanı sıra, çoğunluğu irili ufaklı yaklaşık 60 oymağa bağlı köyler bulunmaktadır. Ancak Harran Ovası’nda durum değişiktir. Bir aşirete mensup olmayan yok gibidir. Çünkü aşirete mensup olmayanların orada yaşama şansı çok azdır” (Aktaş, 2007).

Aktaş (2007) şöyle bir belirlemede bulunmaktadır: “Harran Ovası’ndaki oymaklar, konargöçerlik özelliğini evrimleşme sonucu yitirmiştir. Bir oymak, boy (kabile) ve ailelerden oluşmaktadır. Oymağın büyüklüğü, boy sayısı ile bağlantılıdır. Oymağı bir arada tutan akrabalık, kan bağları, soy sop ilişkileridir. Yabancılar oymağa alınmamaktadır. Bir köy, bir boydan oluştuğu gibi birden çok boy da bulunabilir. Bir boy, birden fazla köyden de oluşabilir. Bu büyüklük oranına bağlıdır. Oymak ve boyun ayrı ayrı başkanları olabilmektedir. Bu durum Harran Ovası’ndaki Arap aşiretleri arasında yaygın olarak bulunmaktadır. Kimi oymaklarda, kimi boylar yönetimi geleneksel olarak ellerinde tutmaktadır (Kleff, 1985). Bunlar, “hanedan” (GAP 1992-1993, Beşikçi, 1970) soyocak olarak da adlandırılmaktadır. Başkanlık, bu hanedan soyocağının tekeline sahiptir. Oymak başkanlığı, irsidir; genellikle babadan oğla geçmektedir; hiçbir biçimde kız çocukları bu statüye ulaşmamaktadır. Erkek çocuğu olmayan ya da küçük yaşta ise ya da oymak reisliğini vurucu, girişim gücü, atılganlığını kanıtlayamayan ölen aşiret reisinin oğlu her zaman yönetimi sürdürememektedir. Ancak başkan kesinlikle bu haneden soyocaktan çıkmaktadır. Oymak olmak, sayıca kalabalık olmak ve vurucu güç yeteneği ile bağlantılıdır.”

“Oymak toplumu, bölgenin özel durumundan dolayı Türkiye ekonomisinin bütünlüğünden kopuk olması, kuru koşullarda ileri olmayan teknolojiyle gerçekleştirilen tarımsal üretimdeki verim düşüklüğü, aşirete toplumsal-ekonomik olarak kendi içine dönük, kapalı bir nitelik vermiştir. Uzun yıllar oymak, yeni düzenin kurulmasını sağlayacak atılımı gerçekleştirilememiştir. Ancak bu niteliğin

sulama ile birlikte değiştiği somut bir gerçektir. Oymak yapısındaki kısırđöngü önemli oranda sona ermiştir. Oymak, pazar için üretimle Türkiye ekonomisi ile bütünleşirken, bu süreçte üyelerin bilgi ve deneyim eksikliğinin olması doğaldır. Özellikle değişen koşullarda oymak mantığı ile hareket etmenin bedelini çok ağır ödeyerek arazilerini elden çıkarmak zorunda kalmıştır. Birden bire zenginleşen kimi oymak üyeleri, tüccar mantık ve zihniyetini kavrayıp ona uygun davranamamışlardır. Bu da gelişen katmanlaşma süreciyle koşut gitmektedir” (Aktaş, 2007).

3.2.3.3. Tarımsal yapı

Bu bölümde tarımsal yapı; ilin tarımsal ekonomik açıdan gelişmişlik durumu, tarım alanının dağılımı, bitkisel ürün deseni, hayvancılık, işletme büyüklüğü, tarımsal girdi kullanım durumu başlıkları altında incelenmiştir.

3.2.3.3.1. İlin tarımsal ve ekonomik açıdan gelişmişlik durumu

Çizelgede 3.9’da da görüleceği gibi 1987 -2001 yılları arasında Türkiye’nin büyüme hızı % 2.8 iken, GAP’ta % 3.2 ve şanlıurfa’da ise % 6.9 dur. Bu oran da ilin ekonomik açıdan giderek geliştiğini göstermektedir.

Çizelge 3.9. şanlıurfa İli gelişmişlik düzeyi (% 1987-2001)

	Yıllık Ortalama Büyüme Hızı
Türkiye	2.8
şanlıurfa	6.9
GAP	3.2

Kaynak: (Anonim, 2007d).

Çizelge 3.10’da da yine aynı dönem için tarımsal açıdan büyüme hızı görölmektedir. şanlıurfa % 9.3 ile GAP illeri arasında en fazla büyüme hızına sahip olan ildir. Böylelikle GAP’ın da ortalamasını yükseltmektedir.

Çizelge 3.10. Bazı GAP illeri yıllık ortalama tarımsal büyüme hızı (% 1987-2001)

	Yıllık Ortalama Tarımsal Büyüme Hızı
Türkiye	0.8
şanlıurfa	9.3
Diyarbakır	5.1
Mardin	2
GAP	4.3

Kaynak: (Anonim, 2007d).

Çizelge 3.11'de ise ilde önemli sektörlerin GSYİH'daki durumu gösterilmektedir. İlde en fazla katma değeri % 43 ile tarım sektörü yaratmaktadır. Tarım sektörünü hizmet, sanayi ve inşaat sektörü takip etmektedir. Sanayi de yine tarım ürünleri işlenmesi ile sürekli gelişmeye devam etmektedir.

Çizelge 3.11. Şanlıurfa tarım sektörünün GSYİH'daki durumu 2001

Sektörler	Oran (%)
Tarım	43
Hizmet	40
Sanayi	11
İnşaat	6

Kaynak: (Anonim, 2007a).

3.2.3.3.2. Tarım alanının dağılımı

Harran Ovası'nda doğal bitki örtüsü, ilk çağlardan beri kültüre alınması nedeniyle tahribe uğrayarak yok denecek denli azalmıştır.

Çizelge 3.12. İl arazisinin ilçeler itibariyle yıllara göre genel dağılımı

İLÇE	2000 yılı				
	Tarım Alanı (ha)	İlçe tarım alanlarının İl toplamına oranı %	Orman ve Fundalık (ha)	Çayır ve Mera (ha)	Tarım Dışı
Merkez	226000	20.49	1375	17000	134725
Akçakale	86188	7.81	-	19982	4030
Birecik	61045	5.53	575	8200	15980
Bozova	99000	8.98	847	16780	38373
Ceylanpınar	15900	1.44	-	5935	177165
Halfeti	38100	3.45	-	18000	8500
Harran	69272	6.28	-	10828	-
Hilvan	101500	9.20	-	19477	6823
Siverek	223351	20.25	9020	86965	112064
Suruç	69320	6.28	-	1990	8590
Viranşehir	113295	10.27	-	29200	3605
İl Toplamı	1102971	100.00	11817	234357	509255

Kaynak: (Anonim, 2007a).

Şanlıurfa ili toplam yüzölçümünün % 51'i tarıma elverişli bir özellik göstermektedir. Harran Ovası'nın toprakları çok sayıda kültür bitkilerinin yetiştirilmesine elverişlidir. Ova topraklarının arazi yetenek ve sulu tarıma uygunluk sınıflaması sonuçlarına göre büyük bir kesimi 2. sınıf arazileri kapsamaktadır (Dinç ve ark. 1988).

3.2.3.3.3. Bitkisel ürün deseni

Çizelge 3.13.'de görüldüğü gibi Şanlıurfa, antep fıstığı ve kırmızı mercimek üretiminde Türkiye üretiminin % 30'unu karşılamaktadır. Bu oran pamukta % 25, susamda ise % 20 dolayındadır.

Çizelge 3.13. Önemli kültür bitkilerinin üretiminde Şanlıurfa İli'nin Türkiye üretimindeki payı (2006)

Ürün Adı	%	Ürün Adı	%
Antepfıstığı	33	Arpa	9
Kırmızı Mercimek	31	Karpuz	8
Pamuk	25	Buğday	6
Susam	20	Mısır	2

Kaynak: (Anonim, 2007a).

Türkiye üretimindeki payı en fazla olan bitki % 33 ile antepfıstığıdır. Daha sonra % 31 ile mercimek, % 25 ile pamuk ve % 20 ile susam gelmektedir.

Çizelge 3.14. Tarla ürünleri üretimi (2006)

Ürün Adı	Ekilen Alan (ha)	Ekim Alanı %	Üretim (Ton)
Buğday (Durum)	205 250	19.59	782 875
Buğday (Diğer)	176 500	16.85	660 009
Arpa	211 814	20.22	666 477
Arpa (Biralık)	29 700	2.84	96 322
Mısır (Dane)	95 350	9.10	123 500
Mısır (Hasıl)	225	0.02	9 000
Mısır (Silajlık)	1 140	0.11	57 000
Kırmızı mercimek	128 446	12.26	209 313
Pamuk	188 650	18.01	Kütlü 867 790 Lif: 329 760 Çiğit: 538.029
Susam	10 355	0.99	5 428
Kanola	1 726	0.02	431.5
Toplam	1 047 603	100.00	

Kaynak: Tarım İl Müdürlüğü Kayıtları, 2006

İlde üretilen tarla ürünleri içerisinde ekim alanı ve üretim yönünden en yüksek olan buğdaydır. Daha sonra ise arpa, pamuk, mercimek ve mısır gelmektedir.

İldeki sebze üretimine bakıldığında ise toplam sebze üretiminin % 38.59'unu kavun oluşturmakta ayrıca ekiliş yönünden de en fazla (11 985 ha) olan kavundur. Ancak üretim miktarı yönünden ise 255.662 ton ile karpuz ilk sırada yer almaktadır.

Çizelge 3.15. Sebze üretimi

Ürün	2006		
	Ekiliş (ha)	Ekim alanı (%)	Üretim (Ton)
Marul	106	0.34	1 301
Hıyar (Sofralık)	425	1.37	6 430
Acur	209	0.67	4 180
Patlıcan	1 585	5.10	79 250
Bamya	145	0.47	725
Domates(Sofralık)	1 506	4.85	69 300
Domates (Salçalık)	1 480	4.77	67 750
Biber (Sivri + Çarlıştın)	313	1.01	6 510
Biber (Dolmalık)	1 607	5.17	31 140
Biber (Salçalık)	3 855	12.41	68 650
Kavun	11 985	38.59	28 070
Soğan (Taze)	329	1.06	6.512
Karpuz	7 509	24.18	255 662
Toplam	31054	100.00	625480.00

Kaynak: Tarım İl Müdürlüğü Kayıtları, 2006

Çizelge 3.16' da ise meyve ve bağ üretimi görülmektedir.

Çizelge 3.16. Meyve - bağ üretimi 2006

Ürün	Ekiliş (ha)				Üretim (Ton)
	Alan (ha)	%	M. veren (adet)	M, vermeyen (adet)	
Armut	6.7	0.43	4 450	2 220	55.7
Erik(Tüm çeşitler)	197.5	12.67	55 900	17 950	1702.1
Kayısı(Zerdali hariç)	43.7	2.80	35 230	14 595	733.1
Şeftali(Nektarin)	27	1.73	8 000	550	170
Şeftali(Diğer)	22	1.41	7 100	5 415	125
Antep Fıstığı	77 069	4.94	9 881 160	5 214 500	42.097
Badem	126	8.08	17 820	29 310	222.8
Ceviz	68.6	4.40	12 480	3 570	384.6
Dut	8.1	0.52	24 450	6 800	398.1
Nar	75.2	4.82	48 725	11 795	877.6
Zeytin(Sofralık)	419.5	26.90	32 300	86 130	349.5
Zeytin(Yağlık)	488	31.29	20 250	249 175	405
Üzüm(Sofralık)		0.00	7 130(bağ alanı)	970	49 781
Üzüm(kurutmalık)		0.00	5 431(bağ alanı)	1 101	35 586
Üzüm(Şaraplık)		0.00	3 642(bağ alanı)	450	21 002
Toplam	1 559 369	100.00			

Kaynak: Tarım İl Müdürlüğü Kayıtları, 2006

Meyve ve bağ üretiminin yapıldığı toplam alan ise yaklaşık 1560 ha'dır. Meyve ve bağ üretiminde en fazla üretimin elde edildiği ürün ise 106.369 ton ile (sofralık, kurutmalık, şaraplık toplamı) üzümdür. Daha sonra ise 42.097 ton ile antepfıstığı gelmektedir.

3.2.3.3.4. Hayvancılık

Çizelge 3.17'de Şanlıurfa'da hayvan varlığı görülmektedir. Küçükbaş, tek tırnaklı hayvanların varlığı 1995 yılından başlayarak sürekli bir düşüş yaşarken büyükbaş ve kanatlılarda 2000 yılında bir yükselme görülürken 2006 sayıları bu iki hayvan varlığında bir azalmayı göstermektedir. Bu durumun, çok yönlü sonuçları bulunmaktadır. Öncelikle hayvancılığın azaldığı işletmeler, belki göreceli bir uzmanlaşma sürecine girebilir. Bu durum da tarıma tekdüze bir özellik vererek gerek iklim, gerekse pazar değişimlerine karşı çok duyarlı yapı oluşturacaktır.

Çizelge 3.17. Yıllara göre Şanlıurfa ili hayvan varlığı

Cinsi	Yıllara göre sayı (baş)					
	1995		2000		2006	
	Sayı (Baş)	%	Sayı (Baş)	%	Sayı (Baş)	%
Büyükbaş (Sığır)	116 110	3.64	138 757	4.42	127 625	4.70
Küçükbaş (Koyun, keçi)	1 928 560	60.39	1 683 920	53.66	1 566 195	57.63
Tek tırnaklı (At, Eşek, Deve, Katır)	35 560	1.11	25 390	0.81	12 844	0.47
Kanatlı Hayvan	1 113 525	34.87	1 289 930	41.11	1 010 970	37.20
Toplam	3 193 755	100.00	3 137 997	100.00	2 717 634	100.00

Kaynak: Anonim, 2007a

Bir kuraklık ya da pazarlama krizinde özellikle küçük ve orta büyüklükteki işletmeler yok olma durumuyla karşı karşıya kalabilir. Bu da halkın beslenmesine tehlikeye sokacağına ve tarımsal üretimi de dış pazarlara bağımlı duruma getireceğine kesin gözüyle bakılabilir.

3.2.3.3.5. İşletme büyüklükleri

Çizelge 3.18, ildeki tarımsal işletme büyüklükleri verilmiştir. 2003 yılı verilerine göre Şanlıurfa'da toplam 61 275 adet tarım işletmesi vardır. Bu

işletmelerin % 31.76'sını 50 dekarдан küçük, % 21.02'sini 51-99 da arasında, % 24'ünü 100-199 dekar arasında, % 23.25'ini ise 200 dekarдан büyük işletmeler oluşturmaktadır. Çizelgede de görüldüğü gibi 50 dekarın altında işletmeler daha fazladır. Bu nedenle tarımsal yayım çalışmalarında bu çoğunluk göz ardı edilmemelidir.

Çizelge 3.18. Şanlıurfa ili tarımsal işletme büyüklükleri (2003)

İşletme Büyüklüğü (da)	Aile Sayısı (Adet)	Oran (%)	İşletme Büyüklüğü (da)	Aile Sayısı (Adet)	Oran (%)
5' ten az	700	1.14	100-199	14 686	23.97
5-9	905	1.48	200-499	12 856	20.98
10-19	3 946	6.44	500-999	956	1.56
20-49	13 907	22.70	1000-2499	405	0.66
50-99	12 883	21.02	2500-+	31	0.05
Genel Toplam				61 275	100.00

Kaynak: Tarım İl Müdürlüğü kayıtları, 2003

Şanlıurfa İli tarımsal işletme büyüklüklerine bakıldığında ise toplam işletme büyüklükleri içerisinde en fazla olan işletme büyüklüğü % 23.97 ile 100-199 da büyüklüğündeki işletmelerdir. Daha sonra ise % 22.70 ile 20-49 da'lık işletmeler gelmektedir. Çizelge 18'e göre Şanlıurfa İli'nde genellikle işletmeler orta büyüklük de olduğu söylenebilir.

3.2.3.3.6. Tarımsal girdi kullanım durumu

Bu bölümde, mekanizasyon durumu, tarımsal ilaç kullanım durumu, gübre kullanım durumu ve tarımsal desteklemeler incelenmiştir.

3.2.3.3.6.1. Mekanizasyon durumu

Çizelge 3.19, Şanlıurfa'da alet makine varlığı görülmektedir. Traktör sayısı 1995 yılında başlayarak sürekli artışla yaklaşık 8 000'den 13 bini aşan sayıya ulaşmıştır. 2002 yılı ekonomik kriz nedeniyle traktör sayısında belirgin düşüş yaşanmıştır. Ancak diğer alet ve ekipmanlarda bu durum göze çarpmamaktadır. Pulluk sayısındaki özdeş süre içerisinde traktöre daha hızlı olmuş ve 16 346'ya ulaşmıştır. Kültivatör sayısı da düzenli artarak 10 450 sayısını bulmuştur. Römork sayısında da hızlı bir artışla 10 708'e yükselmiştir. Kimyasal gübre dağıtıcıları sayısı 4 910, pülvarizatör ise, 6 738 adete ulaşmıştır.

Çizelge 3.19. Şanlıurfa ili makine, alet-ekipman varlığı (2006 yılı)

Alet-Makine	1995	1997	1999	2000	2002	2003	2006
Traktör	7 898	11 135	12 013	12 433	10 965	12 703	13 151
Traktör pulluğu	7 383	9 161	9 834	10 881	11 259	11 922	16 346
Kültivatör	6 311	7 710	8 403	8 896	9 913	10 029	10 450
Römork	2 520	9 105	9 801	10 050	9 858	10 160	10 708
Kim.gübre dağıtıcı	2 259	3 236	3 423	3 717	4 679	4 800	4 910
Pülverizatör	1 156	1 709	1 942	2 060	1 843	2 205	6 738
Hayvan pulluğu	1 167	1 967	2 944	2 314	2 259	1 129	1 824

Kaynak: GAP BKİ ve Şanlıurfa Tarım İl Müdürlüğü kayıtları, 2006

Bu sayılar, Şanlıurfa tarımın son yılda hızla makineleşme sürecine girdiğini göstermektedir. Bu durum özellikle gerek sulama tesislerinin hizmete girmesi, gerekse yeraltı sularının kullanımıyla hızlanmıştır. Ancak bu makineleşme sürecinde toprağa, doğaya gereken özeninin gösterildiği anlamına gelmemektedir. Diğer yandan el emeğine dayanan tarımsal üretimdeki işçilerin de işsiz kalmasına neden olduğu da özellikle vurgulanmalıdır.

3.2.3.3.6.2. Tarımsal ilaç kullanım durumu

Çizelge 3.20. 2000-2001 ve 2002 yılları ilaç tüketim cetveli

Konular		Yıllar		
İlaçlar	Birim	2000	2001	2002
İnsektisitler	Litre	174 987	284 414	642 749
	Kg.	153 313	254 460	148 264
Fungusitler	Litre	639	885	738
	Kg.	253 903	246 923	275 818
Herbisitler	Litre	239 754	257 690	200 359
	Kg.	1 318	30	0
Rodendisit ve Mollusdler	Litre	0	0	0
	Kg.	0	0	0
Akarisitler	Litre	21 344	15 656	15 353
	Kg.	0	0	0
Fumigantlar	Tablet-Kg	0	0	0
	Kg.	18	37	37.5
Kışlık ve Yazlık Yağlar	Litre	3 000	750	750
	Kg.	0	0	0
Diğerleri (Çinko Fosfür)	Litre	0	0	0
	Kg.	90	600	605

Kaynak: Tarım İl Müdürlüğü kayıtları, 2003

Çizelge 3.20 ve 3.21’de yıllara göre ildeki ilaç kullanım durumu verilmiştir. İlaç tüketim durumu yıllara göre artış göstermiştir. İnsektisitlerin yıllara yöre artışı incelendiğinde göz ardı edilemeyecek kadar hızlı bir artış göstermiştir. Akarisitlerde

ise 2001 yılında ciddi bir düşme gerçekleşmiş ancak 2002 yılında fazla bir değişim olmamıştır.

Çizelge 3.21. 2006 yılı Şanlıurfa İli ilaç kullanım durumu

Türü	Miktar (ton)
İnsektisitler	387.61
Fungusitler	216.52
Herbisitler	502.24
Toplam	1106.37

Kaynak: Tarım İl Müdürlüğü kayıtları, 2006

2006 yılı Şanlıurfa İli ilaç kullanım durumu incelenecek olursa, Şanlıurfa İli'nde en çok kullanılan ilaç türü herbisitler'dir. 2006 yılında toplam kullanılan ilaç türünün miktarı 502.24 tondur.

3.2.3.3.6.3. Gübre kullanım durumu

İl genelinde 106 adet ruhsatlı gübre satıcısı bulunmaktadır. Gübre gereksinimi, kooperatifler ve ilde bulunan gübre satıcılarından karşılanmaktadır. Çizelgede Şanlıurfa'da başlıca ürün grupları için gübre kullanımı verilmiştir. 2003 yılı verilerine göre ilde 322 354 ton kimyasal gübre kullanılmaktadır. Kullanılan gübre miktarının % 66.59'unu azotlu gübre, % 33.42'sini ise fosforlu gübre oluşturmaktadır (Anonim, 2003d).

Çizelge 3.22. Şanlıurfa'da başlıca ürün grupları için gübre kullanımı (2003)

Bitki Çeşidi	Ekiliş Sahası	Gübrelenen Saha	Gübre Çeşidi				Toplam	
			Azotlu-21%		Fosforlu (%17 P ₂ O ₅)		Miktar (Ton)	%
			Miktar (Ton)	%	Miktar (Ton)	%		
Hububat	494 130	464 000	131 170	70.02	56 174	29 98	187 344	100 00
Baklagiller	95 720	45 700	3 820	36.98	6 510	63 02	10 330	100 00
Sanayi Bitkileri	171 800	162 600	70 438	65.03	37 880	34 97	108 310	100 00
Meyve	78 020	23 370	5 978	57.13	4 486	42 87	10 464	100 00
Sebze	19 670	13 200	3 240	54.86	2 666	45 14	5 906	100 00
Toplam	859 340	70 8870	214646	66.59	107 716	33 42	322 354	100 00

Kaynak: Tarım İl Müdürlüğü kayıtları

2006 yılı için gübrelenen arazi, 96.186 ha olmuştur. Gübrelenen alan her yıl bir artış göstermektedir. En çok gübreleme 187.344 ton ile hububatta daha sonra ise 108.310 ton ile sanayi bitkileri gelmektedir.

3.2.3.3.6.4. Tarımsal desteklemeler

Çizelge 3.23’de görüldüğü gibi doğrudan gelir desteği, prim, hayvancılık, yem bitkileri destekleri gibi desteklemeler önemli meblağlara ulaşmaktadır. Bu desteklerin verilme biçimi ve dağılımı gibi konularda önemli toplumsal ekonomik sorunlar bulunmaktadır. Bu sorunların varlığı ve doğuşu, kuşkusuz il sınırları içerisinde varolan aşiret düzeni ile çok yakından bağlantılıdır.

Çizelge 3.23. 2006 yılı Şanlıurfa İli destekleme kullanım durumu

Desteğin Adı	Destekleme Miktarı (YTL)
Doğrudan Gelir Desteği	76 114 882.35
Prim Destekleri	191 843 302.43
Hayvancılık Destekleri	1 177 982.46
Yem Bitkileri Desteği	2.407 535.52
TOPLAM	271 543 702.76

Kaynak: Tarım İl Müdürlüğü kayıtları. 2006

4. ARAŞTIRMA BULGULARI ve TARTIŞMA

Araştırma bulguları, araştırmanın kuramsal temelini oluşturan “Dizgelerarası Tarımsal Yayım Modeli” bağlamında “Tarım Danışmanı Dizgesi” ve “Üretici Dizgesi” olarak iki dizgede sınıflandırılmıştır. Her bölüm kendi içerisinde çizelgelerle yorumlanmıştır. Kimi durumlarda her iki dizge arasında karşılaştırma yapılarak açıklama yapılmıştır.

4.1. Tarım Danışmanına Yönelik Araştırma Bulguları

Bu bölümde 14 tarım danışmanı ile yapılan anket sonuçları, “danışmanların kişisel ve mesleki özellikleri”, “çalışma alanı”, “eğitimi”, “proje hakkındaki düşünceleri”, “çalışma etkinlikleri”, “danışmanların çalışma verimliliğini etkileyen ekonomik ve sosyal etkenler”, “kendi inisiyatiflerini kullanarak yayım çalışması yapabilme durumu”, “çalışmalarında en büyük desteği kimlerden aldığını gösteren” ve “kadınlara yönelik çalışmalarına ilişkin bulgular” başlıkları altında incelenmiştir.

4.1.1. Tarım danışmanlarının kişisel ve mesleki özelliklerine yönelik bulgular

Tarım danışmanlarının cinsiyeti, yaşı, mezuniyeti bilgileri ve meslek deneyimleri aşağıda aynı çizelge 4.1 üzerinde gösterilmiştir.

Danışmanların % 14.29’u bayan, % 85.71’i ise erkektir. Projenin ilk başlangıcında ilde görev yapan danışman sayısı 15’tir. Şimdilerde bu sayı 87’e ulaşmıştır. Bir danışman ankete katılmak istememiştir. Bu durumda aslında bayan danışman oranı % 20, erkek danışman oranı ise % 80’dır. Bu durumda bile arada büyük oranda bir fark bulunmaktadır.

GAP Bölgesi’nde yapılan bir çalışmada ise, KÖY-MER Projesi kapsamında görev alan 117 tarım danışmanının ulaşılabilen 89’u ile yapılan anket sonuçlarına göre de tarım danışmanlarının % 85.4’ü (76 kişi) erkek, %14.6’sı (13 kişi) bayandır (Ceylan ve ark, 2005).

Çizelge 4.1. Tarım danışmanının kişisel ve mesleki özellikleri

Bireysel özellik	Seçenek	Sayı	%
Danışmanın cinsiyeti	Kadın	2	14.29
	Erkek	12	85.71
Yaşı	26-30	3	21.43
	30-35	10	71.43
	35-40	1	7.14
Mezun olduğu bölüm	Tarla bitkileri	5	35.71
	Sulama	1	7.14
	Toprak	2	14.29
	Bahçe bitkileri	3	21.43
	Zootečni	1	7.14
	Veteriner	1	7.14
	Yanıtsız	1	7.14
En son mezun olduğu derece	Lisans	12	85.71
	Yüksek lisans	2	14.29
Meslek deneyimleri	0-6 ay	1	7.14
	6-12ay	2	14.29
	1-2 yıl	1	7.14
	2 ve üzeri	6	42.86
	Deneyim yok	4	28.57
Toplam		14	100.00

Projenin ilk aşamasında Türkiye genelinde görev alan 1021 tarım danışmanının, % 74.3'ünü erkek, % 25.7'sini ise bayanlar oluşturmaktadır (Gökçe, 2004).

Bu nedenle, TKİB'nin projenin başlangıcında cinsiyet dengeli bir yaklaşım uygulamadığı söylenebilir. Projenin başlangıç aşamasında da kırsal kadının tarımsal yayım çalışmalarından yararlanmasının önemi pek fazla düşünülmemiştir. Çünkü bölgenin feodal koşulları göz önüne alındığında kadınların bu çalışmalardan yararlanabilmesi için bayan tarım danışmanına gereksinim vardır.

Danışmanların yaşı incelendiğinde ise ağırlıklı olarak 30-35 yaş aralığında olduğu (% 71.43) görülmektedir. Bu durumda danışmanlar genç ve dinamik olduğundan çalışmalarında daha fazla verimli olmaları beklenebilir.

Danışmanların lisans düzeyinde mezun oldukları bölümler incelendiğinde ise, büyük çoğunluğunu Tarla Bitkileri Bölümü ve Bahçe Bitkileri Bölümü mezunlarının oluşturduğu görülmektedir. İlin tarımsal ürün desenini en fazla tarla ürünleri oluşturmaktadır. Bu nedenle Tarla Bitkileri mezunu danışmanın fazla olmasının olumlu olduğu söylenebilir.

Yine çizelgede danışmanların % 85.71'inin Lisans ve % 14.29'unun ise Yüksek Lisans derecesine sahip olduğu görülmektedir. Bu durumda danışmanların lisansüstü eğitim oranı düşüktür. Bu eğitimi almak istemelerine karşın "zaman" sorununu göstererek başlayamadıklarını dile getirmişlerdir.

Danışmanların meslek deneyimleri incelendiğinde ise, yaklaşık % 50'sinin bir yıldan fazla % 21.43'ünün ise bir yıldan az deneyimi olduğu, % 28.57'sinin hiç olmadığı görülmektedir. Danışmanlar seçilirken bu deneyim göz önünde bulundurulmamış, danışmanın üretim tekniği bilgisi sözlü olarak ölçülmüştür.

4.1.2. Tarım danışmanlarının çalışma alanı ile ilgili bulgular

Çizelge 4.2'de tarım danışmanlarının çalışma alanı ile ilgili bulgular verilmiştir. Danışmanın oturduğu yer ve çalışma odasına sahip olma durumu incelenmiştir.

Çizelge 4.2. Danışmanın çalışma alanı

Soru	Seçenek	Sayı	%
Danışmanın oturduğu yer	Köyde	14	100.00
	İlçede	0	0.00
	İlde	0	0.00
Çalışma odası bulunma durumu	Var	12	85.71
	Yok	2	14.29
Toplam		14	100.00

Danışmanların tamamı köyde oturmaktadır. Ancak merkez köylerde görev yapan danışmanlar üretimin yoğun olduğu dönemlerde köyde kaldıklarını, diğer zamanda merkezdeki evlerinde kaldıklarını belirtmişlerdir⁷.

Danışmanların yaklaşık olarak % 85'inde ayrıca çalışma odasının bulunduğu, ancak olmayanların da köyde oturdukları evin bir odasını çalışma odası olarak kullandıkları saptanmıştır.

Projede görev yapan tüm danışmanlara masa üstü bilgisayar verilmiştir. Ancak danışmanların birçoğu bu bilgisayarların bozuk çıktığını belirtmişleridir.

⁷ Bu soruna çizelge 4.5' de tekrar açıklandığından, burada ayrıntısına inilmemiştir.

4.1.3. Tarım danışmanlarının eğitimine yönelik bulgular

Bu bölümde danışmanların düzenli bir HİE alma durumu ve sıklığı, bu eğitimlerin kendilerine yararlı olma durumu ve eğitim gereksinimi duydukları konular incelenmiştir.

Çizelge 4. 3. Tarım danışmanlarına verilen HİE

Soru	Seçenekler	Sayı	%
Düzenli olarak HİE alma durumu	Alıyor	13	92.86
	Almıyor	1	7.14
HİE sıklığı	Ayda bir	8	57.14
	2-3 ayda bir	1	7.14
	5-6 ayda bir	5	35.71
Eğitimlerin danışmana yararlı olma durumu	Çok yararlı	5	35.71
	Yararlı	5	35.71
	Orta derecede yararlı	4	28.57
Eğitim gereksinimleri olduğu konular	Tarımsal yayım bilgisi	5	35.71
	Üretim tekniği	4	28.57
	Her ikisi de	2	14.29
	Gereksinim yok	1	7.14
	Yanıtsız	2	14.29
Toplam		14	100.00

Danışmanların hemen hemen tamamı düzenli bir HİE eğitimden geçtiklerini belirtse de, bunun ne sıklıkla yapıldığını sorduğumuzda % 57.14'ü ayda bir olduğunu, % 35'ide 5-6 ayda bir olduğunu vurgulamışlardır.

Buradan şu sonucu çıkarabiliriz: Danışmanların ayda bir HİE'den geçiyoruz yanıtını vermelerinin nedeni, her ay ÇEYŞ.'de toplanmalarıdır. Bu toplantı bir günlük olup, HİE'e yönelik değildir. 5-6 ayda bir yapılan ise bölgesel ya da Türkiye genelinde yapılıp, üniversite öğretim üyelerinin ve TKİB'na bağlı kişilerin verdiği bir eğitim programıdır. Ancak bu HİE çalışmalarına Şanlıurfa İli'nden yalnızca 5 danışman katılmıştır.

Danışmanlara eğitim gereksinimlerinin olup olmadığına yönelik soru sorulduğunda ise önemli bir konu açıkça ortaya çıkmaktadır. Bu da aldıkları HİE'in tarım teknikleri ve tarımsal yayım açısından yararlı olmadığı ve yetersiz olduğu sonucunu doğurmaktadır. Danışmanların yaklaşık % 80'ninin tarımsal üretim tekniği ve tarımsal yayım çalışması ile ilgili eğitime gereksinimi olduğu söylenebilir. Çünkü lisans döneminde aldıkları 2 kredilik Tarımsal Yayım ve Haberleşme dersinden sonra

pratik açıdan bir şey öğrenmedikleri söylenebilir. HİE tarım danışmanları için en önemli konulardan birisidir. Çünkü değişim kaçınılmazdır ve dünyada her şeyin zamanla değiştiği gibi tarım da değişmektedir. Bu nedenle “ Ben her şeyi biliyorum, eğitim gereksinim yok” düşüncesinde olan bir danışmanın çalışmalarında uzun vadede başarılı olabileceği söylenemeyebilir.

Bu bağlamda çizelge 4.4’de ise tarım danışmanının lisansta Tarımsal Yayım ve Haberleşme dersi alma ve yararlı olma durumuyla bu konuda HİE alma durumları gösterilmiştir.

Çizelge 4.4. Tarım danışmanlarının tarımsal yayım bilgisi

Soru	Seçenek	Sayı	%
Lisansta Tarımsal Yayım ve Haberleşme dersi alma durumu	Ders aldı	12	85.71
	Ders almadı	2	14.29
Çalışmalarında bu dersin yararlı olma durumu	Yararlı oluyor	8	57.14
	Olmuyor	4	28.57
	Ders almadı	2	14.29
Tarımsal Yayım ilkeleri ve yöntemleri konularında HİE alma durumu	Eğitim aldı	11	78.57
	Eğitim almadı	2	14.29
	Yanıtız	1	7.14
Bu tür eğitimler gerekli mi?	Evet	13	92.86
	Hayır	0	0.00
	Yanıtız	1	7.14
Toplam		14	100.00

Danışmanların % 14.29’u Tarımsal Yayım ve Haberleşme dersi almamışlardır. Bunlar Zootečni ve Veterinerlik mezunu danışmanlardır. Danışmanların % 57.14’ü bu dersin yararı olduğunu savunurken, % 28.57’si ise yararının olmadığı görüşündedir. Çünkü dersler teorik olarak işlenmiştir ve uygulamadan uzaktır. Yalnızca Tarım Ekonomisi Bölümü mezunları uygulama olanağı bulabilmektedirler. Bu da yine sınırlıdır. Danışmanlar içerisinde de Tarım Ekonomisi mezunu bulunmamaktadır. Çizelgede görüldüğü gibi danışmanların % 78.57’si Tarımsal Yayım’ın ilkeleri ve yöntemleri konusunda HİE almıştır. Ancak danışmanlar da bu eğitimlerin yetersiz olduğunu vurgulamıştır.

Ne yazık ki, Türkiye’de TİM ile Ziraat Fakülteleri arasında eşgüdüm sorunları vardır. Birçok ilde Ziraat Fakültesi bulunmasına karşın Tarımsal Yayım Bilim Dalı’nda uzmanlaşmış kişilerin bilgilerinden yararlanılamamaktadır.

4.1.4. Danışmanların proje hakkındaki düşüncelerine yönelik bulgular

Çizelge 4.5’de danışmanların projenin başlangıç aşamasındaki sorunları ele alınmıştır. Danışmanların projenin başlangıcında yaşadıkları sorunları önem derecesine göre sıralaması istenmiştir.

Danışmanların % 64.28’i kalacak yerin olmamasının en önemli sorunları olduğunu dile getirmiştir. Çünkü proje alt yapısı hazırlanmadan, tarım danışmanlarının köylerde kendi başlarının çaresine bakacak şekilde köylerde göreve yollanmışlardır.

Çizelge 4.5. Projenin başlangıç aşamasındaki sorunlar

	Çok önemli		Önemli		Az önemli		Önemsiz		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Kalacak yer olmaması	9	64.28	2	14.29	2	4.29	1	7.14	14	100.00
Materyal yetersizliği	8	57.14	6	42.86	0	0.00	0	0.00	14	100.00
Binek araç yokluğu	6	42.86	6	42.86	1	7.14	1	7.14	14	100.00
Beldenin iyi seçilmemesi	6	42.86	5	35.72	1	7.14	2	14.29	14	100.00

Ne ev, ne materyal, ne de binek araç tam olarak sağlanmamış, dahası bazı danışmanlar bu üç sorunu birlikte yaşamışlardır. Ayrıca danışmaların görev yerleri de iyi seçilememiştir. Ya alt yapısı olmayan köylere gönderilmişler ya da tepelik olan ve yalnızca hayvancılığın yapıldığı bir köye tarla bitkileri mezununun yollanması zaten başlangıçtaki eksiklikleri çok iyi göstermiştir⁸

Benzer konuda yapılan bir çalışmada, “tarım gönüllülerinin görevlendirildiği köy ya da beldelerde tarım potansiyelinin az oluşu, yer seçimi konusunda projenin amacı dışına çıkılması, gönüllülerin deneyim eksiklikleri nedeniyle üretici tarafından yeterli kabul görmemesi, öğrenim düzeyi düşük üreticilerin işbirliğine açık olmaması gibi nedenlerin projenin başarısını olumsuz etkilediği” belirtilmiştir (Sayın ve ark, 2006). Bu görüşe ek olarak, önceleri danışmanların en büyük sorunları arasında

⁸ Örneğin danışmanlardan biri Siverek İlçesinin Karabağçe Köyü’nde göreve başlamış ancak bu danışman tarla bitkileri mezunu olmasına karşın tepelik ve sadece hayvancılığın yapıldığı bir köyde 3 yıl süreyle çalışmış ama bir başarı gösterememiştir. Aynı bir örnek ise veteriner hekim olan danışman 3 yıl boyunca Akziyaret Köyü’nde çalışmış daha sonra hayvancılığın pek yapılmadığı Yaylak Beldesinde görevlendirilmiştir.

ücretlerini zamanında alamamak ya da alacakları zaman Şanlıurfa İl Özel İdare'ye, Şanlıurfa Valiliği'ne, TİM'ne uğramak zorunda kalmaları ve sigorta primlerini yatırabilmek için de Mali Müşavir'le anlaşmaları ve aylık aldıkları günde bir de buralara gitmeleri gerekmektedir. Bu sorunlar projenin değiştirilmesi ve danışmanların sözleşmeli personel olarak görevlerine devam etmesiyle sona erdirilmiştir.

Tüm bu sorunlara karşın, danışmanların tamamı projenin koşullarının düzeltilerek sürdürülmesini düşünmektedirler. Bunun nedeninin başında ise, işsiz kalma korkuları gelmektedir. Çünkü projenin işsiz 2500 ziraat mühendisi ve veteriner hekime istihdam olanağı tanınması önemsenilmeyecek gibi değildir.

4.1.5. Danışmanların çalışma etkinliklerine yönelik bulgular

TİM, danışmanlara yalnızca bir köyden sorumlu olduklarını resmi olarak belirtmiştir. Ancak sözlü olarak da, çevre köylere de hizmet götürmeleri istenmiştir. Bu nedenle de danışmanların tamamı çevre köylere hizmet götürmektedir. Ancak danışmanlar bu köylere giderken kimi sıkıntılarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Danışmanlara “Bu köylere ulaşmada araç sorununu nasıl çözüyorsunuz?” sorusu yöneltildiğinde çizelge 4.6.'da gösterilen yanıtlar alınmıştır.

Çizelge 4.6. Araç sorununa çözüm biçimi

Seçenekler	Sayı	%
Üretici aracı ile	9	64,28
Kendi aracı ile	1	7,14
Her ikisi de	3	21,44
TİM aracı ile	1	7,14
Yanıtsız	0	0,00
Toplam	14	100,00

İçinde bulunduğu ve diğer köylere hizmet götürmek için gerekli olan araç sorununu danışmanların % 64,28'i, üreticinin kendisini alması ve bırakması şeklinde gidermişlerdir. Ancak bu durum, tarım danışmanı için bir zaman kaybı oluşmasına neden olmaktadır. Projenin 2. döneminde ise danışmanlara bağlı oldukları köyün çevresindeki köylerde bağlanmış (en az 10 köy) ancak danışmanların bu köylere ulaşımı yine kendilerine bırakılmıştır.

Buradan çıkarılabilecek en önemli sonuç; eğer bir üretici kendi köyüne yakın bir köyde görev yapan tarım danışmanını kendi aracıyla gelip alıyorsa ve bu durum sürekli ise, -ki anket çalışmasında bu duruma rastlanmıştır- o zaman üreticinin de tarım danışmanına karşı bir güveninin oluştuğu ve uygulamalarından yararlandığı ileri sürülebilir.⁹

Çizelge 4.7. Tarım danışmanının köyde bulunmayı değerlendirmesi

	Çok önemli		Önemli		Az önemli		Önemsiz		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Yenilikleri benimsetmek daha kolay	12	85.71	2	14.29	0	0.00	0	0.00	14	100.00
Çalışmalarımı daha kolay yürütebiliyorum	6	42.86	7	50.00	1	7.14	0	0.00	14	100.00
Davranışlarını gözlemleyerek ona göre davranıyorum	9	64.28	4	28.58	1	7.14		0.00	14	100.00

KÖY-MER Projesi'nin ilkelerinden birisi de, “danışmanların köylerde ikamet koşulu” dur. Böylelikle köylerle tam bir entegrasyonun ve hizmette sürekliliğin sağlanabileceği düşünülmektedir. Bu bağlamda, çizelge 4.7’de danışmanların tarımsal yayım çalışmasını yürütme açısından köyde bulunmayı değerlendirmeleri önem derecesine göre verilmiştir. Danışmanların % 85.71’i köyde bulunmalarından dolayı yenilikleri benimsetmenin daha kolay olduğunu dile getirmişlerdir. Yine % 42.86’ı köyde yaşamalarının çalışmalarını daha kolay yürütebildiğini belirtmiştir. Ayrıca danışmanlar için köyde bulunmalarının en büyük artılarında birisi de üretici davranışlarını daha kolay izlemeleri ve ona göre davranmalarındır.

Daha önce araştırmanın kuramsal temelinde de danışman ve üreticinin iç içe yaşaması kuramsal olarak tartışılmıştır. Ancak danışmanın köyde bulunması danışmanın her konuda başarılı olabileceği anlamına gelmemektedir. Bunun için diğer kimi koşulların sağlanması gerekebilmektedir. Bu koşullar danışmanın yöre üreticisi ile aynı bölgeden olması, bölgeyi iyi tanınması, uzmanlık alanının bölgesinin

⁹ Üreticilerin danışmandan memnun olma durumu, tarımsal üreticilere yönelik araştırma bulguları içerisinde çizelge 4.19 ve 4.23’de verilmiştir.

ürün deseni ile uyumlu olması, iyi bir HİE'den geçmiş olması, katılımcılık ilkesini uygulaması gibi çoğaltılabilir¹⁰.

Çizelge 4.8. Danışmanların izlediği çalışma yöntemi

Yanıtlar	Sayı	%
Bütün üreticileri arada bir ziyaret ediyor	12	85.71
Zaman ve olanak yetersizliğinden kendisine danışmanlara yardımcı oluyor	2	14.29
Toplam	14	100.00

Çizelge 4.8'de danışmanların çalışmalarında izlediği yöntem gösterilmiştir. Buna göre, danışmanların % 85.71'i üretim dönemlerinde çok yoğun olduklarını bu dönemde genelde bütün üreticileri ziyaret etmeye çalıştıklarını belirtmişlerdir. % 14.29'u ise bunu yapmalarının çok zor olduğunu, kendisine danışan olduğu zaman yardımcı olduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca danışmanlar, üretimin durgun olduğu dönemlerde de köyde toplantılar yaptıklarını söylemişlerdir. Ancak en büyük sıkıntılarında biri de toplantılara üreticilerin ilgi göstermemesi ve danışmanların üreticileri evlerden rica ile çağdırmalarıdır.

Bu bağlamda çizelgeden şu çıkarıma ulaşabiliriz: Üretici, yalnızca gereksinimi olduğu zaman danışmana başvurmakta, danışmanın üreticileri bilgilendirici çalışmalarına (kurs, eğitim toplantıları vb.) pek ilgi göstermemektedir. Anket çalışmalarında da danışmanlar, bu konuda çaresiz kaldıklarını, üreticileri bir araya getiremediklerini vurgulamışlardır. Sonuç olarak, danışmanların üreticileri tarımsal yayım çalışmasına katılım konusunda güdüleyemediği, bunun da Tarımsal Yayım'ın kuramı konusunda bilgi eksikliğinden kaynaklandığı söylenebilir.

4.1.6. Danışmanların çalışma verimliliğini etkileyen ekonomik ve sosyal etkenler

Bu bölümde, danışmanların çalışma verimliliğini bir takım ekonomik ve sosyal etkenlerin etkileyeceği varsayımından hareketle danışmanlardan ekonomik ve sosyal sorunlarını önem derecesine göre sıralamaları istenmiştir.

¹⁰ Bu koşullar, öneriler bölümünde ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

Çizelge 4.9. Çalışma verimliliğini etkileyen ekonomik etkenler

	Çok önemli		Önemli		Az önemli		Önemsiz		Yanıtsız		Toplam	
	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%
Ücret düşük	9	64.28	4	28.58	0	0.00	1	7.14	0	0.00	14	100.00
Sigorta primleri	11	78.57	2	14.29	0	0.00	0	0.00	1	7.14	14	100.00
Telefon ücretlerini	12	85.71	1	7.14	0	0.00	1	7.14	0	0.00	14	100.00
Maaşı düzenli alınamıyor	7	50.00	2	14.29	1	7.14	3	21.43	1	7.14	14	100.00
Çevre köylere gidilemiyor	10	71.43	3	21.43	1	7.14	0	0.00	0	0.00	14	100.00

Çizelge 4.9’da ekonomik etkenler görülmektedir. Buna göre, danışmanların en önemli sorunlarının başında üreticiler ile iletişim için kullandıkları telefon ücretlerini ve sigorta ücretlerini¹¹ kendilerinin ödemeleri gelmektedir. Diğer sorunlar ise binek araç olmamasından dolayı çevre köylere sık gidilememesi, ücret düşüklüğü ve ücretlerin düzenli alınamamasıdır¹². Projenin ilk yıllarında danışmanların bu sıkıntılara katlanmasının en önemli nedeni, projenin daha sonraki dönemlerde koşullarının düzeltilmesi ve kadrolu çalışma beklentileridir¹³. Böylelikle bu ekonomik sıkıntılarının birçoğu ortadan kalkmıştır.

Çizelge 4.10. Çalışma verimliliğini etkileyen sosyal etkenler

	Çok önemli		Önemli		Az önemli		Önemsiz		Yanıtsız		Toplam	
	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%
Köye uyumda zorlanıyor	0	0.00	1	7.14	4	28.57	8	57.14	1	7.14	14	100.00
Sosyal etkinlik yok	4	28.57	4	28.58	3	21.43	2	14.29	1	7.14	14	100.00
Sağlık kuruluşu yok	3	21.43	3	21.43	3	21.43	4	28.57	1	7.14	14	100.00
Eşi köyde yaşamak istemiyor	2	14.29	5	35.71	1	7.14	5	35.71	1	7.14	14	100.00
Bu yüzden evlenemiyorlar	2	14.29	1	7.14	2	14.29	8	57.14	1	7.14	14	100.00

¹¹ Projenin ilk 3 yıllık döneminde danışman tarafından ödenmekteydi. Her danışmanın bir muhasebecisi bulunmaktaydı.

¹² Projenin ilk 3 yıllık döneminde danışmanlar ücretlerini birçok kurum kanalıyla aldıklarından uzun zaman sürecini kapsamaktaydı. Bu nedenle de gecikme yaşanmaktaydı.

¹³ 2007 yılı başında bu beklentileri gerçekleştirmiştir

Çizelge 4.10'da ise çalışma verimliliğini etkileyen sosyal etkenler görülmektedir. Bu etkenlerin danışmanlar tarafından önem derecesine göre sıralanması istenmiştir.

Çizelgeye göre, danışmanların yaklaşık % 85'i (Az önemli ve Önemsiz) köyde yaşamalarının kendileri için bir problem olmadığını belirtmişlerdir. Bundan da anlaşıldığı üzere, danışmanlar köyde üreticilerle iç içe yaşamak istemekte, mesleklerini kendi görev alanındaki köylerde devam etmek istemekte, yalnızca koşulların iyileştirilmesi kendileri için yeterli olabilmektedir. Göreve başlarken bu koşulla alındıklarını düşünecek olursak, bu durumu kabullenmek zorunda oldukları bir gerçektir. Çünkü projenin ilk aşamasında danışmanın gönüllü olması üzerinde çok durulmuştur. Bu durumda evlilik planlarını da bu koşula göre yapmaları gerekmektedir.

Danışmanların % 30'u için sosyal etkinliklerinin olmaması da bir sorundur. Ancak danışmanlar yinede bu sorunlarını hafta sonları il merkezine gelerek çözdüklerini vurgulamışlardır. İlçelerin merkeze çok uzak olmadığı düşünüldüğünde, bu sorunlarını çözenin çok zor olmadığı görülmektedir.

Çizelge 4.11. İşe başladıkları günden bugüne çalışma alanlarında üretim tekniklerinin olumlu yönde değişmesi durumu

	Sayı	%
Evet	10	71.43
Hayır	0	0.00
Kısmen	4	28.57
Toplam	14	100.00

Çizelge 4.11'de danışmanlara "İşe başladığınız günden bugüne bölgenizde üretim teknikleri olumlu değişti mi?" sorusuna verdikleri yanıtlar incelenmiştir. Danışmanların % 71.43'ü evet yanıtı verirken, % 28.57'si kısmen değiştiğini vurgulamıştır. Bu durumda danışmanların, kendilerine güvendikleri ve kendilerinin başarılı olarak değerlendirdikleri çıkarımına varabiliriz.

Danışmanlar, bu değişimin genellikle sertifikalı tohum kullanımında, modern üretim tekniklerine geçişte, seracılıkta, damla sulamaya geçişte, zararlılarla mücadele gibi konularda olduğunu vurgulamıştır.

4.1.7. Kendi inisiyatiflerini kullanarak yayım çalışması yapabilme durumu

Bu konuyu incelemeden önce amacın tanımına bakmakta ve tanımından yola çıkarak yorum yapmakta yarar olacağı düşünülmüştür.

Aktaş (2005), amaç konusunda aşağıdaki belirlemeyi yapmaktadır. “Amaç; güncel doyurucu olmayan durumun değiştirilerek gelecekte ulaşılması düşünülen ve istenen bir durumdur. Amaç, “istenen etkileri” ya da “beklenen yararları” da betimlemektedir. Ayrıca amacın söyleminde zaman ölçütü de önemli yer tutar. Değişik zaman sürelerinde (kısa-orta-uzun) farklı amaç düzeyleri bulunmaktadır. Amaç ile sorun arasında da gizli bir bağ vardır. Sorun şu anda olumsuz olarak görülen ve düzeltilmesi gereken bir durumdur. Amaç ise gelecekteki olumlu durumu betimler.” Bu bağlamda, danışmanın görevleri arasında, çalışma bölgesinde sorunların çözümüne katkıda bulunmak ve yol göstermek olduğuna göre, bir danışmanın tarımsal yayım etkinliklerinde bir amacının olmaması düşünülemez.

Danışmanlar, istedikleri zaman kendi inisiyatiflerini kullanarak TİM’e bağlı kalmadan üreticiler ile çeşitli tarımsal yayım çalışmaları yaptıklarını dile getirmişlerdir. Bunun nedeni TKİB ve TİM tarafından danışmanlara bir program hazırlanmamasıdır. TİM, danışmanları çalışma konusunda serbest bırakmıştır. Ancak bazı dönemlerde yürütülmesi istenilen çalışmalar belirtilmektedir.

Çizelge 4.12. Danışmanların kendileri için belirledikleri amaçlar

Amaç türü	Çok önemli		Önemli		Az önemli		Önemsiz		Yanıtsız		Toplam	
	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%
Sertifikalı tohum kullanımını sağlamak	10	71.43	4	28.58	0	0.00	0	0.00	0	0.00	14	100.00
Organik tarımı benimsetmek	2	14.29	6	42.87	2	14.29	2	14.29	2	14.29	14	100.00
Sulamada üreticileri bilinçlendirmek	9	64.28	5	35.71	0	0.00	0	0.00	0	0.00	14	100.00
Kadınları üretimde kendine yeterli duruma getirmek	3	21.43	8	57.14	0	0.00	1	7.14	2	14.29	14	100.00
Hayvansal üretim çalışması yapmak	2	14.29	10	71.43	1	7.14	0	0.00	1	7.14	14	100.00
AB koşullarına uyum için çalışma yapmak	6	42.86	7	50.00	1	7.14	0	0.00	0	0.00	14	100.00

Çizelge 4.12’de danışmanların belirledikleri amaçları incelediğimizde danışmanlar, en çok sertifikalı tohum kullanımını sağlamayı (% 71.43) ve sulama konusunda üreticileri daha bilinçli hale getirmeyi (% 64.28) amaçlamaktadırlar. Yukarıdaki açıklamadan da yola çıkarak, danışmanların çalıştıkları bölgede kendileri için en önemli sorun olarak bunları gördüklerini söyleyebiliriz. Yani böyle bir olumsuz durumun olduğunu ve düzeltilmesi gerektiğini düşünmektedirler. Üretici anket sonuçlarında da göreceğiz, üreticiler en fazla zararlılarla mücadele, sulama ve ekim dönemlerinde danışmana ihtiyaç duymaktadırlar. Yani üretici içinde bu durum (danışmana en çok zararlılarla mücadele, ekim ve sulama konusunda danışmaları) bir sorun olduğunu göstermektedir. Üreticinin sorunuyla danışmanın amacının örtüştüğü söylenebilir. Ayrıca üreticilerin aşırı sulamanın zararlarının bilincinde oldukları da üretici anketlerinin değerlendirilmesinde görülecektir. Sonuç olarak, danışmanların olumsuz olan durumu olumlu duruma getirmede bir başarı sağladıkları söylenebilir.

4.1.8. Danışmanın çalışmalarında en büyük desteği kimlerden aldığını gösteren bulgular

Projenin ilk 3 yıldaki hedeflerinden biri de danışmanın büyük üreticiler ve muhtar ya da belde belediye başkanı tarafından desteklenmeleri ve danışmanlara bu kişilerin yardımcı olmasıydı.

Çizelge 4.13. Danışmanların çalışmalarında destek aldığı kurumlar ve kişiler

Seçenekler	Sayı	%
Tarım İl Müdürlüğü	6	42.86
Tarım İlçe Müdürlüğü	4	28.57
Belde Belediye Bşk. ve muhtar	1	7.14
Büyük üretici	1	7.14
TİM ve büyük üretici	1	7.14
Yanıtsız	1	7.14
Toplam	14	100.00

Bu dönemde, danışmanlar yine en büyük desteği Tarım İl ya da İlçe Müdürlüğü’nden görmektedirler (% 71.43). Bu destek, üretim tekniği ve idari konulardadır. Diğer birimlerin desteği ise oldukça düşüktür. Bu da projenin başlangıçtaki hedefleriyle pek uyuşmamaktadır. Ayrıca bu durum üreticinin hem proje ile iç içe olmadığını, hem de projenin 2. yılında % 5, 3. yılında % 10 katkı payına katılmadıklarının nedeni olarak gösterilebilir. Danışmanlarla yapılan birebir görüşmelerde de çalıştıkları köy ya da beldelerde üreticilerden katkı payı

almadıklarını dile getirmişlerdir. Proje koşullarından biri olması nedeni ile sözleşmelerinin iptal edilmemesi için bu katkı paylarını kendilerinin yatırdıklarını belirtmişlerdir. Bu projenin danışmanların çabaları sonucunda devam ettirildiği söylenebilir. Çünkü hak ediş bedellerine katılım payı konusunda, beklenen durum gerçekleşmemiştir.

4.1.9. Danışmanların kadınlara yönelik çalışmalarına ilişkin bulgular

Kırsal alanda kadınların tarımsal üretimdeki yoğun emeğine karşın tarımsal yayım çalışmalarından yeterince yararlanamamaktadır. Bu bağlamda tarım danışmalarına kadınlara yönelik çalışmalarının olup olmadığı sorulmuştur. Deneklerin verdiği yanıtlar, çizelge 4.14'de gösterilmiştir.

Çizelge 4.14. Kadınlara yönelik çalışma yapma durumu

	Bayan		Erkek		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Evet	2	100.00	3	25.00	5	35.71
Hayır	0	0.00	9	75.00	9	64.29
Toplam	2	100.00	12	100.00	14	100.00

Tarım danışmanlarının yalnızca % 35'i kadınlara yönelik tarımsal yayım hizmeti götürdüklerini söylemişlerdir. Yapılan bu çalışmaların çoğunluğu, bayan danışmanlar tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu oranın düşük olmasının nedenlerinden biri bayan danışman sayısının azlığı, diğeri ise erkek danışmanların bölgenin feodal yapısı nedeniyle kadınlara yönelik çalışma yapmaması ya da düşük oranda yapmasıdır.

Oysaki, Şanlıurfa İli'nde kırsal alanda kadınların tarımsal yayım çalışmalarından yararlanma durumunu saptamak amacıyla yapılan bir araştırmada kadınların bitkisel üretime günde ortalama 7-10 saat arasında, hayvansal üretime ortalama 2-3 saat, ev işlerine de ortalama 4-6 saat arasında zaman ayırdığı saptanmıştır. Bu saatlere bir de çocuk bakımı eklendiğinde bir günde kadının hiç boş zamanının olmadığı belirtilmiştir. Ancak kadınların tarımsal üretimdeki bu kadar emeğine karşın tarımsal yayım çalışmalarından yeterince yararlanamamaktadır (Öcal Kara, 2005). Bu bağlamda, kadınlarla da çalışma yapılabilmesi için bayan danışmanlara gereksinim çoktur.

Bayan danışmanlar tarafından kadınlara götürülen hizmetlerin çoğunluğunu ise, süt sığırcılığı, peynir yapımı, süt çocuklarının beslenmesi, gebelikte beslenme-emzirme, menopoz dönemi, halıcılık kursu, seracılık gibi konularda eğitim verilmiştir. Erkek danışmanların kadınlara yönelik çalışmalarının çoğunluğunu ise seracılık, süt sığırcılığı gibi konular oluşturmuştur.

4.2. Tarımsal Üreticilere Yönelik Araştırma Bulguları

Bu bölümde araştırma bulguları “üreticilerin özelliklerine ilişkin bulgular”, “üreticilere göre tarım danışmanının çalışmalarına yönelik bulgular”, “üreticilerin gübre ve ilaç kullanımı konusunda bilgisine ilişkin bulgular”, “üreticilere göre danışmanın ücretine yönelik bulgular”, “üreticilerin proje ile ilgili düşüncelerine yönelik bulgular”, “üreticilerin bilgi kaynaklarına yönelik bulgular” biçiminde alt başlıklarla açıklanmıştır.

4.2.1. Üreticilerin özelliklerine ilişkin bulgular

Deneklerin yaşı, öğrenim durumu, medeni durumu, işletme biçimi, sulama durumu, arazi varlığı gibi özellikleri çizelge 4.15 üzerinde gösterilmektedir.

Çizelgede görüşülen deneklerin yaş durumu incelendiğinde % 20.69’unun 21-30 yaş aralığında, % 34.48’inin 41-50 yaş aralığında ve % 27.59’unun ise 51 yaşın üzerinde olduğu görülmektedir.

Deneklerin öğrenim durumu incelendiğinde ise, % 77.59’unun ilköğretim (ilkokul ve ortaokul) mezunu, % 15.52’sini ise lise ve üzeri eğitim alanlar oluşturmaktadır.

Çizelgeye göre, deneklerin medeni durumuna bakıldığında % 86.21’inin evli, % 12.07’sinin ise bekar olduğu göze çarpmaktadır.

Deneklerin büyük çoğunluğu kendi arazisini işlemektedir (% 75.86). Hem kendi arazisini işleyen, hem de kiralayan deneklerin oranı ise % 17.24’dür.

Çizelge 4.15. Üreticilerin özellikleri

Soru	Seçenek	Sayı	%
Yaşı	15-20	1	1.72
	21-30	12	20.69
	31-40	9	15.52
	41-50	20	34.48
	51- +	16	27.59
Öğrenim durumu	Okur-yazar değil	2	3.45
	Okur-yazar	2	3.45
	İlköğretim	45	77.59
	Lise ve üzeri	9	15.52
Medeni durumu	Evli	50	86.21
	Bekar	7	12.07
	Dul	1	1.72
İşletme biçimi	Mülk	44	75.86
	Kiraya veriyor	2	3.45
	Kiralıyor	2	3.45
	Ortak	0	0.00
	Mülk-kira	10	17.24
Sulama durumu	Sulu	37	63.79
	Kuru	13	22.41
	Sulu-kuru	8	13.79
Arazi varlığı	50 da'dan az	22	37.93
	51-200	25	43.10
	201-500	9	15.52
	501-1000	1	1.72
	1001- +	1	1.72
Toplam		58	100.00

Ayrıca, % 43.10'u 50-200 da arası araziye sahiptir. 50 da'dan az araziye sahip olan deneklerin oranı ise % 37.93'dür.¹⁴ Hem kendi arazisini, hem de kiraladığı araziye işleyen üreticilerin büyük çoğunlu Yalıca ve Kısas Beldesi'ndedir. Çünkü bu beldelerde küçük üreticiler yoğunlukta olmakta ve bu üreticiler tarlasını kiraya vererek merkezde başka bir işte çalışmayı tercih etmektedirler.

Deneklerin % 63.79'u sulu, % 22.41'i kuru, % 13.79'u ise hem kuru hem de sulu araziye sahiptir. Çalışmada özellikle sulu tarımın yapıldığı köy ve beldelerin tercih edilmesinin nedenlerinden biri de bu bölgede ürün deseninin geniş olması ve böylece tarım danışmanlarının başarısının ölçülmesini kolaylaştıracağı düşünülmüştür.

¹⁴ Anket çalışması sırasında yapılan gözlemlerde üreticilerin bazılarının arazi büyüklüklerini azaltarak söyledikleri, arazi büyüklüğünü tam söylemek istemeyen üreticilerin ise, genellikle Parapara Köyü'nde oldukları da gözlemlenmiştir.

4.2.2. Tarım danışmanının çalışmalarına yönelik bulgular

Danışmanların köydeki tüm üreticilere yardımcı olup olmadığını saptamak amacıyla, üreticilerin bu konudaki görüşü alınmıştır ve bu durum, oranları ile çizelge 4.16’da görülmektedir.

Çizelge 4.16. Danışmanların köydeki tüm üreticilere yardımcı olma durumu

	Yanıtlar	Sayı	%
Danışmanların köydeki tüm üreticilere yardımcı olma durumu	Evet	35	60.34
	Hayır	16	27.59
	Danışmıyor	7	12.07
(Yanıt hayırsa) Yardımcı olduğu kişiler	Herkese yardımcı oluyor	35	60.34
	Büyük üreticilere	2	3.45
	Kendisine danışanlara	12	20.69
	Bilmiyorum	1	1.72
	Hiç kimseye	1	1.72
	Danışmıyor	7	12.07
Toplam		58	100.00

Buna göre, üreticilerin büyük bir çoğunluğu (% 60.34) danışmanların herkese yardımcı olduğunu dile getirmiştir. Bu oran % 40’ına yardımcı olmadığı anlamına gelmemektedir. Çünkü, üreticilere hayır yanıtını verme nedenleri sorulduğunda % 20.69’u yalnızca kendisine danışanlara yardımcı olduğunu belirtmiştir. Sonuç olarak, danışmanın üreticilerin yaklaşık % 80’ine yardımcı olduğunu söyleyebiliriz.

Danışmanların bazıları, zaman yetersizliği nedeniyle yalnızca kendisine danışanlarla çalışma yapabilmektedir. Özellikle üretimin yoğun olduğu ve hem sulu, hem de kuru tarımın birlikte yapıldığı bölgelerde danışmanlar, düzenli olarak bütün üreticileri ziyaret edememektedirler. Araştırmanın danışman anketlerinin değerlendirildiği bölümde de değinildiği gibi, danışmanları çevre köylerden de üreticilerin gelip alması ve kendi tarlasına götürmesi de danışman için zaman kaybına neden olmakta ve bu durum da düzenli üretici ziyareti yapmasını olumsuz olarak etkilemektedir. Ayrıca danışman dizgesel bir eylem planı yapmamaktadır. Çalışmaya başlamadan önce de “Tarım danışmanları kaynak yetersizliğinden (binek araç, deneme tarlası sorunu, gösteri araç-gereçleri, slayt, broşür, el ilanı, bilgisayar vb.) dolayı etkili tarımsal yayım çalışması yapamamaktadır.” biçiminde bir varsayım ileri sürülmüştür. Bu durumda bu varsayıma göre danışmanın binek araç sıkıntısı çekmesi zamanını etkin kullanamamasına neden olmaktadır.

4.2.2.1. Kadınlara yönelik çalışmalar

Gelişmekte olan ülkelerin büyük bir bölümünde kadınlar, toprağın hazırlanmasından hasata kadar, bitkisel üretimde önemli görevler üstlenmektedir. Hasattan sonra ise depolama, bakım, satış ve işleme gibi işlerinden hemen hemen tamamını kadınlar yapmaktadır (Hablemitoğlu, 2001). Ayrıca, Türkiye'deki özellikle küçük ölçekli tarım işletmeleri bitkisel üretim ile hayvansal üretimi birlikte yapmaktadır. Dolayısıyla kadınlar, yalnızca bitkisel üretimin yükünü değil, aynı zamanda hayvansal üretimin de iş yükünün büyük bir bölümünü çekmektedir. Annelik, beslenme, temizlik vb. işler de bu iş yüküne eklenince, kadınların topluma olan katkılarını görmemek mümkün değildir. Aynı zamanda, üreticinin tarımsal üretim amacıyla çalıştığı hayvan barınakları, tarla/bahçesinde ya da üretimini değerlendirdiği yerlerde verimli çalışması, maddi ve manevi huzurunu sağlayan düzenli bir ev ve aile yaşamına bağlıdır. Bu da yine kadının elindedir. O halde kadının yaşamındaki değişiklikler ve gelişmeler kısa zamanda aile yaşamına olduğu kadar, dolaylı yoldan tarımsal üretime de yansımaktadır (Öcal Kara, 2005). Ancak, bütün bunlara karşın dünya genelinde yaygın birimleri zaman ve kaynaklarının yalnızca % 5 gibi küçük bir bölümünü kadınlara ayırmaktadırlar. Bu durum kadınların tarımsal yaygın hizmetlerinden yeterince yararlanamadıklarını göstermektedir (Swanson ve ark. 1990).

Kırsal alanda kadının önemini vurgulayan bu açıklamalardan sonra çizelge 4.16'da kadınların danışmanların çalışmalarına katılma durumu verilmiştir.

Çizelge 4.17. Köydeki kadınların danışmanın çalışmalarına katılma durumu

Yanıtlar	Sayı	%
Evet	20	34.48
Hayır	38	65.52
Toplam	58	100.00

Üreticilerin % 34.48'i kadınların bu çalışmalardan yararlandığını, % 65.52'si ise yararlanmadığını dile getirmiştir. Ancak anket çalışması sırasında yapılan gözlemler, üreticilerin bunu sözgelimi söylediği sonucunu doğrulamıştır. Bu konuda özellikle Arap köylerinin daha tutucu olduğu söylenebilir. Ancak Kırsal köyü bir Türkmen köyü olması nedeniyle kadına bakış açısı diğer köylere göre farklı olmaktadır. Bu nedenle oran yüksek çıkmıştır. Bu oranın fazla çıkmasında rol

oynayan diğer bir etken ise bayan tarım danışmanı bulunan köyde, kadınlara yönelik çalışmalar yapıyor olmasıdır.

Çizelge 4.18. Üreticilerin kadınlara danışman tarafından hizmet verilmesi konusundaki görüşü

Yanıtlar	Okur Yazır Değil		Okur-Yazar		İlkokul-Ortaokul		Lise +		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Evet	1	50.00	2	100.00	35	77.78	7	77.78	45	77.59
Hayır	1	50.00	0	0.00	8	17.78	1	11.11	10	17.24
Yanıtsız	0	0.00	0	0.00	2	4.44	1	11.11	3	5.17
Toplam	2	100.00	2	100.00	45	100.00	9	100.00	58	100.00

Çizelge 4.18’de de üreticilerin kadınlara danışman tarafından hizmet verilmesi konusundaki görüşleri öğrenim durumlarına göre karşılaştırılmalı olarak verilmiştir. İlk, ortaokul, lise ve üzeri diploma dercesine sahip üreticilerin yaklaşık % 78’i kadınlara için böyle bir çalışmanın gerekli olduğunu düşünmektedir. Bu da kadınlara için oldukça önemlidir. Ancak, uygulamada böyle bir duruma sıcak bakmayacakları da olasıdır¹⁵. Bir nceki çizelgede de belirtildiği gibi bayan danışman olan köyler bu ortalamayı yükseltmektedir. Ayrıca Kısas Beldesi’de yine bu ortalamayı yükseltmiştir.

Ayrıca araştırma alanında, kadınlara için, aşiret düzeninin feodal özelliklerinden kaynaklanan bazı sorunlar bulunmaktadır. Konu bağlantısında bu özellikler; “ataerkil, erkek egemen toplum olması, kadının öğrenim durumunun aşırı düşüklüğü ve din kurumudur. şanlıurfa’da kadınlara varlıkları bir erkekle ifade edilmekte, erkek üzerinden tarif edilmektedir. Yalnız başına bir birey olarak esamisi okunmamaktadır. Korunması gereken varlıklar olarak görüldüğünden erkekle eşit bir konumu yoktur. Kadınlara, erkeğe, aşirete psikolojik, ekonomik, toplumsal olarak bağlıdır. Bu ataerkil toplumun kadını ölçü ve değerleri ile baskı altında tutması, kadının cinsiyet rolünü kısıtlamaktadır” (Aktaş, 2007).

Bu nedenle, feodal koşulların hüküm sürdüğü alanlarda bir erkek danışman tarafından kadınlara çalışma yapılması oldukça zordur. Bu nedenle anket sonuçları her ne kadar olumlu gibi görünse de uygulamada kadınlara yine tarımsal yayım

¹⁵ Bayan danışmanın görev aldığı Yalıca Beldesi’nde bulunan üreticilerin büyük kısmı ise, bayan danışmandan dolay bazı rahatsızlıklar hissettiklerini belirtmişlerdir. Örneğin üreticiler bayan danışmanla birlikte tarlaya gitmeye çekinmekte, çevresinde söz olacağını belirtmektedirler.

çalışmalarından yararlanması erkek inisiyatifindedir. Yine ilde bayan danışman sayısının yetersiz olması, kadınların tarımsal yayım çalışmalarından yararlanmasını olumsuz yönde etkilemektedir.

4.2.2.2. Üreticilerin tarım danışmanın önerilerini uygulama durumu

Tarımsal Yayım'ın ilkelerinden birisi de demokratiklidir. Aktaş (2005), bu konudaki görüşünü şöyle dillendirmektedir. “Yasaların ya da kolluk kuvvetlerinin zor ve şiddetini kullanmadan yayman ile üreticinin eşit bir birey olarak karşılaşp birlikte çalışmaları anlaşılmalıdır. Yaptırımlar ile değil üreticinin özgür birey olarak karar verebileceği koşullarda tarımsal yayım çalışması uygulanmalıdır.”

Çizelge 4.19. Üreticilerin danışmanın önerilerini uygulama durumu

Yanıtlar	Her gün		Haftada 1-2 kez		Ayda 1-2 kez		Yılda 3-4 kez		Danışmıyor		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Evet	7	87.50	21	100.0	12	80.00	1	14.29	0	0.00	41	70.69
Hayır	0	0.00	0	0.00	1	6.67	5	71.43	0	0.00	6	10.34
Kısmen	1	12.50	0	0.00	2	13.33	1	14.29	0	0.00	4	6.90
Danışmıyor	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	7	100.0	7	12.07
Toplam	8	100.0	21	100.0	15	100.0	7	100.0	7	100.0	58	100.00

Bu bağlamda, çizelge 4.19'da üreticilerin danışmanın önerilerini uygulama durumu, üreticilerin danışma sıklığı ile karşılaştırmalı biçimde verilmiştir. Danışman ile her gün görüşenlerin neredeyse tamamı ile haftada 1-2 kez görüşenlerin tamamı danışmanın önerilerini uygulamaktadır. Danışmanla görüşme sıklığı azaldıkça önerilerini uygulamada azalma görülmektedir. Anket çalışması yapılan deneklerin tamamına baktığımızda ise üreticilerin % 70.69'u danışmanın önerilerini uyguladıklarını, % 6.90'ı ise kısmen uyguladığını belirtmiştir. Bu da demokratik koşullarda gerçekleşmektedir. Üretici karar vermede özgürdür.

Ayrıca üreticilerin danışmanla görüşme sıklığı incelendiğinde % 13.80'nin her gün, % 36.21'inin haftada 1-2 kez,, % 25.87'sinin ayda 1-2 kez, % 12.10'unun yılda 3-4 kez, % 12.10'unun ise hiç görüşmediği saptanmıştır. Benzer bir çalışma Erzurum İli'nde yürütülmüş ve bu çalışmada üreticilerin % 40'ının her gün, % 29'unun haftada 2-3 kez, % 26'sının haftada bir, % 5'i ise daha seyrek görüşmektedir

(Atsan, 2006). Bu bağlamda danışmanların üreticilerle sık görüştüğü çıkarımına varabiliriz. Çünkü yaymanların köylere hiç gitmediği, ya da yılda birkaç kez gittiği düşünüldüğünde, bu durum üretici için bulunmaz bir olanaktır. Bu nedenle üretici bu durumu değerlendirmektedir. Diğer bir sonuç olarak da, ilk 3 yıllık dönem göz önüne alındığında, üreticilerin danışmana karşı güvenlerinin oluştuğu ve önerilerini dikkate aldıkları söylenebilir. Bu da proje açısından olumlu bir sonuçtur.

Çizelge 4.20. Kısmen ve hayırsa nedeni

Yanıtlar	Sayı	%
Evet	41	70.69
Tecrübem yeterli, yetmezse öneri alıyorum	5	8.62
Yerinde yok, zor ulaşıyoruz	4	6.90
Danışmıyor	7	12.07
Cevap yok	1	1.72
Toplam	58	100.00

Çizelge 4.20’de ise, önerileri uygulamayan ya da kısmen uygulayan üreticilerin neden uygulamadıkları sorusuna verdikleri yanıtlar verilmiştir. Buna göre, üreticiler kendi deneyimlerine güvenmekte, ancak eksik kaldıkları konularda danışmana gidebileceklerini belirtmişlerdir (% 8.62). Ayrıca üreticilerin % 6.90’ı danışmana ulaşmakta zorluk çektiklerini belirtmişlerdir.

4.2.2.3. Tarım danışmanının çalışma yaptığı konular

Çizelge 4.21’de danışmanın çalışma yaptığı konular verilmiştir. Üreticiler bu soruda bir ya da birden fazla seçeneği işaretlemişlerdir. Tarım danışmanı üreticilere elinden geldiği kadar her konuda yardımcı olabilmektedir. Ancak tam olarak bilemediği konularda TİM yaymanlarından bilgi almaktadırlar.

Çizelge 4.21. Tarım danışmanının çalışma yaptığı konular

Yanıtlar	Sayı	%
Zararlılarla savaşım	45	77.59
Ekim	36	62.07
Sulama	28	48.28
Hasat	25	43.10
Yenilikleri benimsetme	15	25.86
Örgütlenme	12	14.12
Kredi	4	6.90

Üreticiler bu araştırmada birden fazla seçeneğe cevap vermişlerdir. Bu bağlamda çizelge 4.21’de üreticilerin en büyük sıkıntısının zararlılarla savaşım olduğu görülmektedir (% 77.59). Üreticilerin danışmandan yardım istedikleri diğer konular ise ekim döneminde kullanılacak tohum ve gübre çeşit ve miktarları (% 62.07) ve sulama teknikleridir (% 48.28).

Tarım danışmanı araştırma bulgularında çizelge 4.12’de, tarım danışmanlarının kendi çalıştıkları köy ya da beldede belirledikleri amaçları sorulduğunda, sertifikalı tohum kullanımını sağlamak ve sulama teknikleri konusunda üreticileri bilinçlendirmek ön plana çıkmaktaydı.

Bu çizelgeden de hem üreticilerin sorunları hem de danışmanların amaçlarının örtüştüğü görülmektedir. Ayrıca tarım danışmanları, görev aldıkları köylerde üreticilerin katılımını sağlayarak AB destekli projeler de yapmışlardır. Buna örnek olarak, Kısas Beldesi’nde yapılan Seracılık Projesi, Yanaloba Köyü’nde yapılan Koyunculuk Projesi gösterilebilir. Yaslıca Köyü’nde ise TKİB tarafından desteklenen Halıcılık Kursu başlatılmıştır.

Kısas Beldesi’nde uygulanan Seracılık Projesi’nin bütçesi 125.750 Euro’dur. Projenin % 90 AB, % 10 Kısas Belediyesi’nin katkısı ile gerçekleştiği saptanmıştır. 10 adet seranın gelir düzeyi düşük ama yeniliklere açık üreticilere teslim edildiği ve üç üreticinin ise, sera yapma girişiminde bulunduğu Kısas Beldesi’nde görevli tarım danışmanı tarafından dile getirilmiştir. Kısas Beldesi’nde yine AB destekli Mandıra Projesi’nin onaylandığı ve kısa zamanda uygulamaya geçileceği belirlenmiştir.

Yanaloba Köyü’nde yapılan Koyunculuk Projesi’nin bütçesi ise 214.700 Euro’dur. Bu projede 910 koyun her köyde 4 üretici olmak üzere 10 köye dağıtılmıştır. Ayrıca her üreticiye 2 ton yem verilmiştir. Proje kapsamında, projeden yararlanan 40 üreticiye ve diğer üreticilere bitkisel ve hayvansal (koyunculuk eğitimi ağırlıklı) üretim konusunda kurs verilmiştir.

Çizelge 4.22. Üreticilere göre danışmanın yetiştirilen ürünler dışında başka ürünler önermesi durumu

	Sulu		Kuru		Sulu-Kuru		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Evet	19	51.35	9	69.23	6	75.00	34	58.62
Hayır	13	35.14	4	30.77	0	0.00	17	29.31
Danışmıyor	5	13.52	0	0.00	2	25.00	7	12.07
Toplam	37	100.00	13	100.00	8	100.00	58	100.00

Çizelge 4.22’de danışmanın başka ürünleri önermesi durumu, arazinin sulu ve kuru olma durumuna göre karşılaştırılarak verilmiştir.

Sulu tarım yapan üreticilerin % 51.35’i, kuru tarım yapan üreticilerin % 69.23’ü, hem kuru hem de sulu tarım yapan üreticilerin % 75.00’i danışmanın kendilerine ikinci bir ürün yetiştirmelerini önermiştir. Ancak kuru tarımın yapıldığı yerlerde danışmanlar sadece fıstık üreten üreticilere ikinci bir ürün olarak zeytini önermiştir. Bu oranın yüksek çıkmasında etken olmuştur. Bu nedenle danışmanlar özellikle sulu tarımın yapıldığı yerlerde üreticilere daha fazla öneride buldukları söylenebilir. İkinci ürün olarak en çok önerilen ürün ise mısırdır.

Genel olarak inceleyecek olursak üreticilerin % 58.62’si danışmanın başka bir ürünü önerdiğini belirtmiştir. Bu durumda danışmanın üretim deseninde olumlu değişim ve toprakların verimli kullanılmasında başka bir ürünü ya da ikinci bir ürünü önererek katkıda bulunduğu çıkarımına ulaşılabilir.

Çizelge 4.23. Bu ürünleri yetiştiriyor musunuz?

Yanıtlar	Sayı	%
Evet	23	67.65
Hayır	11	32.35
Toplam	34	100.00

Çizelge 4.23’de bir önceki çizelgede evet yanıtını verenler içerisinde danışmanın önerilerini uygulayanlar görülmektedir. Buna göre de danışmanların önerilerini uygulayanların oranı % 67.65’dir. Daha önce incelediğimiz çizelge 4.19’da da danışmanların önerilerini %70.69 gibi yüksek bir oranın uyguladığı saptanmıştır.

Bu çizelgeden çıkarılabilecek sonuç, danışmanın üreticilerin birçoğunun güvenini kazanmış olmasından dolayı yeni bir ürünü önerdiğinde üretici hemen uygulayabilmektedir. Tarımsal yeniliklerin benimsenmesi evreleri (Duyu evresi,

İlgilenme evresi, Değerlendirme evresi, Bilgi evresi, İkna evresi, Karar evresi, Uygulama evresi, Onay evresi) düşünöldüğünde üreticilerin bu evlerin her birini danışmanın her zaman köylerinde bulunmasından dolayı daha çabuk atlamışlardır ve önerileri benimsemişlerdir.¹⁶

4.2.3. Üreticilerin gübre ve ilaç kullanımı konusunda bilgisine ilişkin bulgular

Çizelge 4.24’de deneklerin öğrenim durumuna göre kimyasal gübrelerin ve ilaçların zararını bilme durumu verilmiştir.

Bu çizelgeye göre, genel toplamda deneklerin % 67.24’ü kimyasal gübrelerin insan sağlığına zararlı olduğunu bilmektedir. Bu oranı daha çok ilköğretim, lise ve üzeri mezuniyet derecesine sahip olanlar bilmektedir. Kimyasal gübrenin çevreye zararını ise deneklerin % 44.83’ü bildiğini dile getirmiştir. Yine aynı biçimde bunu ilköğretim, lise ve üzeri mezuniyet derecesine sahip olanlar daha çok bilmektedir. Kimyasal ilaçların çevreye ve insan sağlığını bilmede ve aşırı sulamanın zararını bilmede de yine aynı durum söz konusudur.

Çizelge 4.24. Öğrenim durumuna göre deneklerin kimyasal gübre ve ilaçların zararını bilme durumu

	Yanıtlar	Okur Yazar Değil		Okur-Yazar		İlköğretim		Lise ve üzeri		Toplam	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
		Kim. gübrenin insan sağlığına zararını bilme	Evet	0	0.00	1	50.00	31	68.89	7	77.78
	Hayır	2	100.0	1	50.00	14	31.11	2	22.22	19	32.76
Kim. gübrenin çevreye zararını bilme	Evet	0	0.00	1	50.00	20	44.44	5	55.56	26	44.83
	Hayır	2	100.0	1	50.00	25	55.56	4	44.44	32	55.17
Kim. ilaçların insan sağlığına zararını bilme	Evet	1	50.00	1	50.00	42	93.33	7	77.78	51	87.93
	Hayır	1	50.00	1	50.00	3	6.67	2	22.22	7	12.07
Kim. ilaçların çevreye zararını bilme	Evet	1	50.00	1	50.00	29	64.44	7	77.78	38	65.52
	Hayır	1	50.00	1	50.00	16	35.56	2	22.22	20	34.48
Aşırı sulamanın zararını bilme	Evet	1	50.00	1	50.00	45	100.00	9	100.0	56	96.55
	Hayır	1	50.00	1	50.00	0	0.00	0	0.00	2	3.45
Toplam		2	100.0	2	100.0	45	100.00	9	100.0	58	100.0

Bu çizelgenin gösterdiği en önemli çıkarım, öğrenim derecesi arttıkça deneklerin çevre koruma ve insan sağlığı konusunda da bilgisinin arttığı yönündedir. Bir diğer sonuç ise deneklerin ilaç ve gübrelerin insan sağlığına zarar konusunda,

¹⁶ Özellikle Kıyas Köyü’nde görev yapan tarım danışmanı, örtü altı sebzeçilik yapma konusunda üreticileri teşvik etmektedir.

çevreye olan zararı konusundan daha fazla bilgiye sahip olmasıdır. Bu konuda da danışmanın olumlu biçimde katkısı olmaktadır.

Çizelge 4.25. Danışmanın önerileri, dekara veriminizde bir olumlu değişiklikler yarattı mı?

Yanıtlar	Sayı	%
Evet	38	65.52
Hayır	13	22.41
Danışmıyor	7	12.07
Toplam	58	100.00

Çizelge 4.25’de tarım danışmanının önerilerini uygulamanın dekara verimi arttırma durumu verilmiştir. Deneklerin % 65.52’si verimlerinde artış olduğunu, % 22.41 ise artış olmadığını dile getirmiştir. Danışmanın çalışmalarından memnun olan üreticiler, danışmanın önerileri ile dekara verimde ortalama % 20-25 oranında bir artış meydana geldiğini, ayrıca ürün kalitesinin arttığını, bilinçsiz ilaçlamanın ve gübrelemenin önüne geçmesinden dolayı girdi maliyetinin düştüğünü açıklamışlardır.

Bu çizelgeden üreticilerin danışmanın çalışmalarından memnun olduğu çıkarımına varılabilir.

4.2.4. Üreticilere göre danışmanın ücretine yönelik bulgular

Daha önce de değinildiği gibi, KÖY-MER Projesi ile üreticinin danışmanlık sistemine alışması ve böylelikle özel danışmanlığa geçiş amaçlanmıştır. Bu durumda projenin ilk 3 yıllık sürecinde danışmana verilecek ücret konusunda üretici katılımı da söz konusudur. Ancak, daha sonra danışmanlar sözleşmeli olduklarından bu uygulama kaldırılmıştır. Bu nedenle üretici danışmana ücret ödemeye sıcak bakmamaktadır. Çünkü her şeyi devletten beklemeye alıştırıldığı da bu noktada ileri sürülebilir.

Çizelge 4.26. Devlet danışmana verilen maaşı bıraksa, üreticiler birleşip vermeye razı olur musunuz?

Yanıtlar	50 da az		51-200 da		201-500 da		501-1000 da		1000 da ve üzeri		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Evet	6	27.27	10	40.00	4	44.44	1	100.00	0	0.00	21	36.21
Hayır	12	54.55	12	48.00	5	55.56	0	0.00	1	100.00	30	51.72
Danışmıyor	4	18.18	3	12.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	4	12.07
Toplam	22	100.00	25	100.00	9	100.00	1	100.00	1	100.00	58	100.00

Çizelgede de görüldüğü gibi üreticilerin % 51.72'si ücret ödemek istememektedir. % 36.21'i ise ücret ödeyebileceğini belirtmiştir. Bu çizelgede vurgulanması gereken en önemli nokta, toprağı 50 da'dan az olan üreticilerin % 27.27'sinin, 51-200 da arasında toprağı olanların ise % 40'ının ücret ödemeye razı olmasıdır. Bu durumda arazi büyüklüğü ile danışmana ücret ödeme arasında bir bağlantı kurmak zordur. Çünkü üreticinin danışmandan beklentisi arazi büyüklüğüne göre değişmemektedir. Üretici, veriminde ve dolaylı olarak gelirinde bir artış olup olmadığı ile ilgilenmektedir.

Bu ücreti vermek istemeyen üreticiler ise, “gelirim ancak bana yeter” biçiminde maddi sorunlarını dile getirmişleridir. Bir diğer neden ise, tüm üreticilerin ortak davranışta bulunmasının zor olacağını düşünmeleridir.

Ayrıca üreticiler devletin kendilerine böyle bir olanak tanınmasını olumlu olarak değerlendirmekte, şehirden bir mühendisi getirmenin daha pahalıya mal olacağını düşünmektedir.

4.2.5. Üreticilerin proje ile ilgili düşüncelerine yönelik bulgular

Bu bölümde üreticilerin projeye bakış açısını saptamak amacıyla, deneklere proje hakkındaki düşünceleri sorulmuştur.

Çizelge 4.27. Projeye ilk başladığında projeye bakış açınız nasıldı?

Yanıtlar	Sayı	%
İlk başlarda pek yararlı olmaz diye düşündüm, ancak çok yararını gördüm	24	41.38
İlk baştan bugüne kadar çok başarılı bir proje olarak düşündüm	18	31.03
İlk başta olumsuz düşünüyordum. Şuanda da pek yararını görmedim	5	8.62
İlk başta çok olumlu bir proje diye düşündüm ancak şimdi olumsuz bakıyorum	4	6.89
Danışmıyor	7	12.07
Toplam	58	100.00

Çizelge 4.27'ye göre üreticilerin % 41.38'i ilk başta projeye olumsuz bakmıştır. % 31.03 ise her zaman başarılı bir proje olarak gördüğünün dile getirmiştir. Şimdiki durum itibariyle deneklerin % 72.42'si projenin yararlı olduğunu düşünmektedir. Projeye olumsuz bakanlar ve danışmanla hiç görüşmeyenlerin ise

oranı % 27.58'dir. Daha sonra ise yararlı olduğunu düşünmeye başlamışlardır. Bu da danışmanın başarılı çalışmalarından kaynaklandığı söylenebilir

Çizelge 4.28. Danışmanın üreticilere verdiği yazılı materyaller.

Yanıtlar	Sayı	%
Dergi	4	6.90
Broşür	12	20.68
Vermiyor	32	55.18
Dergi-broşür	3	5.17
Danışmıyor	7	12.07
Toplam	58	100.00

Çizelge 4.28'i incelemeyen önce yeniliklerin benimsenmesindeki duyu evresine kısaca göz atmakta yarar olacaktır. "Duyu Evresi: Bu benimsemenin ilk evresidir. Bu evrede üretici yeniliğin varlığını öğrenir ve ayırımına varır. Bu işitsel ve görsel olabilir. Bu evrede üreticinin yenilik üzerine bilgisi çok az ve kesin değildir" (Aktaş, 2005). Üreticinin bir yeniliği öğrenmede kullandığı yöntemlerden birisi de dergi, broşür vb. kaynaklardır. Bu bağlamda çizelgede danışmanların bu iletişim araçlarını üreticilere ulaştırma durumu görülmektedir.

Yeniliklerin üreticilere aktarılmasında kullanılan iletişim araçlarından biri olan dergi-broşür vb. materyalleri danışmanların sıklıkla kullanmadıkları söylenebilir. Danışmanı tanıyan ancak tarımsal konularda görüşmeyen üreticilerde göz önüne alındığında (% 12.07) üreticilerin % 67.25'ü danışmandan yazılı materyal almadığını belirtmiştir. Bu materyalleri alan üreticilerin oranı ise % 32.75'dir. Ancak danışmanın sürekli köyde olması, üreticilerle iç içe yaşaması danışmanın başka iletişim araçlarını (deneme, yüz yüze görüşme, toplantı vb.) kullandığı da söylenebilir.

4.2.6. Bilgi kaynakları

Çizelge 4.29. Üreticilerin tarım danışmanından önceki bilgi kaynakları

Yanıtlar	Sayı	%
Tarımsal ilaç satıcıları	13	22.41
Komşular, köyün ileri gelenlerinden	10	17.24
Kimseden bilgi almıyorum	4	6.90
Tarım İl/İlçe Md.	12	20.68
TİM, TİS ve komşular ve köyün ileri gelenleri	19	32.76
Toplam	58	100.00

Çizelge 4.29’da üreticilerin tarım danışmanından önceki bilgi kaynakları incelendiğinde, %32.76’sı bir sorunla karşılaştığında bu sorunu yeri geldiğinde TİM’e, tarımsal ilaç satıcılarına, komşularına ve köyün ileri gelenlerine sorduklarını genelde herkesten bilgi almaya çalıştıklarını belirtmişlerdir. Üreticilerin % 22.41’i tarımsal ilaç satıcılarından, %20.68’i Tarım il ve İlçe Müdürlüğü’nden, %17.24’ü ise köyün ileri gelenlerinden ve komşularından bilgi aldıklarını belirtmişlerdir. Üreticilerle yapılan anket çalışması dışında yapılan görüşmelerde de üreticiler, doğruyu bulmak için daha çok bilgi kaynağına yöneldiklerini ve böylece sorun çözme yoluna gittiklerini söylemişlerdir.

Çizelge 4.30. Şimdi de bu kişilerden bilgi alma durumu

Yanıtlar	Sayı	%
Evet	29	50.00
Hayır	25	43.30
Kimseden bilgi almıyorum	4	6.70
Toplam	58	100.00

Üreticilerin % 50.00’si tarım danışmanının köylerinde görev yapmasına rağmen önceki bilgi kaynaklarından bilgi almaya devam ettiklerini söylemişlerdir. Ancak üreticilerin % 43.30’u danışmandan başka bilgi kaynağı aramadıklarını ve danışmanın önerilerini uyguladıklarını belirtmişlerdir.

Çizelge 4.31. Üreticilerin derneğe ve kuruluşa üye olma durumu

Yanıtlar	Sayı	%
Ziraat Odası	34	58.62
Üye değil	10	17.24
Ziraat Odası ve TKK	14	24.14
Toplam	58	100.00

Üreticilerin % 82.76’sı ziraat odası ve TKK’ ne üye olduğunu belirtmiştir. Ziraat Odası’na üye olan üreticilerin % 73.53’ ü Ziraat Odası’na üye olmasının nedeni olarak doğrudan gelir desteğinden yararlanabilmek olduğunu söylemiştir.

5. SONUÇLAR ve ÖNERİLER

Bu bölümde öncelikle araştırmada saptanan sonuçlar verilmiş, daha sonra ise, yine bu sonuçlarla bağlantılı olarak sorun çözümüne yönelik öneriler geliştirilmiştir.

5.1. Sonuçlar

Sonuçlar, “KÖY-MER Projesi’ne ve finansmana yönelik sonuçlar”, “tarım danışmanlarına ve yayım çalışmalarına yönelik sonuçlar”,“tarımsal üreticilere yönelik sonuçlar” olmak üzere 3 başlık altında toplanmıştır.

5.1.1. KÖY-MER Projesi’ne ve finansmana yönelik sonuçlar

KÖY-MER Projesi’nde gelinen duruma bakıldığında öncelikle başlangıçtaki ereklerden biri üreticilere özel danışmanlık düşüncesinin yerleştirilmesiydi. Ancak proje sil baştan değiştirilerek, varolan danışmanlarla birlikte yeni alımlar yapılarak sayı 2500’e çıkarılmıştır ve bu danışmanlar sözleşmeli kadrolara atanmışlardır. Bu durumda politik amaçların da bulunduğu öne sürülebilir. Burada asıl önemli olan konu; gerek özel danışmanlık sistemine yavaş yavaş geçmek, gerek kamu, sivil toplum örgütleri ve üreticilerin ortak katkılarıyla bu hizmetin gerçekleşmesi ya da tamamen kamu kuruluşları tarafından yürütülmesi değildir. Daha da önemlisi, üreticinin gerçek anlamda bu projenin kendisine olan yararını görüp görmemesidir.

Proje hazırlanırken dizgesel bir durum çözümlemenin yapılmadığı bir gerçektir. Proje hızlı bir biçimde hazırlanmıştır. Durum çözümlenme aşamasında üretici anketlerine yer verilmediğinden üreticilerin böyle bir modele hazır olup olmadıkları ya da isteyip istememe durumları araştırılmamıştır. Planlama aşamalarının her biri hızlı geçildiğinden projenin değerlendirme aşaması da havada kalmıştır. Projenin hazırlanmasında üretici katılımı da yoktur. Çünkü proje katılımcılığı öngörmemektedir.

Projede yer alan en önemli ilke, görev alacak tarım danışmanlarının öncelikle yöre insanından seçilecek olmasıdır. Bu durum, araştırmanın kuramsal temelinde değinildiği gibi üretici dizgesi ve örgüt dizgesinin aynı ekinsel ortamı paylaşmasının gerekliliğini doğrulamaktadır. Araştırmada da danışmanlar, köyde bulunmayı tarımsal yayım çalışmaları açısından olumlu görmektedir. Çünkü, böylelikle hem tarımsal yenilikleri daha kolay benimsetebildiklerini, hem çalışmalarını daha kolay yürütebildiklerini, hem de üretici davranışlarını izleyerek ona göre davranmalarının daha kolay olduğunu düşünmektedirler. Üreticiler için de bu durum olumlu olarak görülmektedir.

Proje başlangıcında TKİB ve TİM danışmanların çalışacağı köylerin alt yapı sorunu ile ilgilenmemiş yalnızca 2. ve 3. yıllarda üreticilerden alınacak katkı payı için olumlu yanıt veren köylere danışmanlar yollanmıştır. Danışmanlar köylere gittiklerinde birçoğu kalacak yer ve çalışma odası sorunu ile karşılaşmışlardır. Danışmanlar köylerde TİM'e bağlı bazı binaları kendileri onarmış ve bu binalara yerleşmişlerdir. Proje başladığında büyük yankılar uyandırmış olsa da, danışmanlar köylerde kendi hallerine bırakılmışlardır. Ancak, şimdiki durum danışmanlar için daha olumludur. Çünkü en önemli sıkıntıları gelecek kaygısı olan danışmanlar, TKİB kadrosuna geçmelerinin kendilerini rahatlattığını, çalışmalarının daha verimli olacağını, gelecek kaygısını ortadan kaldırdığını belirtmişlerdir.

Proje başlangıcında sivil toplum örgütleri ve özel kuruluşlardan destek isteyen, bunu da bir ölçüde gerçekleştiren TKİB, mülakat sınavında ve tarım danışmanlarının seçilmesi aşamasında destek beklediği örgütlerin ve kuruluşların yetkililerinin bulunmasını sağlamaması, yalnızca mülakat sınavıyla seçim yapılması projenin bir siyasi kadrolaşma varsayımını da beraberinde getirmektedir. Ancak şimdiki durumda böyle bir mülakat sınavı gerçekleştirilmemekte, danışmanlar KPSS sınavı ile puan durumlarına göre atanmaktadırlar.

5.1.2. Tarım danışmanlarına ve yayım çalışmalarına yönelik sonuçlar

Bu proje, devamı düşünüldüğünden bir pilot uygulama olarak yalnızca 1021 köy ve beldeye danışman atanması biçiminde uygulamaya başlanmıştır.

Projeye destek veren sivil toplum örgütleri ve özel kuruluşlara bakıldığında, projede görev alan tarım danışmanlarının yaklaşık % 40'ı bu örgüt ve kuruluşlar tarafından desteklenmiştir. Ayrıca 2. ve 3. yıllarda üreticilerden alınacak katkı payı Şanlıurfa İli'nde alınamamıştır. Projenin 3 yıl olan süresi dolmuş, uygulama biçimi değişmiş, böylece az olan özel kuruluşların desteği de bitirilmiştir.

Projede kurumlar arası eşgüdüm sorunları bulunmaktadır. Danışmanlar en büyük desteği Tarım İl ve İlçe Müdürlükleri'nden almaktadır (%71.43). Ayrıca TİM, üniversite ile ortak çalışma yürütmemektedir. Yalnızca, danışmanların göreve başladıkları dönemde eğitim çalışmalarına üniversite katılmıştır. Ancak bu eğitim yalnızca bir günlük olmuştur. Özellikle Tarımsal Yayım ve İletişim konusunda uzman kişilerle eşgüdüm bulunmamaktadır.

Bu projeyi kamunun diğer projelerinden ayıran en önemli özelliklerden biri ise, danışmanların köylerde yerleşik olarak görev yapması nedeni ile üreticilerin iveden sorunlarını kolaylıkla danışabilecek olmalarıdır.

İlde Türkmen, Arap ve Kürt kökenli köyler bulunmaktadır. Yapılan anket çalışmalarında Arap kökenli köye Kürt kökenli danışmanın verildiği ya da bunun tersi tercihlerin yapıldığı görülmüştür. Ayrıca danışmanlarla yapılan birebir görüşmelerde de danışmanlar kendi ilçe ve köylerinde genellikle çalışmak istememektedirler. Bunun nedeni olarak da proje yapmakta ve üreticilerden destek görmekte zorlandıklarını söylemeleridir. Bu nedenle çoğu danışman, proje ilk başladığında kendi bölgesinde çalışırken 3. yılın sonunda bazı danışmanlar çalıştıkları köyleri değiştirmişlerdir.

Belki de bu projenin uygulanmasında Şanlıurfa İli'nde görev yapan danışmanlar, birçok ilde görev yapan danışmanlara göre daha fazla zorluk çekmektedirler. Çünkü bu bölgede büyük toprak sahiplerinin fazla olması, kira ve ortakçılığın fazla olması, aşiret yapısı, üreticinin yeniliklere başlangıçta fazla tedirgin bakması danışmanın zorlanma nedenleri arasındadır.

İçinde bulunduğu ve diğer köylere hizmet götürmek için gerekli olan araç sorununu danışmanların % 64.28'i, üreticinin kendisini alması ve bırakması

biçiminde gidermişlerdir. Bu durumda, üreticinin tarım danışmanına karşı bir güveninin oluştuğu ve uygulamalarından yararlandığı ileri sürülebilir. Ancak bu durum, tarım danışmanı için bir zaman kaybı oluşmasına neden olmaktadır. Projenin 2. döneminde ise danışmanlara bağlı oldukları köyün çevresindeki köylerde bağlanmış (en az 10 köy) ancak danışmanların bu köylere ulaşımı yine kendilerine bırakılmıştır.

Danışmanların % 85.71'i üretim dönemlerinde çok yoğun olduklarını bu dönemde genelde bütün üreticileri ziyaret etmeye çalıştıklarını, % 14.29'u ise bunu yapmalarının çok zor olduğunu, kendisine danışan olduğu zaman yardımcı olduklarını dile getirmişlerdir. Ayrıca danışmanlar, üretimin durgun olduğu dönemlerde de köyde toplantılar yaptıklarını söylemişlerdir. Ancak en büyük sıkıntılarında biri de toplantılara üreticilerin ilgi göstermemesi ve danışmanların üreticileri evlerden rica ile çağırmasıdır. Bu bağlamda şu çıkarıma ulaşabiliriz: Üretici, yalnızca gereksinimi olduğu zaman danışmana başvurmakta, danışmanın üreticileri bilgilendirici çalışmalarına (kurs, eğitim toplantıları vb.) pek ilgi göstermemektedir. Anket çalışmalarında da danışmanlar, bu konuda çaresiz kaldıklarını, üreticileri bir araya getiremediklerini vurgulamışlardır. Öz olarak, danışmanların, bu konuda üreticileri güdüleyemediği söylenebilir.

Danışmanların en önemli ekonomik sorunlarının başında üreticiler ile iletişim için kullandıkları telefon ve sigorta ücretlerini kendilerinin ödemeleri gelmektedir. Diğer sorunlar ise binek araç olmamasından dolayı çevre köylere sık gidilememesi, ücret düşüklüğü ve ücretlerin düzenli ödenmemesidir. Projenin ilk yıllarında danışmanların bu sıkıntılara katlanmasının en önemli nedeni, projenin daha sonraki dönemlerde koşullarının düzeltilmesi ve kadrolu çalışma beklentileridir¹⁷. Böylelikle bu ekonomik sıkıntılarının birçoğu ortadan kalkmıştır.

Danışmanların yaklaşık % 85'i köyde yaşamlarının kendileri için bir sorun olmadığını vurgulamışlardır. Danışmanlar köyde üreticilerle iç içe yaşamak, mesleklerini kendi görev alanındaki köylerde devam etmek istemekte, yalnızca koşulların iyileştirilmesi kendileri için yeterli olabilmektedir. Göreve başlarken bu

---

¹⁷ 2007 yılı başında bu beklentileri gerçekleşmiştir.

koşulla alındıklarını düşünecek olursak, bu durumu kabullenmek zorunda oldukları bir gerçektir. Çünkü projenin ilk aşamasında danışmanın gönüllü olması üzerinde çok durulmuştur. Danışmanların % 30'u için sosyal etkinliklerinin olmaması da bir sorundur. Ancak danışmanlar yine de bu sorunlarını hafta sonları il ve ilçe merkezlerine gelerek çözdüklerini vurgulamışlardır.

Danışmanlar, bölgelerinde tarımsal açıdan değişimin genellikle sertifikalı tohum kullanımında, modern üretim tekniklerine geçişte, seracılıkta, damla sulamaya geçişte, zararlılarla mücadele gibi konularda olduğunu vurgulamıştır. Bu danışmanların belirledikleri amaçları ile örtüşmektedir.

Tarım danışmanlarının yalnızca % 35'i kadınlara yönelik tarımsal yayım çalışması götördüklerini söylemişlerdir. Yapılan bu çalışmaların çoğunluğu, bayan danışmanlar tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu oranın düşük olmasının nedenlerinden biri, bayan danışman sayısının azlığı, diğeri ise erkek danışmanların bölgenin feodal yapısı nedeniyle kadınlara yönelik çalışma yapamamasıdır. Bayan danışmanlar tarafından kadınlara götürülen hizmetlerin çoğunluğunu ise, süt sığırcılığı, peynir yapımı, süt çocuklarının beslenmesi, gebelikte beslenme-emzirme, menopoz dönemi, halıcılık kursu, seracılık gibi konularda eğitim verilmiştir. Erkek danışmanların kadınlara yönelik çalışmalarının çoğunluğunu ise seracılık, süt sığırcılığı gibi konular oluşturmuştur.

Danışmanların büyük çoğunluğunu Tarla Bitkileri Bölümü ve Bahçe Bitkileri Bölümü mezunlarının oluşturduğu saptanmıştır. İlin tarımsal ürün desenini en fazla tarla ürünleri oluşturmaktadır. Bu nedenle tarla bitkileri mezunu danışmanın fazla olmasının olumlu olduğu söylenebilir. Ayrıca % 85.71'inin Lisans ve % 14.29'unun ise Yüksek Lisans derecesine sahiptir. Bu durumda danışmanların lisansüstü eğitim oranı düşüktür. Bu eğitimi almak istemelerine karşın "zaman" sorununu göstererek başlayamadıklarını dile getirmişlerdir.

Danışmanların % 14.29'u Tarımsal Yayım ve Haberleşme dersi almamışlardır. Bunlar Zootekni ve Veterinerlik mezunu danışmanlardır. Danışmanların % 57.14'ü bu dersin yararı olduğunu savunurken % 28.57'si ise, yararının olmadığı görüşündedir. Çünkü dersler teorik olarak işlenmiştir, uygulamadan uzaktır. Yalnızca

Tarım Ekonomisi Bölümü mezunları uygulama olanağı bulabilmektedirler. Bu da yine sınırlıdır. Danışmanlar içerisinde de Tarım Ekonomisi mezunu bulunmamaktadır. Danışmanların % 78.57'si Tarımsal Yayım'ın ilkeleri ve yöntemleri konusunda HİE almıştır. Ancak danışmanlar da bu eğitimlerin yetersiz olduğunu vurgulamıştır. Bu yalnızca bir kez ve birkaç saat verilmiştir. Bu biçimiyle yetersizdir. Oysaki dizgesel bir tarımsal yayım eğitimi almamış bir danışman, Tarımsal Yayım'ın temel felsefesi olan "kendi kendine yardımı" gerçekleştiremeyebilir. Bunu gerçekleştiremeyen danışman çalıştığı bölgede yalnızca üreticilerin sorununu çözmeye yönelik çalışacaktır. Bu durumda o bölgede çalışan danışmanı bir doktor, üreticiyi de bir hasta yerine koyabiliriz. Böylece hasta kendini hastalıklardan koruma yollarını bilmeyecek yalnızca hastalandığında doktora gitme ihtiyacı duyacak ve böylece bilinçsiz bir hasta topluluğu oluşacaktır. Oysaki kişi kendini hastalıklardan nasıl koruyacağını iyi bilirse bu durumda "kendi kendine yardımı" öğrenmiş olacaktır. Böylelikle bilinçli bir hasta topluluğu oluşacaktır.

Aldıkları HİE, dizgesel ve sorun çözümüne yönelik bir değildir. Çünkü bölge ya da Türkiye genelinde bugüne kadar yapılan eğitim programlarına Şanlıurfa'dan 15 danışmandan yalnızca 5 danışman katılmıştır. İl bazında ise herhangi bir HİE çalışması yapılmamıştır. Danışmanlar herhangi bir eğitimden geçmeden yalnızca göreve başladıkları ilk haftada 5 günlük genel bir eğitim çalışması yapılmıştır. Uygulamaya yönelik çalışma olmamıştır. Danışman örneğin tarla bitkileri konusunda ya da zararlılar konusunda çok iyi bilgi sahibi olabilir ancak bu bilgisini aktarmakta ne kadar başarılı olabilir bu tartışılır.

Ayrıca en önemli konulardan birisi ise kırsal alanda yaşayan kadınların üretim tekniği konusunda bilgilendirilmesidir. Bu konu son yıllarda giderek önem kazanmaya başlasa da henüz yeterli biçimde yapılmamaktadır. Bitkisel üretimin birçok aşamasında, hayvansal üretimin neredeyse tamamında kadın emeği göz ardı edilemeyecek kadar büyüktür. Tarım danışmanlarının sürekli köy ortamında bulunması, kadınların bu gereksinimlerini karşılayabilmeleri için önemli bir fırsattır. Ancak danışmanlar için bu konuda planlanmış bir HİE bulunmamaktadır. Bölgenin feodal koşulları gereği bu çalışmalarını yalnızca bayan danışmanlar yürütmektedir. Ancak bunlar da nicel olarak yetersizdir.

5.1.3. Tarımsal üreticilere ilişkin sonuçlar

Araştırmada danışmanın ayırım yapmadan elinden geldiği ölçüde köydeki herkese yardımcı olduğu saptanmıştır. Ancak danışmanların bazıları, zaman yetersizliği nedeniyle yalnızca kendisine danışanlarla çalışma yapabilmektedir. Özellikle üretimin yoğun olduğu, hem sulu hem de kuru tarımın birlikte yapıldığı bölgelerde danışmanlar, düzenli olarak bütün üreticileri ziyaret edememektedirler. Danışmanları çevre köylerden de üreticilerin gelip alması ve kendi tarlasına götürmesi de danışman için zaman kaybına neden olmakta ve bu durum da düzenli üretici ziyareti yapmasını olumsuz olarak etkilemektedir.

Ayrıca üreticilerin danışmanla görüşme sıklığı incelendiğinde; % 13.80'nin her gün, % 36.21'inin haftada 1-2 kez,, % 25.87'sinin ayda 1-2 kez, % 12.10'unun yılda 3-4 kez, % 12.10'unun ise hiç görüşmediği saptanmıştır. Bu bağlamda danışmanların üreticilerle sık görüştüğü çıkarımına varabiliriz. Çünkü yaymanların köylere hiç gitmediği, ya da yılda birkaç kez gittiği düşünüldüğünde, bu durum üretici için bulunmaz bir olanaktır. Bu nedenle üretici bu durumu değerlendirmektedir. Danışman ile her gün görüşenlerin neredeyse tamamı ile haftada 1-2 kez görüşenlerin tamamı danışmanın önerilerini uygulamaktadır. Danışmanla görüşme sıklığı azaldıkça önerilerini uygulamada azalma görülmektedir. Diğer bir sonuç olarak da, ilk 3 yıllık dönem göz önüne alındığında, üreticilerin danışmana karşı güvenlerinin oluştuğu ve önerilerini dikkate aldıkları söylenebilir. Bu da proje açısından olumlu bir sonuçtur.

Deneklerin % 65.52'si verimlerinde artış olduğunu, % 22.41 ise artış olmadığını dile getirmiştir. Danışmanın çalışmalarından memnun olan üreticiler, danışmanın önerileri ile dekara verimde ortalama % 20-25 oranında bir artış meydana geldiğini, ayrıca ürün kalitesinin arttığını, bilinçsiz ilaçlamanın ve gübrelemenin önüne geçmesinden dolayı girdi maliyetinin düştüğünü açıklamışlardır. Buradan da, danışmanın çalışmalarından memnun oldukları çıkarımına varılabilir.

Üreticilerin en büyük sıkıntısının zararlılarla savaşım olduğu görülmektedir (% 77.59). Üreticilerin danışmandan yardım istedikleri diğer konular ise ekim

döneminde kullanılacak tohum ve gübre çeşit ve miktarları (% 62.07) ve sulama teknikleridir (% 48.28).

Ayrıca tarım danışmanları, görev aldıkları köylerde üreticilerin katılımını sağlayarak AB destekli projeler de yapmışlardır. Buna örnek olarak, Kıyas Beldesi'nde yapılan Seracılık Projesi, Yanaloba Köyü'nde yapılan Koyunculuk Projesi gösterilebilir. Yaslıca Köyü'nde ise TKİB tarafından desteklenen Halıcılık Kursu başlatılmıştır. Ayrıca, Kıyas Beldesi'nde yine AB destekli Mandıra Projesi'nin onaylandığı ve kısa zamanda uygulamaya geçileceği belirlenmiştir.

Üreticilerin % 58.62'si danışmanın başka bir ürünü önerdiğini belirtmiştir. Bu durumda danışmanın üretim deseninde olumlu değişim ve toprakların verimli kullanılmasında başka bir ürünü ya da ikinci bir ürünü önererek katkıda bulunduğu çıkarımına ulaşılabilir. Ayrıca, danışmanın üreticilerin birçoğunun güvenini kazanmış olmasından dolayı yeni bir ürünü önerdiğinde üretici hemen uygulayabilmektedir

Öğrenim derecesi arttıkça deneklerin çevre koruma ve insan sağlığı konusunda da bilgisinin arttığı saptanmıştır. Bir diğer sonuç ise deneklerin ilaç ve gübrelerin insan sağlığına zarar konusunda, çevreye olan zararı konusundan daha fazla bilgiye sahip olmasıdır. Bu konuda da danışmanın olumlu biçimde katkısı olmaktadır.

Üreticilerin % 51.72'si ücret ödemek istememektedir. % 36.21'i ise ücret ödeyebileceğini belirtmiştir. Burada vurgulanması gereken en önemli nokta, toprağı 50 da'dan az olan üreticilerin % 27.27'sinin, 51-200 da arasında toprağı olanların ise % 40'ının ücret ödemeye razı olmasıdır. Bu durumda arazi büyüklüğü ile danışmana ücret ödeme arasında bir bağlantı kurmak zordur. Çünkü üreticinin danışmandan beklentisi arazi büyüklüğüne göre değişmemektedir. Üretici, veriminde ve dolaylı olarak gelirinde bir artış olup olmadığı ile ilgilenmektedir. Bu ücreti vermek istemeyen üreticiler ise, "gelirim ancak bana yeter" biçiminde maddi sorunlarını dile getirmişleridir. Bir diğer neden ise tüm üreticilerin ortak davranışta bulunmasının zor olacağını düşünmeleridir. Ayrıca üreticiler devletin kendilerine böyle bir olanak tanınmasını olumlu olarak değerlendirmekte, kentten bir mühendisi getirmenin daha pahalıya mal olacağını düşünmektedir.

Yeniliklerin üreticilere aktarılmasında yazılı iletişim araçlarından dergi-broşür vb. materyalleri danışmanların sıklıkla kullanmadıkları söylenebilir. Üreticilerin % 67.25'ü danışmandan yazılı materyal almadığını belirtmiştir. Ancak danışmanın sürekli köyde olması, üreticilerle iç içe yaşaması danışmanın başka iletişim araçlarını (deneme, yüz yüze görüşme, toplantı vb.) kullandığı da söylenebilir.

Üreticilerin % 82.76'sı ziraat odası ve TKK' ne üye olduğunu belirtmiştir. Ziraat odasına üye olan üreticilerin % 73.53'ü ziraat odasına üye olmasının nedeni olarak doğrudan gelir desteğinden yararlanabilmek olduğunu söylemiştir. Bunun dışında danışmanlardan bazıları üreticilere örgütlenme ortamı yaratmaktadır. Genelde kalkınma kooperatifleri kurmaya üreticiler teşvik edilmektedir. Bu da örnek oluşturması açısından önemli bir girişimdir.

5.2. Öneriler

Öneriler, “projenin ilke ve amaçlarına”, “projenin uygulanmasına ve altyapıya”, “eşgüdümüne”, “örgütlenmeye”, “tarım danışmanlarına” ve “HİE'e yönelik” olmak üzere 6 başlık altında toplanmıştır.

5.2.1. Projenin ilke ve amaçlarına yönelik öneriler

KÖY-MER Projesi 1 Ocak 2004 tarihinde başladığında projenin temel amacı “köye, köylüye ve üreticiye hizmet köyde olmalıdır” şeklinde TKİB tarafından belirlenmiştir. Bunun gerçekleşmesi için ise danışmanların bir çözüm merkezi olmaktan çıkıp üreticilerin ufku genişletmeleri gerekmektedir. Danışmanların amacı, üreticinin sorununu çözmek değil de çözüm yollarını göstermek olmalıdır.

Projede yer alan en önemli ilke, “görev alacak tarım danışmanlarının öncelikle yöre insanından seçilecek olmasıdır” ilkesidir. Bu durum, araştırmanın kuramsal temelinde değinildiği gibi üretici dizgesi ve örgüt dizgesinin aynı ekinel ortamı paylaşmasının gerekliliğini doğrulamaktadır. Böylelikle her iki dizge arasında iletişim ve etkileşim artacak, bir örtüşme durumu ortaya çıkabilecektir¹⁸. Ancak bu

---

¹⁸ Bu örtüşmenin açıklandığı çizim araştırmanın kuramsal temeli bölümünde verilmiştir.

örtüşmenin sağlanabilmesi için bazı koşulların gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Böylelikle, danışman ve üreticinin daha sağlam bir ilişki içerisinde olacağı ve başarılı bir yayım çalışmasının oluşabileceği söylenebilir. Bu koşullar çizelge 5.1’de ayrıntılı bir biçimde verilmiştir.

Tüm bu özellikler, gösterilen çizimin başarı koşullarını oluşturmaktadır. Yalnızca biri değil, bütün koşullarının sağlanmasıyla bu model, dahası bu proje yerine oturabilir.

Çizelge 5.1. Danışmanın başarılı olabilmesi için gerekli koşullar

Koşullar	Açıklama	Öneri
Köken	Tarım danışmanı ile üreticinin aynı yöre insanı olması.	Örneğin Arap köyüne Kürt kökenli ya da Türkmen tarım danışmanı ya da Türkmen köyüne Arap ya da Kürt kökenli tarım danışmanı atandığında çatışmaların yaşanabileceği varsayılmaktadır. Böyle bir durumda dil konusunda da sorunlar yaşanabilecektir. Danışmanın verileceği köylerde bu duruma özen gösterilebilir.
Cinsiyet	Feodal yapı koşullarında kırsal alanda üreticiler, köylerinde bayan tarım danışmanının çalışmasını yadırgamaktadır.	Üreticiler, diğer köylerde erkek danışman bulunurken, kendi köylerinde bayan danışman bulunmasından rahatsızlık duyabilmektedirler. Böyle bir durumda tarımsal yayım örgütü tarafından bayan danışmanın bulunduğu köyler daha fazla desteklenmeli, erkek danışmanlar ve bayan danışmanlar işbirliği içerisinde olmalıdır. Böylelikle bayan tarım danışmanına alışmaları sağlanabilir. Danışman da hem bayan, hem de erkeklere cinsiyet dengeli çalışmalar yürütmelidir.
Ürün deseni ve danışmanın mezun olduğu bölüm	Danışmanın atandığı köyün iyi seçilmemesi de başarı için olumsuz bir durumdur.	Örneğin hayvancılığın yoğun olduğu bir bölgeye Zooteknist ya da Veteriner Hekim yerine başka bir bölüm mezunu danışman getirildiğinde sorunlar yaşanabilecektir. Bu durumda tarımsal yayım örgütü tarafından iyi bir durum çözümlenmesi yapılarak soruna yönelik mezun olduğu bölüme göre danışman ataması yapılabilir.
İletişim yeteneği	İletişim yeteneği hem doğuştan gelen, hem de sonradan kazanılan bir yetenektir.	İletişim yeteneği zayıf bir danışmanın başarılı olması beklenemez. Bu durumda da üretici ve danışman arasında soğuk bir ilişki olabilecektir. Ancak bunu sonradan aldığı eğitimler ile kazanabilir. Bu eğitimler HİE içerisine eklenebilir.
HİE	Lisansta bir çok konuda ders almalarına karşın, eğitim gereksinimleri olması kaçınılmazdır.	Dizgesel ve sorun çözümüne yönelik olarak hazırlanmış HİE ile danışmanın bölgesinde daha başarılı olması sağlanabilir.
Katılımcılık	Üretici katılımı	Danışman, yürüteceği her çalışmanın karar alma sürecinde, uygulamasında ve değerlendirilmesinde üretici katılımını da sağlamasının önkoşul olduğu söylenebilir.
Güdüleme	Ücret ve diğer olanakların iyileştirilmesi	Ücretlerinin tatmin edici olmasıyla ve kalacak yer, çalışma odası ve gerekli araç-gereçlerin sağlanmasıyla danışman güdülenmiş olacaktır.

5.2.2. Projenin uygulanmasına ve altyapıya yönelik

Danışmanların şimdiki durumlarından daha memnun olmaları yalnızca kendilerine yönelik iyileştirilmelerin yapılmasından dolayıdır. Gelecek kaygıları azaldı ve ücretleri yükseltildi. Ancak danışmanların çalışma koşullarının iyileştirilmesinin yanında bir önemli konu da yapacağı çalışmalar için gerekli alt yapının oluşturulması, ev ve çalışma odasının sağlanması, iletişim araçlarını sıkıntı yaşamadan kullanabilmesi, üreticileri düzenli ziyaretlerinin gerçekleşmesi için bir araç (binek araç, motosiklet vb.) verilmesi, HİE çalışmalarının hızlandırılması ve özellikle danışmanları, üreticilerin katılımcı olacağı çalışmalara itmek gerekmektedir.

TKİB'den yapılan açıklamada KÖY-MER Projesinin başarılı bir proje olduğunu ve bu nedenle Türkiye genelinde tarım danışmanı sayısının 10.000'e çıkarılacağı belirtilmiştir. Kısacası proje çok hızlı ilerlemekte buna karşın kaynak sorunu çözümü ise çok yavaş ilerlemekte ve sorunlar proje genişledikçe hızla büyümektedir. Bu durumda yeni tarım danışmanlarının alımında danışmanların bu sorunla karşılaşmamaları için öncelikle köylerdeki altyapı sorununun giderilmesi gerekmektedir.

Tarım danışmalarının belirlenmesinde KPSS sınavı önemli rol oynamaktadır. Bu sınavda danışmanların genel kültür ve genel yetenek bilgisi ölçülmektedir. Bu sınavla birlikte danışmanların sözlü ve uygulamalı bir sınavdan geçmeleri önerilebilir. Danışmanların alımından sonra ise HİE verilmeli ve danışmanlar tarımsal yayım ve tarımsal üretimle ilgili bilgilere sahip olduktan sonra köylere göreve yollanmalıdır. Proje, politik amaçlar altında ezilmemeli ve danışman alımından, danışmanların görev yapacakları köylerin belirlenmesine kadarki süreçte objektif davranılması gerekmektedir.

Ayrıca projenin başarısını ve ömrünü artırmak için danışman ve üreticilerin kararlara, planlamalara, değerlendirmelere ve dahası proje yönetimine katılımı daha etkin biçimde sağlanmalıdır.

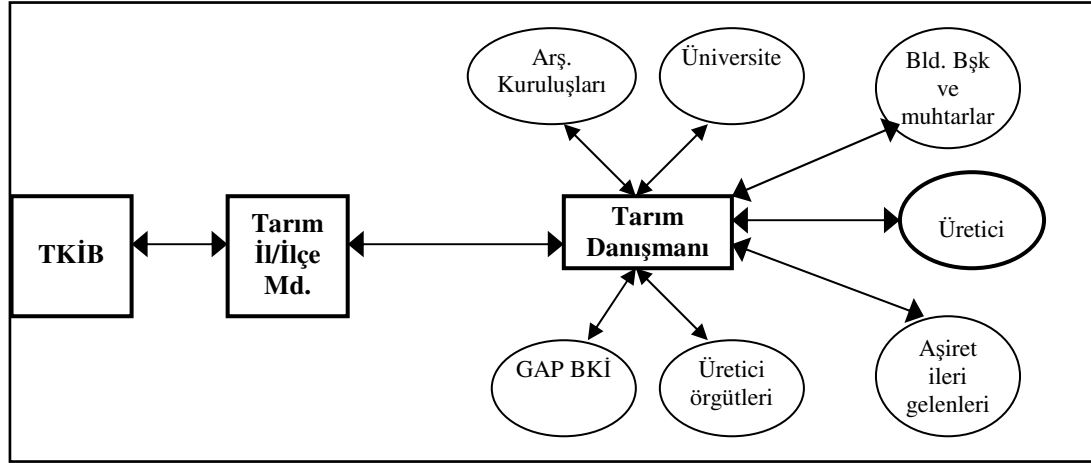
Danışmanın önemli sorunlarından biri de çevre köylerdeki üreticilerin zamansız gelip danışmanı alması ve tarlasına götürmesidir. Bu da zaman kaybına neden olmaktadır. Bu sorunun önüne geçmek için ya da bu uygulamayı düzenli duruma getirmek için çevre köylere ulaşımını sağlayacakları bir araç verilmesi önerilebilir. Bu araç düşük maliyetli bir otomobil ya da motosiklet olabilir. Kamu kurumlarında gereksinim fazlası ya da değiştirilmesi gereken araçlar da bu proje için kullanılabilir.

5.2.3. Eşgüdümüne yönelik

Tarım danışmanı ve bağlı bulunduğu örgüt olan TİM, araştırma kuruluşları ve üniversite ile eşgüdüm içerisinde olması, bilgi alış-verişinde bulunması gerekir. Bu bağlamda bir eşgüdüm önerisi modeli çizim 5.1’de gösterilmiştir.

Bu çizime göre tarım danışmanının tarımsal konularda etkinlikler yürüten her bir birim ile bir köprü oluşturması önerilmiştir. Ancak bu etkileşim yalnızca bu birimler ve danışman arasında değil, aynı zamanda TKİB kurumları ve diğer birimler arasında da olmalıdır. Böylelikle eşgüdüm sorunu ortadan kalkabilecek, üretici tarımsal yayım çalışmalarından daha etkili bir biçimde yararlanabilecektir. Bu önerinin gerçekleştirilmesi içinde TKİB’nın ve TİM’nün önderliğinin olmasının gerekebileceği söylenebilir.

Burada bir diğer önemli konu ise danışmanın muhtar, belediye başkanı ve aşiret ileri gelenleri ile olan ilişkileridir. Danışmanların bu kişilerle iyi ilişkiler içerisinde olması köydeki diğer üreticilerle olan ilişkilerini etkileyecektir. Çünkü üretici kendine bu kişileri örnek alabilmektedir.

Şekil 5.1. Tarım danışmanlarının çalışma yöntemi için eşgüdüm önerisi

5.2.4. Örgütlenmeye yönelik

Danışmanların nasıl ki çok verimli, etkili bir HİE almaları gerekli ise üreticilerin de örgütlenme konusunda iyi bir eğitim almaları ve örgütlenme konusunda desteklenmeleri gereklidir. Örgütlenmenin yararları uygulamalarla üreticilere aktarılmalıdır. Örneğin Hilvan İlçesi Ovacık Köyü'nde pekmez üretimi yapan üreticiler TIM'nün ve danışmanın desteği ile örgütlenmeli ve örgütlenmenin sağladığı yararlar ortaya konmalı, diğer üreticilere örnek oluşturmalıdır. Ayrıca her yıl festivaller düzenlenerek hem üzümle üretilen pekmez ve diğer ürünlerin hem de köyün tanıtımının sağlanması önerilebilir.

5.2.5. HİE'ye yönelik

Projenin başlangıcından günümüze kadar olan 4 yıllık süreci incelendiğinde en önemli eksikliğin HİE olduğu söylenebilir. Danışmanlarla yapılan anket sonuçlarına göre danışmanların tarımsal yayım ve üretim teknikleri konusunda eğitime gereksinimleri olduğu açıkça ortaya çıkmıştır.

HİE'lerde amaç, danışmanlara üreticiyi kendi kendine yeterli duruma getirmek için ne tür çalışmalar yapmaları gerektiği konusunda bilgilendirme olmalıdır. Gerek tarımsal üretim tekniği, gerek hayvan sağlığı, gerekse iletişim becerisi konusunda eğitimler düzenlenmelidir. Bu eğitimlerle danışman, üreticiye kendi kendine yardımcı olabileceği ortamı hazırlayabilmelidir. Bu eğitim için öneri, çizelge 5.2'de verilmiştir.

Çizelge 5.2. HİE eğitim programı taslağı

	HİE süresi	Konular ¹⁹
Danışmanın göreve başladığı ilk dönem	Kesintisiz 3 ay	Uyum Tarımsal Yayım İletişim Katılımcılık Liderlik Örgütlenme Proje hazırlama Tarımsal İşletmecilik Tarımsal (Bitkisel, hayvansal) üretim tekniğı Hayvan sağlığı
I. Dört aylık dönem	10 gün	Tarımsal Yayım
II. Dört aylık dönem	15 gün	Tarımsal Yayım Üretim Tekniğı Motivasyon kampı
III. Dört aylık dönem	10 gün	Üretim Tekniğı

Çizelgede eğitim programı 3 dönemi kapsamaktadır. En önemlisi ilk dönem olup, bu dönem bütün eğitimlerin bel kemiğı durumundadır.

Danışmanlar için önerilen ilk dönemdeki HİE programına baktığımızda ağırlıklı olarak Tarımsal Yayım'a önem verildiğı görülmektedir. Danışmanların görevinin kırsal alanda tarımsal yayım çalışmalarının yürütülmesi olarak görüldüğünde bu eğitim gerekliliğı tartışılmaz. Çünkü bir ziraat mühendisi, tarım konularını çok iyi bilebilir. Ancak, Tarımsal Yayım bilgisi olmadığında başarılı olması zor olabilmektedir. Bu nedenle ilk olarak bu eğitimle başlanabilir. Amaç tarımsal yayım bakış açısını, felsefesini danışmanda oluşturma ortamı yaratmak olmalıdır. Böylelikle danışman yayım çalışmalarını bilinçli ve dizgesel olarak yürütülmektedir. Bu eğitim, Tarımsal Yayım'ın önemi, ilkeleri, felsefesi, Türkiye ve dünyada uygulanan Tarımsal Yayım yaklaşımları, konuları, insan ve davranışı, örgüt, program planlama, yeniliklerin benimsenmesi ve yayılması konularını kapsamalıdır. Ancak bu konuların uygulamaya yönelik olması bir önkoşuldur. Yine bu ilk dönemde önemli eğitim konuları; iletişim, katılımcılık, liderlik, örgütlenme, proje hazırlama, tarımsal işletmeciliktir.

Diğer önemli eğitim ise tarımsal üretim tekniğı konusundadır. Bu eğitimler tarımın her konusunu kapsamalı, danışmanın buldukları bölgelerin özelliklerine ve

¹⁹ Bu konular hem kurama, hem de uygulamaya yönelik hazırlanabilir.

ürün desenine göre de kişiye özel eğitimler planlanabilmelidir. Yine burada önemli koşul, bu eğitimlerin de uygulamaya yönelik olmasıdır.

Ayrıca bu eğitimler, her dört ayda bir tekrarlanabilir. Böylece danışmanlar hem bilgilerini pekiştirmiş olabilecek, hem de yeni üretim teknikleri konusunda da bilgi sahibi olabileceklerdir. Veteriner hekimler de bu eğitimlerden geçirilmelidir. Ayrıca onlara özel eğitimler de planlanabilir.

KAYNAKLAR

- AKTAŞ, Y., 1977. Tarımsal Yayım ve Haberleşme. Ç.Ü.Z.F. Kültürteknik ve Ziraat Ekonomisi Bilim Dalı. Ders Notları No:4, Adana.
- AKTAŞ, Y. 2002. Tarımsal Yayım'ın Felsefesi. Harran Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 6 (1-2):75-86.
- AKTAŞ, Y. 2002. Tarımsal Yayım Bilimdalında Kavram Sorunu. Harran Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 6 (3-4):1-15.
- AKTAŞ Y., Yılmaz, G. Öcal Kara, F, Kubaş, A. 2004. Şanlıurfa'da Buğday Tarımının Tarımsal Yayım Açısından Çözümlemesi.VI. Tarım Ekonomisi Kongresi 18-20 Eylül, Tokat, s. 649-655.
- AKTAŞ, Y. 2005. Tarımsal Yayım ve Haberleşme'ye Giriş. Dilara Yayınevi. Trabzon.
- AKTAŞ, Y. 2007. Harran Ovası'nda Sulamanın Doğurduğu Sosyo Kültürel ve Çevresel Değişimlerin Tarımsal Yayım Açısından Çözümlemesi. Harran Üniversitesi Rektörlüğü Bilimsel Araştırma Projeleri, Proje No: 491, Şanlıurfa.
- ALBRECHT, H., 1969. Innovationsprozesse in der Landwirtschaft. SSIP e.V. Saarbrücken, 362s.
- ALBRECHT, H., 1989. Landwirtschaftliche Beratung Band 1: Grundlagen und Methoden. Eschborn, s.64-66.
- ALBRECHT, H., 1989. Agricultural Extension. Volume 1: Basic Concept and Methods Rural Development Series. GTZ, Eschborn, s.233-249.
- ANONİM, 1998. Şanlıurfa-Harran Ovaları Tarla-İçi ve Köy geliştirme Projesi. Sosyal Değişme Raporu. T.C.Başbakanlık GABKİ.
- ANONİM, 2003. Şanlıurfa İl Ekosistem Çalışma Raporu 2003. T.C. Başbakanlık Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, Ankara.
- ANONİM, 2004. Köy Merkezli Tarımsal Üretim Destek Projesi, Hedefleri, Uygulama Aşamaları, TEDGEM, <http://www.tedgem.gov.tr/>
- ANONİM, 2007a. <http://sanliurfa.gov.tr/>
- ANONİM, 2007b. <http://sanliurfa.meteor.gov.tr/>
- ANONİM, 2007c. <http://ziraatcilerdernegi.com.tr/>
- ANONİM, 2007d. <http://dpt.gov.tr/>
- ANONİM, 2007e. <http://tuik.gov.tr/>
- ATSAN, T., ŞORAKLI, A. 2006. Bin Köye Bin Tarımcı Projesi Kapsamında Görev Yapan Tarım Danışmanlarının Etkinliklerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma: Erzurum İli Örneği. Türkiye VII. Tarım Ekonomisi Kongresi, Antalya, s. 500-505.
- BEŞİKÇİ, I. 1970. Doğu Anadolu'nun Düzeni. Sosyo-Ekonomik Ve Etnik Temeller. E Yayınları, İstanbul, 519s.
- CEYLAN, İ.C., KÖKSAL, Ö. ve AKIN, A. 2005. GAP Bölgesi'nde Tarımsal Üretim Sürecinde Üreticilerin Bilgi İhtiyaçlarının Karşılansında Tarım Danışmanlarının Rolü. IV. GAP Kongresi, Şanlıurfa, s.490-497.
- CHIN, R., 1976. The Utility of System Models and Developmental Models for Practitioners. Bennis, W.G. ve ark. (Ed.) The Planning of Change. 3. Edition. Holt, Rinehart and Wiston. pp.90-102.
- ÇÖLAŞAN, R. 2000. Tarımsal Proje ve Danışmanlık Hizmetleri. Türkiye Ziraat Mühendisliği V. Teknik Kongresi, Ankara, s. 1127-1333.

- DEMİRAY, K. 1990. Temel Türkçe Sözlük, İnkılap Kitabevi.
- DİNÇ, U. ve ark. 1988 Güneydoğu Anadolu Toprakları (GAP) I. Harran Ovası, TÜBİTAK GÜDÜMLÜ Araştırma Projesi Kesin Raporu, Proje No: TOAG - 534, 475s., Adana.
- GÖKÇE, O. 1998. Kırsal Gençlik ve Gelecekteki Olası Tarımsal Toplum Yapısı Üzerine Bir Araştırma. Türkiye 3. Tarım Ekonomisi Kongresi (7-9 ekim), Ankara.
- GÖKÇE, O. 2003. Tarımda Günübürlük Çözümler. Çiftçi ve Köy dünyası Dergisi. Sayı: 220, TZOB, Ankara.
- GÖKÇE, O. 2004. 1000 Köye 1000 Tarımcı Projesi Üzerine Bir İnceleme. Türkiye VI. Tarım Ekonomisi Kongresi. 16-18 Eylül 2004. s.609-615, Tokat.
- HABLEMİTOĞLU, Ş., 2001. Kırsal Alanda İşgücü Değeri İle Kadınlar: Bir Toplumsal Cinsiyet Analizi Örneği. Türkiye Ziraat Odalar Birliği Yayınları, Yayın No:225, Ankara.
- KARAMAN, S. 2003. 63. Kuruluş Yılında Köy Enstitüleri. Üniversite ve Toplum.
- KIZILASLAN, N. and KIZILASLAN, H. 2007. Need For Reorganization in Agricultural Extension Services in Turkey. Journal of Applied Sciences Research, 3(8):770-780.
- KLEFF, H-G. 1985. Vom Bauern zum Industriearbeiter. Zur kollektiven Lebens – geschichte der Arbeitsemigranten aus der Türkei. Verlag M. Werkmeister, Mainz 329s.
- LERSCH, P., 1965. Der Mensch Als Soziales Wesen. München s.159 ve 289.
- SCHLOTMANN, L. 1997. Privatisierung van beratungs- diensten. Drei Fallstudien zur landwirtschaftlichen Beratung in Ecuador.
- MOTUK, H. 2004. Hasad Dergisi. 20 (233): s.43-45.
- ÖCAL KARA, F. 2005. Şanlıurfa İli'nde Kadınların Tarımsal Yayım Hizmetlerinden Yararlanma Durumu ve Buna Etki Eden Etmenler Üzerine Bir Araştırma. HR.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Şanlıurfa.
- ÖZAT, H.E., 2005. Tarımsal Yayımında Özel Danışmanlık Sistemlerinin Geliştirilmesi Açısından KÖY-MER Projesinin Geleceği. Türk Tarım Dergisi KÖY-MER özel sayısı.
- ROGERS, M.E. 2003. Diffusion of innovations. 5th edn, Free Press New York.
- SAYIN, B., ÇELİK YURT, M.A., YILMAZ, İ. ve SAYIN, C. 2006. Bin Köye Bin Tarımcı Projesi'nin Antalya İli Koşullarında Etkinliğinin Değerlendirilmesi. Türkiye VII. Tarım Ekonomisi Kongresi, s.1166-1171, Antalya.
- SWANSON, B.E., FARMER, B.J., and BAHAL, R., 1990. The Current Status of Agricultural Extension Worldwide. Global Consultation on Agricultural Extension. 4-8 December, Rome-Italy, pp.43-76.
- TDK, 2005. Türk Dil Kurumu. www.tdk.gov.tr
- TKB, 2005. Yayım Rehberi.
www.zmo.org.tr.

ÖZGEÇMİŞ

Umut Kenan KARA, 1974 yılında Balıkesir’de doğdu. İlk, orta ve lise eğitimini Mersin’de tamamladıktan sonra, 1997 yılında başladığı Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü’nden 2001 yılında mezun oldu. 2002 yılında askerlik hizmetini de tamamladı. 2003 yılında Şanlıurfa’ya yerleşti ve sonra özel sektörde medikal ürünler satışı konusunda çalışmaya başladı ve bu konuda eğitimler aldı. 2004 yılında Harran Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü Tarım Politikası ve Yayım Anabilim Dalı’nda Prof. Dr. Yaşar AKTAŞ danışmanlığında Yüksek Lisans eğitimine başladı. Evli olup, bir çocuk babasıdır.

EK 1

TARIM DANIŞMANLARI ANKETİ

Sayın danışmanlar,

Size sunulan bu anket, Tarım ekonomisi bölümü Prof. Dr. Yaşar Aktaş tarafından danışmanlığı yapılan “Köy Merkezli Tarımsal Üretime Destek Projesi”nin Tarımsal Yayım Açısından Değerlendirilmesi: Şanlıurfa İli Örneği” başlıklı Yüksek Lisans tez projemin uygulama anketi olup, toplanan bilgiler tarafımdan yalnızca tez çalışmamda kullanılacaktır. Ankete vereceğiniz içten yanıtlar için şimdiden teşekkür ederim.

Umut Kenan KARA

1. Proje Hakkındaki Düşüncelere Yönelik Bilgiler

1. Projenin başlangıç aşamasındaki sorunlarınız nelerdi? (Lütfen sizin için önem derecesine göre (X) işareti koyunuz.)

(1. Çok önemli, 2. Önemli, 3. Orta derecede önemli, 4. Az derecede önemli, 5. Önemsiz)

Örneğin lojman olmaması sizin için çok önemli bir sorunsanız (1) olan sütuna X işareti koyunuz.

	1	2	3	4	5
Kalınacak ev, lojman vb. olmaması					
Yayım çalışması için materyal (Projektör, bilgisayar, broşür, deneme ve gösteriler için ilaç, gübre vb.)					
Üreticileri ziyaret etmek için araç					
Çalıştığınız köy ya da beldenin iyi seçilmemesi					
Başka önemli bir sorun varsa lütfen belirtiniz.					

2. Bu eksikler ya da sorunlar daha sonra giderildi mi?

( ) Evet bütün sorunlarımı giderildi.

( ) Hiçbiri giderilmedi

( ) Bazıları çözüldü. (Hangilerinin çözümediğini lütfen belirtiniz.....)

3. Projenin şartları iyileştirilerek ve kapsamının genişletilerek devam etmesi sizin için olumlu mu?

( ) Evet ( ) Hayır

Hayır ise nedenini lütfen

belirtiniz.....

2. Çalışma Etkinliklerine Yönelik Bilgiler

4. Çalıştığınız köyün dışında çevre köylere de hizmet götürdünüz mü?

( ) Evet ( ) Hayır

5. Yanıtınız evet ise, bu köylere ulaşımında araç sorununu nasıl çözdünüz?

.....

6. Yanıt hayır ise, bu köylere hizmet götürmemenizin sebebi nedir?

( ) Tarım İl Müdürlüğü'nün resmi olarak bu köylere hizmet götürüleceğini açıklamaması

( ) Araç sorununun olması

( ) Çalıştığım köydeki işlerin yoğunluğu

( ) Diğer.....

7. Sizce köyde yaşamının göreviniz açısından en büyük artışı nedir? (Lütfen sizin için önem derecesine göre (X) işareti koyunuz.) (1. Çok önemli, 2. Önemli, 3. Orta derecede önemli, 4. Az derecede önemli, 5. Önemsiz)

	1	2	3	4	5
Üreticiler ile iç içe bulunduğumdan bazı yenilikleri benimsetme daha kolay oluyor.					
İşleri (özellikle denemeleri) daha kolay yürütebiliyorum					
Üreticilerin davranışlarını gözlemleyerek, ona göre davranabiliyorum					
Diğer.....					

8. Yayım çalışmalarınızda üreticilerle hizmet bakımından ağırlıklı olarak nasıl bir yöntem izliyorsunuz?

- a) Belirli aralıklarla bütün üreticileri ziyaret etmeye çalışıyorum.
b) Bütün üreticileri ziyaret etmem zaman yetersizliğinden dolayı mümkün olmadığından bana danışan üreticilere yardımcı oluyorum
c) Para katkısı olan üreticilere yardımcı oluyorum.
d) Diğer.....

9. Çalışma verimliliğinizi etkileyen (varsa) ekonomik etkenleri lütfen belirtiniz. (Lütfen sizin için önem derecesine göre (X) işareti koyunuz.) (1. Çok önemli, 2. Önemli, 3. Orta derecede önemli, 4. Az derecede önemli, 5. Önemsiz)

	1	2	3	4	5
Aylık ücretimiz düşük					
Sosyal sigorta primimizin tarafımızdan yatırılması aylık ücretimizin düşmesine neden olmaktadır.					
Üreticilere ulaşmak için yapılan telefon görüşme ücretlerini kendimiz karşılıyoruz.					
Aylık ücretlerimizi düzenli olarak tarihinde alamıyoruz.					
Çevredeki köylere de hizmet götürmek istememize karşın, ekonomik nedenlerden dolayı gidemiyoruz.					
Diğer					

10. Çalışma verimliliğinizi etkileyen (varsa) sosyal etkenleri lütfen belirtiniz. (Lütfen sizin için önem derecesine göre (X) işareti koyunuz.) (1. Çok önemli, 2. Önemli, 3. Orta derecede önemli, 4. Az derecede önemli, 5. Önemsiz)

	1	2	3	4	5
Köy yaşamına uyum sağlamakta zorlanıyorum					
Sosyal (sinema, tiyatro vb.) etkinliklerimiz yok					
Yakın çevremde sağlık kuruluşunun olmaması					
Evli ise, eşim köyde yaşamak istemiyor,					
Köyde yaşama koşulu, evlenmemi etkiliyor.					
Diğer					

11. Kendi inisiyatifinizi kullanarak, üreticilerle birlikte, yayım çalışması yapabiliyor musunuz?

- ( ) Evet, gönüllü olan üreticilerle çeşitli tarımsal yayım çalışmalarını Tarım İl (İlçe) Müdürlüğü'ne bağlı kalmadan yapabiliyorum.
( ) Hayır, bizim için hazırlanan programın dışında yapacağımız tüm tarımsal yayım çalışmalarında Tarım İl (İlçe) Müdürlüğü'ne mutlaka bilgi vererek çalışma yapabiliyoruz.
( ) Diğer (Lütfen belirtiniz.).....

12. Yayım programınızı kim hazırlıyor?

- ( ) Tarım ve Köyişleri Bakanlığı. Bütün ülkede aynı program uygulanıyor.
( ) Tarım İl Müdürlüğü hazırlıyor
( ) Kimse hazırlamıyor. Ben kendime göre bir program yapıyorum
( ) Program yapmıyorum. Üreticinin bana ihtiyacı olduğu zaman onunla çalışma yapıyorum
( ) Diğer (Lütfen belirtiniz.).....

13. Kendinize göre belirlediğiniz somut amaç var mı? ( ) Evet ( ) Hayır

14. Evetse, ne tür amaç lütfen belirtiniz ? (Lütfen sizin için önem derecesine göre (X) işareti koyunuz.)

(1. Çok önemli, 2. Önemli, 3. Orta derecede önemli, 4. Az derecede önemli, 5. Önemsiz)

	1	2	3	4	5
Çalışma yaptığım bölgede üreticilere sadece sertifikalı tohum kullanmalarını sağlamak					
Organik tarımı üreticilere benimsetmek					
Sulamada üreticileri daha bilinçli hale getirmek					
Tarımsal yayım çalışması ile kadınları tarımsal üretimde daha etkin ve kendi kendine yeterli duruma getirmek					
Hayvansal üretimin daha temiz koşullarda yürütülmesi ile ilgili yayım çalışması yapmak					
Bölgede tarımsal üretimin AB koşullarına uyumu için yayım çalışması yürütmek					
Diğer.....					

15. Çalışmalarınızda en büyük desteği kimden ya da kimlerden görüyorsunuz?

- a) Tarım İl Müdürlüğü
- b) Tarım İlçe Müdürlüğü
- c) Belde belediye başkanı
- d) Muhtar
- e) Büyük üretici
- f) Valilik
- g) Diğer.....

16. İşe başladığınız günden bugüne bölgenizde üretim teknikleri olumlu yönde değişti mi?

- ( ) Evet ( ) Hayır ( ) Kısmen

Yanıtınız evet ya da kısmen ise nasıl bir değişim gerçekleştiğini lütfen belirtiniz.

17. Tarımsal üretimle ilgili konularda kadınlara yönelik çalışmalarınız var mı?

- ( ) Evet ( ) Hayır

18. Yanıtınız evetse ne tür çalışmalarınız var? Lütfen belirtiniz.

19. Sizce kadınlara bu tür çalışmalar götürmek gerekli mi? ( ) Evet ( ) Hayır

- Evet ise nedeni:
Hayır ise nedeni:

3. Aldıkları Eğitime Yönelik Bilgiler

20. Düzenli olarak bir hizmet içi eğitimden geçiyor musunuz?

- ( ) Evet ( ) Hayır

21. Hangi sıklıkla eğitimden geçiyorsunuz?

- ( ) 2 haftada bir
- ( ) Ayda bir
- ( ) 2-3 ayda bir
- ( ) 5-6 ayda bir

22. Bu eğitimler nerede, kim tarafından ve ne sürede veriliyor?

23. Eğitimler sizin için ne kadar yararlı?

- a) Çok yararlı
- b) Yararlı
- c) Orta derecede yararlı
- d) Pek yararı olmuyor

24. En çok hangi konularda eğitim gereksinmeniz var?

- a) Tarımsal yayım yöntemi
- b) Tarımsal üretim tekniği
- c) Diğer.....

25. Lisansta Tarımsal Yayım ve Haberleşme dersi aldınız mı? ( ) Evet ( ) Hayır

26. Evetse, çalışmalarınızda sizin için yararlı oluyor mu? ( ) Evet ( ) Hayır

27. Tarımsal Yayım yöntemleri, kuramı, ilkeleri, iletişim vb. konularda hiç eğitim aldınız mı?

- ( ) Evet ( ) Hayır

28. Evetse ne zaman ve kim tarafından verildi?

29. Sizce bu tür eğitim gerekli mi? ( ) Evet ( ) Hayır

4. Üreticilerle İlişkilerine Yönelik Bilgiler

30. Çalıştığımız köyde büyük toprak sahipleri yoğunlukta mı? ( ) Evet( ) Hayır

31. Yanıtınız evet ise, bu durum diğer üreticilerle olan ilişkilerinizi olumsuz yönde etkiliyor mu?
( ) Evet ( ) Hayır

32. Yanıtınız evet ise, bu üreticilere ayırdığımız zaman, diğer üreticilere ayırdığımızdan fazla mı?
( ) Evet ( ) Hayır

33. Kiracı ya da ortakçı üreticilerin size danışma sıklığı, mülk sahiplerine göre nasıl?

- a) Aynı
- b) Mülk sahipleri kiracılara oranla daha çok danışıyor
- c) Köyde kiracı ya da ortakçı yok
- d) Diğer.....

5. Yönetimle İlgili Bilgiler

34. Sizin çalışmalarınız değerlendirilmesi hangi kurum ya da kişiler tarafından yapılmaktadır?

- a) Tarım İl Müdürlüğü
- b) Çiftçi Eğitim ve Yayım Şb.
- c) İl özel idare
- d) Muhtar
- e) Valilik
- f) Diğer.....

35. Başarılı olma durumunuzda herhangi bir ödül aldınız mı? ( ) Evet ( ) Hayır
Evetse ne zaman ve ne tür bir ödül?

6.Projelerle İlgili Bilgiler

36. Avrupa Birliği tarafından desteklenen Kırsal Kalkınma Projeleri'nde yürüttüğünüz ya da görev aldığımız proje var mı?

( ) Evet ( ) Hayır

37. Yanıtınız evet ise, hangi projede görev alıyorsunuz?.....

38. Projedeki göreviniz nedir?.....

7. Kişisel Bilgiler

Yaşınız:	( ) 20-25 ( ) 26-30 ( ) 30-35 ( ) 35-40 ( ) 40 ve üzeri
Memleketiniz (il/ilçe):	
Mezun olduğunuz bölüm:	
En son mezun olduğunuz derece:	( ) Lisans ( ) Yüksek Lisans ( ) Doktora
Tarımla ilgili bir işte meslek deneyiminiz var mıydı? Ne kadar süreyle?	( ) Evet ( ) Hayır ( ) 0-6 ay ( ) 6 ay ile 1 yıl ( ) 1 ile 2 yıl ( ) 2 yıldan fazla

8.Çalışma Alanı İle İlgili Bilgiler

Görevli olduğunuz köy sayısı kaçtır?	
Nerede kalıyorsunuz?	( ) Köyde ( ) İlçede ( ) İlde
Çalışma ofisiniz var mı?	( ) Evet ( ) Hayır
Olmayan araç-gereçleri nasıl sağlıyorsunuz?	a) Hiç sağlayamıyoruz c) Çiftçi Eğitim ve Yayım Şb.'den b) Kendi olanaklarımla d) Diğer.....
Bulduğunuz köydeki en önemli sorun nedir?	

9. Diğer: Ekleme istedikleriniz varsa, lütfen belirtiniz.

EK 2

ÜRETİCİ ANKETİ

Bu anket, "Köy Merkezli Tarımsal Üretim Destek Projesi'nin Tarımsal Yayım Açısından Değerlendirilmesi: Şanlıurfa İli Örneği" başlıklı Yüksek Lisans tez projemin uygulama anketi olup, toplanan bilgiler tarafımdan yalnızca tez çalışmamda kullanılacaktır. Ankete vereceğiniz içten yanıtlar için şimdiden teşekkür ederim.

Umut Kenan KARA

Tarım danışmanı ve çalışmalarına yönelik sorular

1. Köyünüzde devlet tarafından görevlendirilen ve sizlerin tarımsal sorunlarıyla ilgilenen ziraat mühendisini (tarım danışmanını) tanıyor musunuz? Evet Hayır
2. Danışmanlar köydeki bütün çiftçilere yardımcı oluyor mu? Evet Hayır
3. Hayırsa kimlere yardımcı oluyor?
 Büyük üreticilere Muhtara Kendisine danışmanlara Diğer.....
4. Köydeki kadınlar da danışmanın önerilerinden yararlanabiliyor mu? Evet Hayır
5. Sizce kadınlara da tarımsal konularda danışmanlar tarafından hizmet verilmeli mi?
 Evet Hayır
6. Danışmanın verdiği önerileri uyguluyor musunuz? Evet Hayır Kısmen
7. Kısmen veya hayır ise nedeni:
8. Tarım danışmanları tarımsal üretimde size hangi konularda yardımcı oluyor?
 Ekimde Hasatta Zararlılarla mücadelede Kooperatif /dernek kurmamızda Yenilikleri aktarmada Sulama tekniklerinde
 Tarımsal kredilerde .....
9. Tarım danışmanı yetiştirdiğiniz ürünler dışında başka ürünler yetiştirmenizi öneriyor mu?
 Evet Hayır
10. Evetse hangi ürünler?
11. Bu ürünleri yetiştiriyor musunuz? Evet Hayır
12. Tarım danışmanının önerileri, uygulamaları dekara veriminizde olumlu değişiklikler yarattı mı? Evet Hayır
13. Evetse, nasıl bir katkısı oldu açıklar mısınız?
14. Tarım dışında hangi konularda yardımcı oluyor?
 Kooperatifleşme Proje hazırlama
15. Danışmanla ne kadar sıklıkla görüşüyorsunuz?
 Her gün Haftada 2-3 kez Haftada bir kez Ayda bir kez
 Diğer.....
16. Kimyasal gübrenin insan sağlığına zararı olduğunu biliyor musunuz? Evet Hayır
17. Kimyasal gübrenin çevreye zararı olduğunu biliyor musunuz? Evet Hayır
18. Kimyasal ilaçların insan sağlığına zararı olduğunu biliyor musunuz? Evet Hayır
19. Kimyasal ilaçların çevreye zararı olduğunu biliyor musunuz? Evet Hayır
20. Aşırı sulamanın toprağa zararlı olduğunu biliyor musunuz? Evet Hayır
21. Yanıt evetse ne tür zararı var?

Tarım danışmanlarının ücretlerine yönelik sorular

22. Tarım danışmanları sizce ne kadar ücret alıyordu?.....
23. Sizce danışmanların maaşı yeterli mi? Evet Hayır
24. Devlet, danışmana verilen ücreti bıraksa, siz bu ücreti vermeye razı olur musunuz?
 Evet Hayır

25. Evetse nedeni:

26. Hayırsa nedeni:

Proje ile ilgili düşüncelerine yönelik sorular

27. Sizce her köyde danışman bulunmalı mı? ( ) Evet ( ) Hayır

28. Hayırsa nedeni:

29. Bu proje ilk başladığında (yani danışman köyde göreve ilk başladığında) projeye bakış açınız nasıldı?

( ) İlk başlarda pek yararlı olmaz diye düşünüyordum ancak çok yararını gördüm

( ) İlk baştan bugüne kadar çok başarılı bir proje olarak düşündüm

( ) İlk başta olumsuz düşünüyordum şu anda da pek faydasını görmedim

30. Sizlere ne tür yazılı materyaller veriyor? ( ) Dergi ( ) Broşür ( ) Vermiyor

31. Danışmanın hayvansal üretim ile ilgili çalışmaları var mı? ( ) Evet ( ) Hayır

32. Evetse ne tür çalışmaları var?

Bilgi alma kaynaklarına yönelik sorular

33. Danışman, köyünüzde göreve başlamadan önce tarımsal konularda nereden ya da kimden bilgi alıyordunuz?

( ) Köye gelen mühendislerden

( ) Tarımsal ilaç satıcılarından

( ) Komşularımdan, köyün ileri gelenlerinden

( ) Kimseden bilgi almıyordum. Deneyimim yeter

( ) Tarım İl/İlçe Müdürlüğü'ne gidiyordum

( ) Danışman olmasına rağmen bilgi ya da yardım almıyorum

( ) Diğer.....

34. Şimdi de bu kişilerden ya da yerlerden bilgi alıyor musunuz? ( ) Evet ( ) Hayır

35. Aşağıdaki kaynakların tarımsal bilgilerinizi geliştirmede yararı oluyor mu?

( ) TV (TRT GAP) ( ) Radyo ( ) Dergi ( ) Broşür ( ) Diğer

36. Herhangi bir derneğe ya da kuruluşa üye misiniz?

( ) Ziraat Odası ( ) TSK ( ) TKK ( ) Diğer.....

37. Bu derneğe üye olma nedeniniz nedir? Lütfen belirtiniz.....

( ) Doğrudan gelir desteğinden yararlanabilmek için

( ) Kredi alabilmek için

( ) Yeni bilgiler öğrenmek için

( ) Ürünümü satabilmek için

( ) Diğer

Deneği ve ailesini tanıttıcı bilgiler

38.Yaş	39.Öğrenim Durumu	40.Medeni Durumu	41.İşletme Biçimi	42. Sulama Durumu	43.Arazi Varlığı (da)
( ) 15-20	( ) Okur-yazar değil	( ) Evli	( ) Mülk	( ) Sulu	
( ) 21-30	( ) Okur yazar	( ) Bekar	( ) Kira	( ) Kuru	
( ) 31- 40	( ) İlkokul	( ) Dul	( ) Ortak	( ) Sulu ve kuru	
( ) 41-50	( ) Ortaokul		( ) Yok	( ) Yok	
( ) 51- +	( ) Lise				
	( ) Üniversite				

Tarih:

Anketör Adı:

Köy Adı:

Gözlem ve eklenecekler:

ÖZET

Çalışma, Köy Merkezli Tarımsal Üretim Destek Projesi'ni (KÖY-MER) araştırmanın kuramsal temeli olan "Dizgelerarası Tarımsal Yayım Modeli" ışığında hem danışmanlar, hem de üreticiler açısından çözümleyerek, sorun çözümüne yönelik bir model ve öneriler geliştirmek amacıyla yapılmıştır. Bu bağlamda çalışma, tarım danışmanları ve tarımsal üreticiler olmak üzere iki kümeyi oluşturmaktadır. Çalışmada Birinci kümeyi Şanlıurfa İli'nde görev yapan 15 tarım danışmanından 14 ile yapılan anket çalışması oluşturmuş, ikinci kümeyi ise 58 tarımsal üretici oluşturmuştur.

Danışmanların % 14.29'u bayan, % 85.71'i ise erkektir. Projenin ilk başlangıcında ilde görev yapan danışman sayısı 15'tir. 2007'de bu sayı 87'ye ulaşmıştır.

KÖY-MER Projesi'nin ilkelerinden birisi de, "danışmanların köylerde ikamet koşulu" dur. Danışmanların tamamı köyde oturmaktadır. Ancak merkez köylerde görev yapan danışmanlar üretimin yoğun olduğu dönemlerde köyde kaldıklarını, diğer zamanda merkezdeki evlerinde kaldıklarını belirtmişlerdir. Danışmanların yaklaşık % 85'i köyde yaşamlarının kendileri için bir sorun olmadığını vurgulamışlardır. Danışmanlar köyde üreticilerle iç içe yaşamak, mesleklerini kendi görev alanındaki köylerde devam etmek istemekte, yalnızca koşulların iyileştirilmesi kendileri için yeterli olabilmektedir.

Danışmanların % 85.71'i üretim dönemlerinde çok yoğun olduklarını bu dönemde genelde bütün üreticileri ziyaret etmeye çalıştıklarını belirtmişlerdir. % 14.29'u ise bunu yapmalarının çok zor olduğunu, kendisine danışan olduğu zaman yardımcı olduklarını belirtmişlerdir.

Kırsal alanda kadınların tarımsal üretimdeki yoğun emeğine karşın tarımsal yayım çalışmalarından yeterince yararlanamamaktadır. Tarım danışmanlarının yalnızca % 35'i kadınlara yönelik tarımsal yayım hizmeti götürmektedir.

Tarım danışmanı üreticilere elinden geldiği kadar her konuda yardımcı olabilmektedir. Ancak tam olarak bilemediği konularda Tarım İl Müdürlüğü (TİM) yaymanlarından bilgi almaktadırlar. Ayrıca tarım danışmanları, görev aldıkları köylerde üreticilerin katılımını sağlayarak Avrupa Birliği destekli projeler de yapmışlardır.

Öğrenim derecesi arttıkça üreticilerin çevre koruma ve insan sağlığı konusunda da bilgisinin arttığı saptanmıştır. Bir diğer sonuç ise deneklerin ilaç ve gübrelerin insan sağlığına zarar konusunda, çevreye olan zararı konusundan daha fazla bilgiye sahip olmasıdır. Bu konuda da danışmanın olumlu biçimde katkısı olmaktadır.

Danışmanın köyde bulunması danışmanın her konuda başarılı olabileceği anlamına gelmemektedir. Bunun için diğer kimi koşulların sağlanması gerekebilmektedir. Bu koşullar danışmanın yöre üreticisi ile aynı bölgeden olması, bölgeyi iyi tanınması, uzmanlık alanının bölgesinin ürün deseni ile uyumlu olması, iyi bir Hizmet İçi eğitim (HİE)'den geçmiş olması, katılımcılık ilkesini uygulaması gibi çoğaltılabilir.

Danışmanlar çalışmalarının etkisini artırmak için, TİM, araştırma kuruluşları, ziraat fakülteleri, üretici örgütleri, belde belediye başkanları, muhtarlar, aşiret ileri gelenleri ile yoğun işbirliği içerisinde olmalıdır. Ayrıca işe alındıkları ilk dönemde ve çalışmalarının ilerleyen dönemlerinden belirli aralıklarla varolan sorunların çözümüne yönelik HİE'den geçmeleri önerilebilir.

SUMMARY

Study was carried out to develop “project for support to village focused agricultural production” in theoretical basis “framework model of agricultural extension” inspiration and suggestions about problems by solving from point of view of both farmer and consultant. On this context, the study forms two groups as agriculture consultant and farmers. There has been taken a poll with 14 agriculture consultants and 58 agricultural producers between the dates of 2007 April-May

% 14.29 of agriculture consultants are female and % 85.71 are male. In the beginning of project the number of consultants who worked in city was 15. Nowadays this number has reached to 87.

One of the principles of project for support to village focused agricultural production is the necessity for consultants to reside in villages. All of the consultants live in villages. But the consultants who work in villages near centrum said that they stayed in the village when the production is intensive, and another times stayed in their house in centrum. About % 85 of consultants emphasized that there's no matter for them with living in villages. Consultants continue to live within the producers and they want to keep on their jobs in the villages which are their duty area. It's enough for them only to make working conditions better.

% 85.71 of consultants said that they are intensive in the production period and generally try to visit producers during this period. But % 14.29 of them said that it's hard to do this and they can only help when someone consult them.

In spite of the densely labour of women in agricultural production, they can't benefit from agricultural extension. Only % 35 of agriculture consultants carry off agricultural extension towards women.

Agriculture consultants help producers with every subject as well as they do. But they get information from extension workers when they aren't enough on some subjects. In addition, agriculture consultants have made some projects by way of obtaining the participation of producers with support of EU.

It's determined that when the level of education increased also knowledge of producers increased on the subjects of protecting the nature and human health. One another result is that test subjects have more in formations about damages of drugs

and manures to human health than to nature. Also in this subject there are positive contributions of consultants.

Existing of consultants in the villages doesn't mean that they would be successful in every matter. Some conditions may be obtained for this. These conditions can multiply for consultant as; to be same are with producer, to know the area well, to pass from a good training on job, to apply the principle of participation.

Consultants should be in the collaboration with agricultural extension services, research organizations, faculties of agriculture, mayors of cities, chiefs and notables of tribes to increase effects of their works. Furthermore, consultants have to pass from HIE during their first period of this job and next periods of their works.